

ISSN 1311-3321 (print)
ISSN 2535-1028 (CD-ROM)
ISSN 2603-4123 (on-line)

UNIVERSITY OF RUSE “Angel Kanchev”
РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ “АНГЕЛ КЪНЧЕВ”

BSc, MSc and PhD Students & Young Scientists
Студенти, докторанти и млади учени

PROCEEDINGS

Volume 60, book 7.3.
Law Studies

НАУЧНИ ТРУДОВЕ

Том 60, серия 7.3.
Право

Ruse
Русе
2021

Volume 60 of PROCEEDINGS includes the papers presented at the scientific conference RU & SU'21, organized and conducted by University of Ruse "Angel Kanchev" and the Union of Scientists - Ruse. Series 7.3. contains papers reported in the Law section.

Book	Code	Faculty and Section
Agrarian and Industrial Faculty		
1.1.	FRI-ONLINE-1-AMT&ASVM	Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Science and Veterinary Medicine
	FRI-ONLINE-1-MR	Maintenance and Reliability
	FRI-ONLINE-1-THPE	Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment
	FRI-ONLINE-1-EC	Ecology and Conservation
	FRI-ONLINE-1-ID	Industrial Design
1.2.	WED-ONLINE-SSS-AMT&ASVM	Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Science and Veterinary Medicine
	WED-ONLINE-SSS- MR	Maintenance and Reliability
	WED-ONLINE-SSS-THPE	Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment
	WED-ONLINE-SSS-EC	Ecology and Conservation
	WED-ONLINE-SSS-ID	Industrial Design
Faculty of Mechanical and Manufacturing Engineering		
2.1.	FRI-ONLINE-1-MEMBT	Mechanical Engineering and Machine-Building Technologies
2.2.	WED-ONLINE-SSS-MEMBT	Mechanical Engineering and Machine-Building Technologies
Faculty of Electrical Engineering Electronics and Automation		
3.1.	FRI-ONLINE-1-EEEE	Electrical Engineering, Electronics and Automation
3.2.	FRI-ONLINE-1-CCT	Communication and Computer Technologies
3.3.	THU-ONLINE-SSS-EEEE	Electrical Engineering, Electronics and Automation
	THU-ONLINE-SSS-CCT	Communication and Computer Technologies
Faculty of Transport		
4.1.	FRI-2.209-1-TMS	Transport and Machine Science
4.2.	FRI-2.204-SITSTL	Sustainable and Intelligent Transport Systems, Technologies and Logistics
4.3.	WED-ONLINE-SSS-TMS	Transport and Machine Science
Faculty of Business and Management		
5.1.	FRI-ONLINE-1-EM	Economics and Management
5.2.	FRI-ONLINE-1-LIPC	Linguoculturology, Intercultural and Political Communication
5.3.	THU-ONLINE-SSS-EM	Economics and Management
5.4.	FRI-ONLINE-1-ESIS	European Studies and International Security
8.2.	FRI-ONLINE-1-SW	Social Work
Faculty of Natural Sciences and Education		
6.1.	FRI-ONLINE-1-MIP	Mathematics, Informatics and Physics
6.2.	FRI-ONLINE-1-PP	Pedagogy and Psychology
6.3.	FRI-ONLINE-1-LL	Linguistics and Literature
	FRI-ONLINE-1-AS	Art Studies
6.4.	FRI-ONLINE-1-ERI	Education - Research and Innovations

6.5.	THU-ONLINE-SSS-FM	Financial Mathematics
	THU-ONLINE-SSS-PP	Pedagogy and Psychology
Faculty of Law		
7.1.	FRI-ONLINE-1-LS	Law Studies
7.2.	FRI-ONLINE-1-NS	National Security
7.3.	MON-ONLINE-SSS-L	Law Studies
Faculty of Public Health and Health Care		
8.1.	FRI-ONLINE-1-HP	Health Promotion
8.3.	FRI-ONLINE-1-HC	Health Care
8.4.	FRI-ONLINE-1-MCDA	Medical and Clinical Diagnostic Activities
8.5.	THU-ONLINE-SSS-HP	Health Promotion
	FRI-ONLINE-SSS-HC	Health Care
	THU-ONLINE-SSS-MCDA	Medical and Clinical Diagnostic Activities
Quality of Education Directorate		
9.1.	FRI-ONLINE-QHE	Quality of Higher Education
Razgrad Branch of the University of Ruse		
10.1.	FRI-LCR-1-CT(R)	Chemical Technologies
10.2.	FRI-LCR-1-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies
10.3.	TUE-ONLINE-SSS-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies
	TUE-ONLINE-SSS-CT(R)	Chemical Technologies
Silistra Branch of the University of Ruse		
11.1.	FRI-ONLINE-DPM(S)	Didactics, Pedagogy and Methodology of training in...
	FRI-ONLINE-LTLHF(S)	Linguistics; Theory of Literature and History; Philosophy
	FRI-ONLINE-ELENSTS(S)	E-Learning; Electrical; Technical Sciences
11.2.	FRI-ONLINE-SSH(S)	Humanities
	FRI-ONLINE-SSS-PPTM(S)	Pedagogy, Psychology, and Teaching Methodology
	FRI-ONLINE-SSS-TS(S)	Technical Sciences

The papers have been reviewed.

ISSN 1311-3321 (print)

ISSN 2535-1028 (CD-ROM)

ISSN 2603-4123 (on-line) Copyright © authors

The issue was included in the international ISSN database, available at <https://portal.issn.org/>.

The online edition is registered in the portal ROAD scientific resources online open access

PROGRAMME COMMITTEE

- **Prof. Amar Ramdane-Cherif**
University of Versailles, France
- **Assoc. Prof. Manolo Dulva HINA**
ECE Paris School of Engineering, France
- **Prof. Leon Rothkrantz**
Delft University of Technology, Netherlands
- **Assoc. Prof. Antonio Jose Mendes**
University of Coimbra, Portugal
- **Prof. Ville Leppanen**
University of Turku, Finland
- **Assoc. Prof. Marco Porta**
University of Pavia, Italy
- **Prof. Douglas Harms**
DePauw University, USA
- **Prof. Zhanat Nurbekova**
L.N.Gumilyov Eurasian National University, Nur Sultan, Kazakhstan
- **Prof. Mirlan Chynybaev**
Kyrgyz State Technical University, Bishkek, Kyrgyzstan
- **Prof. Ismo Hakala, PhD**
University of Jyväskylä, Finland
- **Prof. Dr. Artur Jutman**
Tallinn University of Technology, Estonia
- **Prof. RNDr. Vladimír Tvarozek, PhD**
Slovak University of Technology in Bratislava, Bratislava, Slovakia
- **Doc. Ing. Zuzana Palkova, PhD**
Slovak University of Agriculture in Nitra, Nitra, Slovakia
- **Andrzej Tutaj, PhD**
AGH University of Science and Technology, Krakow, Poland
- **Prof. Valentin NEDEFF Dr. eng. Dr.h.c.**
“Vasile Alecsandri” University of Bacău, Romania
- **Dr. Cătălin POPA**
“Mircea cel Bătrân” Naval Academy, Constantza, Romania
- **Prof. dr Larisa Jovanović**
Alfa University, Belgrade, Serbia
- **Prof. dr hab. Edmund LORENCOWICZ**
University of Life Sciences in Lublin, Poland
- **Assoc. Prof. Ion MIERLUS - MAZILU, PhD**
Technical University of Civil Engineering, Bucharest, Romania
- **Prof. Dojčil Vojvodić PhD**
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbi
- **Assoc. Prof. Alexandrache Carmen, PhD**
Department of Teacher Training, “Dunarea de Jos”, Galati University, Romania
- **Prof. Alberto Cabada**
University of Santiago de Compostela, Faculty of Mathematics, Santiago de Compostela, Spain
- **Kamen Rikev, PhD**
Institute of Slavic Philology, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland
- **Dra. Clotilde Lechuga Jiménez, PhD**
Education Science Faculty (Teatinos Campus), University of Malaga (Spain)
- **Assoc. Prof. Despina Sivevska, PhD**
Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev"-Stip, Macedonia

- **Liqaa Habeb Al-Obaydi, PhD**
English Department, College of Education for Human Sciences, University of Diyala, Iraq
- **Prof. Igor Kevorkovich Danilov, DSc**
Yuri Gagarin State Technical University of Saratov, Russia
- **Prof. Aleksander Valentinov Sladkowski, DSc**
Silesian University of Technology, Poland
- **Prof. Dr. Vera Karadjova,**
“St. Kliment Ohridski” University – Bitola, Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Republic of North Macedonia
- **Prof. Dr. Aleksandar Trajkov**
“St. Kliment Ohridski” University - Bitola, Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Republic of North Macedonia
- **Prof. Dr. Petar Pepur**
University of Split, Croatia
- **Prof. Dr. Korhan Arun**
Namik Kemal University, Tekirdağ, Turkey
- **Prof. Yuliya Yorgova, PhD**
Burgas Free University, Bulgaria
- **Prof. Claudia Popescu, PhD**
Bucharest University of Economic Studies, Romania
- **Prof. Dr. Gerhard Fiolka**
University of Fribourg, Switzerland
- **Prof. Haluk Kabaalioglu, PhD**
Yeditepe University, Turkey
- **Prof. Silva Alves, PhD,**
University of Lisbon, Portugal
- **Hanneke van Brugge, DHC mult**
Appeldoorn, The Netherlands
- **Prof. Nino Žganec, DSc**
President of European Association of Schools of Social Work, University of Zagreb, Croatia
- **Prof. Violeta Jotova**
Direction Pediatrics at St. Marina University Hospital - Varna, Bulgaria, Chair ESPE
Postgraduate Qualification Committee
- **Prof. Tanya Timeva, MD, PhD**
Obstetrics and Gynecology Hospital "Dr. Shterev", Sofia, Bulgaria
- **Prof. Kiril Stoychev, PhD,**
Institute of Metal Science, Equipment and Technologies “Acad. A. Balevsci” with
Haydroaerodinamics centre – BAS, Bulgaria
- **Assoc. Prof. Mark Shamtsyan, PhD**
Technical University, Saint Petersburg, Russia
- **Assoc. Prof. Oleksii Gubenia, PhD**
National University of Food Technologie, Kiev, Ukraine
- **Assoc. Prof. Olexandr Zaichuk, DSc**
Ukrainian State University of Chemical Technology, Dnepropetrovsk, Ukraine
- **Prof. Eugene Stefanski, DSc**
Samara University, Russia
- **Doc. Dr Tatiana Strokovskaya**
International University of Nature “Dubna”, Dubna, Russia
- **Prof. DSc. Petar Sotirov**
Maria Curie-Sklodowska University of Lublin, Poland
- **Prof. Papken Ehasar Hovsepian**
Sheffield Hallam University, Sheffield, UK

- **Accos. Prof. Krassimir Dochev Dochev, PhD**
University of Portsmouth School of Engineering, UK
- **Mariana Yordanova Docheva, PhD**
University of Portsmouth School of Engineering, UK
- **Assoc. Prof. Ivan Antonov Lukanov, PhD**
University of Botswana, Faculty of Engineering and Technology, Gaborone, Botswana
- **Assoc. Prof. Petko Vladev Petkov, PhD**
Research Associate Cardiff University, UK
- **Prof. Stepan Terzian DSc**
Bulgarian Academy of Science, Bulgaria
- **Prof. Dr. Gabriel Negreanu**
University Politehnica of Bucharest, Romania

ORGANISING COMMITTEE

◆ ORGANIZED BY: UNIVERSITY OF RUSE (UR) AND UNION OF SCIENTISTS (US) - RUSE

◆ ORGANISING COMMITTEE:

● Chairperson:

COR. MEM Prof. Hristo Beloiev, DTSc – Rector of UR, Chairperson of US - Ruse

● Scientific Secretary:

Prof. Diana Antonova PhD, Vice-Rector Research,
dantonova@uni-ruse.bg, 082/888 249

● Members:

- **Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Sciences and Veterinary Medicine**
- **Maintenance and Reliability**
- **Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment**
- **Ecology and Conservation**
- **Industrial Design**
Assoc. Prof. Plamen Manev,
pmanev@uni-ruse.bg, 082 888 542
- **Contemporary Foreign Language Teaching; Didactics, Pedagogy and Psychology;**
(16.10., Silistra)
Assoc. Prof. Diana Zhelezova-Mindizova, PhD,
dmindizova@uni-ruse.bg
- **Linguistics; Theory of Literature and History; Philosophy** (16.10., Silistra)
Assoc. Prof. Romyana Lebedova, PhD,
rlebedova@uni-ruse.bg
- **E-Learning; Energy Effectiveness; Natural Sciences; Technical Sciences; Mathematics and Informatics** (16.10., Silistra)
Pr. Assist. Evgenia Goranova, PhD,
egoranova@uni-ruse.bg
- **Chemical Technologies** (06-07.11., Razgrad)
- **Biotechnologies and Food Technologies** (06-07.11., Razgrad)
Assoc. Prof. Tsvetan Dimitrov, PhD,
conf_rz@abv.bg, 0887 631 645
- **Mechanical Engineering and Machine-building Technologies**
Assoc. Prof. Dimitar Dimitrov, PhD,
ddimitrov@uni-ruse.bg, 0886 474 834, 082/888 653
- **Electrical Engineering, Electronics and Automation**
Assoc. Prof. Boris Evstatiev, PhD,
bevstatiev@uni-ruse.bg, 082 888 371
- **Communication and Computer Systems**
Assoc. Prof. Galina Ivanova, PhD, giivanova@uni-ruse.bg, 082 888 855
Pr. Assist. Ivanka Tsvetkova, PhD, itsvetkova@uni-ruse.bg, 082 888 836
- **Transport and Machine Science**
Assoc. Prof. Simeon Iliev, PhD,
spi@uni-ruse.bg, 082 888 331

- **Sustainable and intelligent transport systems, technologies and logistics**
Prof. Velizara Pencheva, PhD,
vpencheva@uni-ruse.bg, 082 888 558, 082 888 608
- **Economics and Management**
Pr. Assist. Miroslava Boneva, PhD, mboneva@uni-ruse.bg, 082/888 776
Pr. Assist. Elizar Stanev, PhD, estanev@uni-ruse.bg, 082/888 703
- **European studies, security and international relations**
Prof. Vladimir Chukov, DSc, vlachu1@gmail.com, +359 82 825 667
Assoc. Prof. Mimi Kornazheva, PhD, mkornazheva@uni-ruse.bg, +359 82 825 667
- **Mathematics, Informatics and Physics**
Prof. Tsvetomir Vasilev, PhD,
tvasilev@uni-ruse.bg, 082/888 475
- **Education – Research and Innovations**
Assoc. Prof. Emilia Velikova, PhD,
evelikova@uni-ruse.bg, 0885 635 874
- **Pedagogy and Psychology**
Assoc. Prof. Bagryana Ilieva, PhD,
bilieva@uni-ruse.bg 082 888 219
- **History, Ethnology and Folklore**
Pr. Assist. Reneta Zlateva, PhD
rzlateva@uni-ruse.bg, 082/888 752
- **Linguistics, Literature and Art Science**
Assoc. Prof. Velislava Doneva, PhD,
doneva_v@uni-ruse.bg, 0886 060 299
- **Health Promotion**
Assoc. Prof. Stefka Mindova, PhD,
smindova@uni-ruse.bg, 0882 895 149
- **Social Work**
Prof. Sasho Nunev DSc,
snunev@uni-ruse.bg, 0886 802 466
- **Medical and clinical diagnostic activities**
Assoc. Prof. Nikola Sabev, DSc,
nsabev@uni-ruse.bg, 0882 123 305
- **Health Care**
Pr. Assist. Greta Koleva, PhD,
gkoleva@uni-ruse.bg, 0882 517 173
- **Law**
Assoc. Prof. Elitsa Kumanova, PhD,
ekumanova@uni-ruse.bg, 0884 980 050
- **National Security**
Assoc. Prof. Milen Ivanov, DSc,
poligon@abv.bg, 082 888 736
- **Quality of Higher Education**
Prof. Ivanichka Serbezova, PhD, iserbezova@uni-ruse.bg
Daniela Todorova, dtodorova@uni-ruse.bg, 082 888 378.

• **REVIEWERS:**

Assoc. Prof. Elitsa Kumanova, PhD

Assoc. Prof. Kremena Rayanova, PhD

Assoc. Prof. Krasimir Dimitrov, PhD

Assoc. Prof. Maria Zheleva, PhD

Assist. Prof. Anastas Georgiev, PhD

Assist. Prof. Sergey Kalinkov, PhD

LAW STUDIES

Content

1.	MON-ONLINE-SSS-LS-01 Evolution instead of Revolution in Law <i>Teodora Mladenova</i>	11
2.	MON-ONLINE-SSS-LS-02 Legal Provisions of Disciplinary Legal Responsibility of Employees in the Ministry of Interior <i>Velislava Acheva</i>	16
	MON-ONLINE-SSS-LS-03 Rewiew of the Legal Practise of Implementation of Disciplinary Responsibility of Magistrates <i>Velislava Acheva</i>	20
	MON-ONLINE-SSS-LS-04 Grounds for Resumption of Proceedings for Issuance of Administrative Acts according to the Code of Administrative Procedure <i>Mariela Velikova</i>	25
	MON-ONLINE-SSS-LS-05 The Age as a Positive Material Requirement for a Marriage <i>Milena Dimova, Krasimir Dimitrov</i>	26
	MON-ONLINE-SSS-LS-06 The New Legal Status in Filiation and Contesting the Paternity on a Child <i>Angelina Bogdanova</i>	32
	MON-ONLINE-SSS-LS-07 Use of Liquidated Damages as Means to Abuse of Dominant Position <i>Toshko Ivanov</i>	39
	MON-ONLINE-SSS-LS-08 Powers of the Court in Proceedings under Article 127, Paragraph 2 of the Family Code <i>Denitsa Petrova</i>	46
	MON-ONLINE-SSS-LS-09 Participation of Members, Employees in Management as a Principle of Social and Solidarity Economy <i>Plamen Petkov</i>	51
	MON-ONLINE-SSS-LS-10 Establishment of a Limited Liability Company with Shares <i>Mihail Milanov</i>	56
	MON-ONLINE-SSS-LS-11 Analysis of the Legal Norm of Article 78 of the Property Act and Questions that are being Brought up in its Interpretation	60

Georgi Krastev, Anastas Georgiev

MON-ONLINE-SSS-LS-12

Contributions of the Members of the Cooperative

Melvin Ahmed, Yoana Kaneva

65

EVOLUTION INSTEAD OF REVOLUTION IN LAW

Teodora Mladenova, PhD student
Department of Public Law, Law Faculty
University of Ruse, Ruse
Tel.: +359878830983
E-mail: tmladenova@uni-ruse.bg

Abstract: Law is developing unseasingly. It is also characteristic of the human society to be dynamic. Law changes simultaneously in accordance with the development of the society and the change of needs. Law is a reflection of the society. It obeys the laws of evolution. Its amending and transformation are carried out through evolution (smoothly by searching a connection between the present and the past) rather than through revolution (sharply, suddenly, by snowball effect). The topic of the present report has enormous history which dates back to the Roman private law and it has not lost its validity to present days.

Key words: evolution, revolution, law, Roman, society

ВЪВЕДЕНИЕ

Правото, което е една от големите обществени сили, е развиващо се, динамично, а не статично обществено явление. При това то се развива безспирно в течение на времето и е подчинено на законите за еволюцията .

Споменатата подчиненост на правото на законите за еволюцията се изразява в това, че промяната на правото и на правните му идеи рядко се осъществява внезапно, чрез революция - изведнъж, лавинообразно, чрез скок, рязко. „Нейният образ е по-скоро на едно органическо растене и развитие“ , плавно, чрез надграждане; чрез търсене на връзка със съществуващото, предходното; чрез стъпване върху *statu quo ante*; чрез еволюция.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Правото е дълбоко социално явление. Социалността е негова иманентна и неоспорима същностна черта. Като следствие от социалната му ориентираност човешката личност е въздигната в негова върховна цел. Затова няма да сгрешим, ако кажем, че правото е създадено за човека. То възниква, за да отговаря на определени потребности, източникът на които е именно човек. Тези потребности възникват спонтанно, съществуват обективно и се променят динамично. Възникването на нови нужди и потребности изисква понякога реформи и нови юридически конструкции. Тези реформи никога не се установяват „*ex nihilo*“ и те се извършват повече чрез еволюция, отколкото чрез революция.

Уклонът и пристрастността на правото към еволютивно развитие могат да бъдат обяснени с обстоятелството, че неговата промяна е предпоставена от промяна в съзнанието и в нагласите на обществото. Ако последното не е узряло за такова развитие, промяната би била обречена на крах, би предизвикала съпротива и социални сътресения. Това произтича от факта, че в правното съзнание на правните субекти са заложени изначални (априорни) стереотипи на правомерно (нормосъобразно) поведение. Тяхното продължително и повтарящо се наслагване в течение на времето е довело до машиналното им и доброволно спазване, до превръщането им в житейско правило.

Вследствие на продължителното наслагване на квинтесенцията на съществуващото правно правило, последното е придобило качеството законност и е довело до това правните субекти да желаят точно това, което е (което съществува), до превръщането му в навик. А навикът мотивира към спазване, към възприемане и то – съзнателно и волево.

Всичко това прави по-трудно премахването изведнъж (внезапно) на вкоренилите се в съзнанието на правните субекти модели на поведение и радикалната им замяна с нови, различни, непознати, до което би се стигнало при революция.

Поради тези причини промяната на правото и на правните му идеи трябва да се базира на приемственост, на познати модели, концепции и възгледи; на постепенна и плавна промяна, на надграждане на съществуващото. Защото правото обича реда, организираността, порядъка. А редът означава предвидимост, познатост, рутина, спокойствие, сигурност.

Формулирането на нови идеи и правни правила трябва да се придържа и извършва чрез екстраполация на старото (съществуващо) право, защото по този начин правото може да съхрани установения хармоничен социален ред и да запази съществуващата юридическа сигурност.

Плавният преход от старото към новото право, стоящ в основата на еволюцията, се разглежда като гаранция за справедливост и като основание правото да се възприема като неин изразител.

Търсенето на връзка между правото и справедливостта е толкова старо, колкото и самата представа за правото.

Древните гърци са използвали една и съща дума за право и за справедливост – дикайон . Тезата за необходимата връзка между правото и справедливостта се прехвърля и в Рим. Думата право (ius) произхожда от думата справедливост (iustitia) , коренът на двете думи е един и същи.

Значимостта на връзката между правото и справедливостта, датираща от векове, може да бъде открита и в квинтесенцията на латинската сентенция „Machina quae bis sex tam iuste dividit horas Iustitiam servare monet legesque tueri“ („Механизъм, който разделя времето на дванадесет идеално равни часа, ни учи да закриляме справедливостта и да съблюдаваме законите“), изписана под циферблата на известния градски часовник от 1535 г., монтиран на Часовниковата кула в Консиержери, разположена в самия център на Париж, на западния край на Ил дьо ла Сите. Спомената връзка допълнително се подсилва от разположените от страни на циферблата на часовника две класически алегорични фигури, които са символи на Закона (Правото) и Справедливостта.

Въз основа на казаното дотук можем съвсем основателно да направим заключението, че реформаторският дух не е в контрадикция с идеята за съхранението, запазването, консервацията, адаптацията на старите правила към новата действителност. Двете идеи чудесно се съчетават и допълват. В тази връзка удачно може да бъде посочен красноречивият пример, даден от френския юрист и професор по право Жорж Рипер, че за да се запази, съхрани една сграда, достатъчно е да бъде ремонтирана вместо съборена и наново изградена .

Освен това, абсолютна революция не съществува. Всяка революция е едновременно скъсване със съществуващата традиция и използване на тази традиция, защото от последната тя черпи своите жизнени сокове . Едно правило, което се прилага от векове, е много по-малко опасно, отколкото едно ново, което не е било все още изпитано и проверено.

Не трябва да се игнорира и фактът, че една революция е толкова повече отричана и с чувство на неприязън приемана, когато отнема съществуващи права, обръща обществото и налага един нов и различен ред на мястото на съществуващия. Примери от историята свидетелстват за това, че много често една революция не е успявала, докато не възстанови това, което моментално е разрушила.

Всичко това съответства на смисъла на правото да се усъвършенстват обществените отношения, като се формулират справедливи правила, които да се прилагат по еднакъв начин. Това е предпоставка за съхранение на основния постулат на цивилизованото правно мислене, формулиран и приписван на римския юрист Публий Ювенций Целз, че „ius est ars aequi et boni“ („Правото е изкуство за доброто и справедливото“).

Социалната среда се променя непрекъснато и всяко време иска само да си създаде законите, по които да живее, за да може по адекватен начин да се посрещнат новостите. Затова „по всяко време и при определени етапи на развитието на обществото, трябва да се създават отговарящи на това развитие модели на поведението, в съответствие с правните идеи и

фактическите отношения“ . По думите на френския юрист и професор по право Жорж Рипер „всеки народ има това право, което си позволи и което заслужава“ .

Гореизложеното потвърждава констатацията, че правото може да се разглежда като отворена система, т.е. система, на която импулсите на заобикалящата я среда ѝ въздействат. При това то е отворено за безкрайна промяна, в това число и към ценности, които човешката цивилизация непрекъснато открива или преоткрива . Ако се направи една историческа ретроспекция на цялата история на действащото право, ще бъде категорично установено непрекъснатото развитие на неговите правни норми, писани и неписани.

Неоспоримо е, че правото не може да игнорира реалността на времето поради своята социална същност и социална пристрастност. Правото е дадено в обществото, предназначено е за обществото, идва от обществото. То е негов естествен и закономерен продукт. Поради тази причина то е социално ангажирано и е отражение на обществото, в което се прилага, и търпи еволюция, успоредна с тази на обществото, от което произлиза и което регулира. Благодарение на това, че то отчита (регистрира) измененията в обществото, правото може да бъде ефикасен социален регулатор.

Човешкото общество е система от обществени отношения и връзки, които възникват и се осъществяват между индивидите и техните общности. Правото регулира най-съществените обществени отношения, върху които почиват самосъхранението и саморазвитието на държавноорганизираното общество – тези обществени отношения по повод взаимен възмезден обмен на блага. То е предназначено да организира обществения живот и да установи хармонични и стабилни отношения между социалните субекти. Тази социална хармония, нормалното функциониране и прогресивното развитие на обществото и обществените отношения е възможно само когато правото е в резонанс с естествения ход и развитие на обществото. Поради тази причина правото се трансформира непрекъснато в ритъма на историята, с чиято еволюция се съединява, забавя или ускорява. В тази връзка, както и посочва проф. Н. М. Коркунов „Законът изразява не онова, което трябва да бъде, а онова, което е в действителността, не задължителното, а съществуващото“, „формула за изразяване, а не за управляване на явленията, като резултат, отколкото причина на явленията“. Можем да допълним, че правото е огледало, което отразява тенденциите и динамиката на обществото и поради тази причина е невъзможно отражението да бъде в дисонанс с облика на отразяваното. След като обществото плавно се развива и еволюира, то и самото право възприема тази тенденция и отразява същата.

Правовият ред на една страна е във вечна промяна. Тази динамика не може да се побере в парадигмите на съществуващото към момента статукво. Тя инспирира и същевременно задължава правото да еволюира, за да „осигури нормативно основание на това ново социално състояние“ . Въпреки това следва да се направи важното уточнение, че развитието на правото не винаги следва един правилен ход, защото юридическият живот има свои аритмии. През известни периоди правото се развива бавно, а понякога дори неговото развитие не се забелязва; в друго време ходът на това развитие се ускорява според настъпилите нужди, главно под влиянието на успехите на науката и нейните нови приложения за удовлетворение нуждите на човека . Съществуват моменти, в които правото тече по-бързо (при историческа, събитийна, обществена акселерация), а неговото протичане е по-опасно: напр. появяват се извънредни ситуации и тяхното наличие оправдава дерогирането на една правна норма (напр. преминаване при забраняващ сигнал на светофара за водачите на моторни превозни средства със специален режим на движение). В други моменти ходът на правото се забавя (такъв е случаят с въвеждане на извънредното положение със Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г., и за преодоляване на последиците, с който закон бе постановено спирането на редица срокове – давностни, процесуални и други срокове, предвидени в нормативни актове).

Поради тази причина правото трябва да бъде отражение на условията на своето време и да носи белезите на епохата, в която се формира. В унисон с тази идея следва да бъде споменат и принципът, открит от германската историческа школа на Фридрих Карл фон Савини, според който правото е произведение на времето; продукт е на обективните условия на живот на

отделен народ; действащото право има основание в историческото минало на народа и за да се запознае сегашното право, трябва да се изследва идеята му.

И тъй като правото идва от обществото, предназначено е за обществото, представлява негов естествен и закономерен продукт, то трябва да еволюира в съответствие с неговата еволюция. Това го принуждава и предизвиква да бъде също динамично. Тази динамиката на обществените отношения и промяната в потребностите винаги е поставяла на дневен ред изискване и очакване за навременна и адекватна реакция от страна на законодателя. Отговаряйки на тази умозрителна динамика, законодателят следва да отмени правните норми, които са остарели, да включи нов кръг от обществени отношения в правното регулиране (т.е. обществените отношения, които задоволяват определени общозначими интереси следва да се оценят позитивно и да се подложат на правно регулиране). Защото законът трябва да гледа напред, а не назад („*Lex prospicit, non respicit*”).

Промяната в правото не е отличителна черта, характеризираща само нашето съвремие. Правната норма, в качеството си на социална норма, е съществувала и в най-примитивните общества и не престава да се променя от тогава до сега. Следи за това могат да бъдат открити още от времената на Древния Рим. Въпросът за промяната, за прехода на правото е бил обект на разглеждане и от Римското частно право, отличаващо се с универсалния характер на своите правни институти и терминология.

Римското право и римската държава се развиват като преминават основно през три етапа, обхващащи приблизително тринадесет века: царски период (754 г. – 510 г. пр. Хр.), републикански период (510 г. пр. Хр. – 27 г. след Хр.), императорски период (27 г. след Хр. – 476 г. след Хр.). Преходът от един етап към друг е поставял на дневен ред въпроса, свързан с приемствеността и действието (съотношението) между старото и ново законодателство, между законодателството, носещо духа и идеята на стария период, и това, пропито с новите идеи, обусловени от историческото и обществено развитие.

Това, което прави впечатление, е че новото право се е свързвало със старото право, че нови правни положения са се създавали на базата на действащото право, за да се отговори така на новите изисквания на времето, без да се скъсва с изпитания и сигурен правен ред на миналото. Затова е спомогнала през първите векове на империята изключителната юридическа техника на римските юристи. Като в това изкуство на юридическата техника римските юристи са били не само първите, но и единствените в целия античен свят. Казаното подчертава извънредно голямото значение, което римската юриспруденция е имала за развитието на римското право. Затова неслучайно бележитият немски професор по римско право Бернхард Виндшайд споделя, че: „На римския народ било съдено да завладее два пъти света – веднъж със силата на меча, втори път с духа на своето право“.

Проф. Жан Луи Бержел разглежда промяната на правото като функция на измененията на общественото мнение по отношение на правилата, които то налага. За да бъдат ефективни и практични, те трябва да бъдат разбираеми и възприемани и трябва да се адаптират към народното съзнание. А по-лесно се адаптират тези правила, които са познати, които почиват на вече заложен в правното съзнание на хората стереотипи на поведение; когато тези стереотипи се допълват, надграждат, еволюират, а не се заменят радикално с нови и непознати.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като явление, правото е променливо, динамично, развиващо се и еволюиращо. В днешно време се изправени пред главоломни икономически, стопански и социални промени, промени в нравствените схващания, в общественото устройство, промяна в нашите схващания за право, промяна в потребностите и в динамиката на обществените отношения. Правото се стреми да отговори на цялата тази умозрителна динамика, като служи, от една страна, като барометър кои промени са значими и представляват всеобщ интерес, което е предпоставка за преодоляване на социалните противоречия и на юридическата консервативност, заплашващи оцеляването и съхранението на обществото.

В резултат на това негово изменение, инкорпориращо в себе си общественото развитие, възниква едно „ново право“, обърнато с лице към новостите, чийто зародиш лежи в миналото,

в познатото, в съществуващото. Именно познатото, повтарящото се, съществуващото се превръща в навик, в рутина и създава благоприятна среда за доброволно спазване и подчинение, като призовава правото към еволютивно развитие.

REFERENCES

- (1) Apostolov, I. Evolution of the continental interpretative theory. URL: <http://www.sadebnopravo.bg/biblioteka/0k7uyv6rrddhi163zq1bu1xldrt39n> (Accessed on 21.05.2020). (Оригинално заглавие: Апостолов, И. Еволюцията на континенталната тълкувателна теория).
- (2) Bergel, J. (1993). General theory of law. Sofia: Southwestern university „Neofit Rilski“ press, 132 – 137. (Оригинално заглавие: Бержел, Ж. (1993). Обща теория на правото. София: Издателство „Югозападен университет „Неофит Рилски“, с. 132 – 137).
- (3) Valchev, D. General theory of Law, Part I. URL: <http://www.danielvalchev.com/dv-otp.pdf> (accessed on 03.05.19). (Оригинално заглавие: Вълчев, Д. Лекции по обща теория на правото, Част 1).
- (4) Kiskinov, V. (2006). Legal system. Part I. Ontology and methodology. Sofia: „Sv. Kl. Ohridski“ university press, 103. (Оригинално заглавие: Кискинов, В. (2006). Правната система. Част I Онтология и методология. София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, стр. 103).
- (5) Kolev, T. (2015). Theory of law. Sofia: Siela Norma press, 115-116. (Оригинално заглавие: Колев, Т. (2015). Теория на правото. София: Издателство Сиела Норма АД, стр. 115-116).
- (6) Korkunov, N. (1993). Lectures on theory of law. Sofia: Yurispres press, 71-74. (Оригинално заглавие: Коркунов, Н. (1993). Лекции по обща теория на правото. София: Издателска къща „Юриспрес“, с. 71-74).
- (7) Minkov, D. Development and nature of Bulgarian legislation. URL: <http://www.sadebnopravo.bg/biblioteka/2017/2/18/-> (Accessed on 19.04.2019). (Оригинално заглавие: Минков, Д. Развитие и характер на законодателството в България).
- (8) Mukova, L. (1996). Legal basis. Part I. Svishtov: Tsenov academic press, 53. (Оригинално заглавие: Мукова, Л. (1996). Основи на правото, Дял I. Свищов: Академично издателство „Ценов“– Свищов, с. 53).
- (9) Ripet, G. (1955) Les forces créatrices du droit. LGDJ, p. 5

LEGAL PROVISIONS OF DISCIPLINARY LEGAL RESPONSIBILITY OF EMPLOYEES IN THE MINISTRY OF INTERIOR

Velislava Acheva, PhD student

Department of Public Law, Law Faculty

University of Ruse, Ruse

E-mail: vacheva@uni-ruse.bg

***Abstract:** The study of the issues, which raises the matter of legal disciplinary responsibility, outlines some important directions that determine the current trends in the development and legal regulation of issues related to disciplinary legal responsibility of employees in the Ministry of Interior.*

***Key words:** legal disciplinary responsibility, Ministry of Interior*

ВЪВЕДЕНИЕ

Изследването на проблематиката, която поставя материята на юридическата дисциплинарна отговорност, очертава някои важни посоки, които обуславят съвременните тенденции в развитието и правното регулиране на въпросите, свързани с дисциплинарната юрисическа отговорност на служителите в МВР.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Легална дефиниция за юридическа отговорност дава проф. Йочев. Той развива в теорията следния институт на юридическа отговорност, а именно: „юридическата отговорност притежава определени правни характеристики, които я отличават от останалите видове отговорност. Тя всякога произтича от правонарушения. Осъществява се по специален ред и от специализирани органи. Това се случва чрез налагането на юридически санкции, които са предвидени в съответните правни норми“. Субектите на юридическа отговорност са субекти на правото. Те могат да бъдат два основни вида:

- Първият вид е този, спрямо който се осъществява юридическата отговорност; това е лицето извършило правонарушения, за което следва да понесе съответната юридическа санкция, която се изразява в ограничаване на негови законни права и интереси; за да бъде такъв субектът трябва да притежава правното качество дееспособност.

- Вторият вид е този, който осъществява юридическата отговорност; това държавен орган, който представлява властнически правомощия; той има правото и задължението да осъществи юридическата отговорност като определя конкретната юридическа санкция и я реализира.

Следва да се отбележи, че юридическата отговорност има за обект определени блага и ценности, които са правно защитени. Тя има както принудителна, така и превантивна функция.

Видовете юридическа отговорност се разграничават в зависимост от вида на налаганата санкция:

- Наказателна – осъществява се при извършено престъпление, юридическа санкция, за което е наказание;

- Административна – осъществява се при извършено административно нарушение, за което санкцията е административно наказание;

- Дисциплинарна – осъществява се при нарушение на трудовата дисциплина, за което съответната санкция е дисциплинарно наказание;

- Гражданска – осъществява се при извършено гражданско правонарушение, като съответно има гражданска санкция.

Чл. 8 от Конституцията на Република България полага разделението на 3 вида власт в Републиката. Изпълнителна, Законодателна и Съдебна. Министерството на вътрешните работи и в частност неговите служители, попадат под егидата на изпълнителната власт. С оглед специфичните функции, които са поставени пред нея Законът за администрацията постановява, че там работят държавни служители и такива по трудови правоотношения. С оглед спецификата по осъществяване на изпълнителна власт следва да уточним, че и трудовоправните отношения в нея се регулират от специализирано законодателство, а именно Закон за МВР, Закон за държавния служител и Закон за администрацията, ЗСВ, ЗМСМА и др.

За да изпълни изискванията за служител в системата на МВР лицето следва да отговаря на предписаните в чл. 155, ал. 1 от Закона за МВР изисквания, а именно:

1. да има само българско гражданство;
2. да не е осъждано за умишлено престъпление от общ характер, независимо от реабилитацията;
3. да не е привлечено като обвиняем или да не е подсъдимо за умишлено престъпление от общ характер;
4. да отговаря на специфичните изисквания за възраст, образование, физическа годност и психологична пригодност, определени с наредба на министъра на вътрешните работи;
5. да отговаря на медицинските изисквания за работа в МВР, определени с наредба на министъра на вътрешните работи.

Вече изводохме резултата, че трудовото правоотношение, независимо от кой закон е регулирано протича между два правни субекта, които има своите права, но и задължения. Неспазването на вменените и служителя действия налага извеждането на следното понятие:

Дисциплинарната отговорност е една от видовете отговорности, предвидени в нашето законодателство, заедно с наказателната, административнонаказателната и имуществената отговорности. Такава отговорност е предвидена във всички трудови закони, които уреждат трудовоправните отношения, а именно в Кодекса на труда, в Закона за Министерството на вътрешните работи, в Закона за държавния служител, в Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“, в Закона за Националната служба за охрана, в Закона за адвокатурата, в Закона за съдебната власт и в други закони, с които се регламентира статутът на определени служители. Тя е самостоятелен вид юридическа отговорност и се изразява в налагането на определени неблагоприятни правни последици и лишения на лицето заради извършеното от него дисциплинарно нарушение. Прилага се само спрямо физически лица, защото се отнася към личните отговорности. Характерен нейн белег – дисциплинарната отговорност е лична. Наказва се личността на правонарушителя. От субективна страна правонарушението се характеризира с вина при извършването му – умишлено или при небрежност. Друг отличителен знак е, че отговорност се търси независимо, че деянията на служителите могат да са основание за търсене и на друг вид отговорност.

Дисциплинарната отговорност на държавните служители е правно-нормативно уредена в Глава осма от ЗМВР - Дисциплинарна отговорност /чл. 194 - чл. 215/, а за служителите работещи по трудово правоотношение в Глава девета, раздел III - Дисциплинарна отговорност /чл. 186 - чл. 199/ от Кодекса на труда.

Нарушението на служебните задължения е вид правонарушение и като такова, то притежава всички общи признаци на правонарушението.

1. - човешко деяние, изразяващо се в действие или бездействие.
2. - това деяние от обективна страна се характеризира всякога с признака „противоправност“. Действието или бездействието излиза извън рамките на нормативно установеното поведение.
3. - субективна страна деянието се характеризира с признака „вина на деца“ (извършителя на деянието).

Това е „минималния“ брой признаци, необходими за наличието на правонарушение, вкл. и дисциплинарно.

Противоправността е състояние на обективно несъответствие между правно дължимото и фактически осъщественото поведение. Меродавно за наличието на

противоправност обаче е несъответствието само с правни и с определени морални задължения, но не и с други неюридически задължения. Моралните задължения, които са вменени на държавните служители, са установени в Кодекса за поведение на служителите в държавната администрация. Ако не са вменени с него, не може да бъде търсена отговорност за съответното деяние.

Вината е особено психическо отношение на дееца към извършеното от него противоправно деяние, което се проявява в две форми – умисъл и непредпазливост (небрежност). По психическото си съдържание (интелектуално и волево) вината при нарушението на служебната дисциплина не се различава от вината при другите видове правонарушения. За наличието на нарушение на служебната дисциплина, формата на вината поначало е без значение. Някои нарушения обаче, поради спецификата на техните състави, могат да бъдат осъществени само умишлено, но не и по небрежност. Поначало обаче нарушенията на служебната дисциплина съставляват както умишленото, така и небрежното изпълнение на служебните задължения.

В случаите, когато според закона за съответното правонарушение е меродавен и противоправният му резултат, то се характеризира и с два допълнителни признака – правнорелевантния резултат (обикновено - вреда) и причинна връзка между този резултат и деянието, осъществено от конкретния служител.

Дисциплинарното нарушение може да бъде осъществено като „формално” и като „резултатно” („вредноствно”). В първия случай съставът му се изчерпва с признаците „противоправност на деянието” и „вина”, а във втория към тези признаци се прибавят и елементите „вред” и „причинна връзка между нея и противоправното деяние”.

Субект на нарушението на служебната дисциплина по ЗДСл, може да бъде само държавен служител по смисъла на чл. 2 от същия закон, т.е. лице, което по силата на административен акт за назначаване заема платена щатна длъжност в държавната администрация и подпомага орган на държавна власт при осъществяване на неговите правомощия.

Обект на дисциплинарното нарушение могат да бъдат задълженията на държавния служител вменени му по силата на Закона за държавния служител и тези от длъжностната му характеристика.

По смисъла на закона това е отговорността на държавните служители, която те носят за извършени нарушения на служебната дисциплина.

Като възможни дисциплинарни нарушения в закона за категоризирани следните видове деяния:

1. неизпълнение на разпоредбите на този закон и на издадените въз основа на него подзаконовни нормативни актове, на заповедите и разпорежданията на министъра на вътрешните работи, заместник-министрите и главния секретар на МВР и на преките ръководители;

2. неизпълнение на служебните задължения;

3. неспазване на служебните правомощия;

4. неспазване на правилата на Етичния кодекс за поведение на държавните служители в МВР.

Дисциплинарна отговорност се търси независимо, че деянията на служителите могат да са основание за търсене и на друг вид отговорност.

Добре би било да се направи паралел между дисциплинарната юридическа отговорност на служителите в МВР и друг вид лица. Пример можем да изведем с дисциплинарната отговорност на нотариусите.

Дисциплинарната отговорност на лицата, заемащи позицията на нотариус е правно уредена в Закона за нотариусите и нотариалната дейност, Глава пета, раздел: Дисциплинарна отговорност. В Чл. 74. (1) За виновно неизпълнение на задълженията по закона и устава на Нотариалната камара нотариусът и помощник-нотариусът носят дисциплинарна отговорност.“

Също както при служителите на МВР за нотариусите са предвидени сакции и наказания: Дисциплинарни наказания са:

1. порицание;
2. глоба от 1000 до 5000 лв.; Глобите се изплащат в полза на Нотариалната камара.
3. предупреждение за лишаване от правоспособност;
4. лишаване от правоспособност за срок от 3 месеца до 5 години.

Дисциплинарната отговорност се погасява с 6-месечна давност от откриване на нарушението и не по-късно от две години от извършването му.

Освен дисциплинарна юридическа отговорност на нотариусите е вменена и **ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ**.

Нормативна уредба намира в глава четвърта „Имуществена отговорност“ от Закона за нотариусите и нотариалната дейност.

„Чл. 73. (1) (Доп. – ДВ, бр. 123 от 1997 г.) Нотариусът носи имуществена отговорност за вредите, причинени от виновно неизпълнение на неговите задължения, съгласно Закона за задълженията и договорите, но не повече от удостоверения материален интерес.

(2) Държавата не отговаря за действията на нотариуса.“

Следва да се отчете факта, че подобен род гражданска отговорност в този и вид не е вменен на служителите на МВР при установяване на нарушения, които представляват дисциплинарна юридическа отговорност.

За пълнота следва да представим обзор на доклад на ЕС от 2016 г., в който са поместени конкретни цифри, касаещи темата с корупцията в редиците на МВР.

В статистиката, която представя МВР, общата численост на служителите на МВР с полицейски функции е 27 463. От тях в цялата страна в качеството на полицейски служители работят общо 22 305 души, служителите с полицейски функции в ГД „Гранична полиция“ са 5158. Пожарникарите и спасителите в ГД „Пожарна безопасност и защита на населението“ са 6761.

Държавните служители по ЗДСЛ /чл. 142, ал. 1, т. 2/, изпълняващи дейност в общата и специализираната администрация, са общо 4232-ма в структурите на МВР в цялата страна. Лицата, работещи по трудово правоотношение /ЛРТП/, са 6804.

Общият брой на служителите с полицейски функции, държавните служители и лицата, работещи по трудово правоотношение, в структурите на Министерството на вътрешните работи в цялата страна – главни и областни дирекции, СДВР, дирекции и специализирани дирекции – е 45 260 души.

По данни на МВР през 2018 година се работи по 183 сигнала за дисциплинарни нарушения от държавни служители. По тях са проверени и се проверяват 209 лица. От които 100 – служители на МВР, 31 – служители на Агенция Митници, 11 – данъчни служители, 11 – общинска администрация, 11 – служители на съдебната власт, 11 лица в здравеопазването и 19 в държавните предприятия.

Резултати: 11 преписки – изпратени в прокуратурата по отношение на определяне на компетентност, 27 – непотвърдени сигнали, 13 – дела, 6 дознания, 115 проверки продължават.

За сравнение с 2017 г. – проверени 181 служители на МВР. По 27 работата е прекратена.

По данни на МВР има наличие на тревожна корупционна обстановка в София, Свиленград, Петрич, Видин, Варна и Русе.

Най – често констатирани нарушения на служителите в МВР:

1. Подпомагане на престъпната дейност на криминален контингент;
2. Участие в канали за нелегален трафик на хора през държавната граница;
3. Участие в канали за контрабанда на стоки и крадени МПС
4. Изнудване на граждани
5. Нерегламентирани контакти с криминално проявени лица

REVIEW OF THE LEGAL PRACTISE OF IMPLEMENTATION OF DISCIPLINARY RESPONSIBILITY OF MAGISTRATES

Velislava Acheva, PhD student

Department of Public Law, Law Faculty

University of Ruse, Ruse

E-mail: vacheva@uni-ruse.bg

***Abstract:** The study of the issues, which determine the disciplinary sanctions of magistrates, the SJC acts under the conditions of operational independence, and is not bound by the proposal of the petitioner or the disciplinary panel on the type and amount of the disciplinary sanction.*

***Key words:** legal disciplinary responsibility, magistrates*

Висшият съдебен съвет упражнява дисциплинарна власт по отношение на съдиите, прокурорите и следователи не по силата на някаква йерархична власт спрямо тях, а по силата само и единствено на законовата норма. Тази специфика на дисциплинарната власт на кадровия орган на съдебната система има своето значение в дисциплинарното производство и тя следва да се отчита при преценка на законосъобразното упражняване на правата на наказващия орган.

Чл. 313 от ЗСВ не изброява изчерпателно всички възможни административнопроизводствени нарушения, представляващи основания за унищожаваност на дисциплинарнонаказателния акт. [Разпоредбата] обаче урежда правомощията на съда при наличие на някои от тези нарушения. Тези правомощия са ограничени само и единствено до отмяна на акта на ВСС и не допускат връщане на преписката на дисциплинарно наказващия орган с цел отстраняване на допуснатите от него административнопроизводствени нарушения и повторно произнасяне, като по този начин се дерогира чл. 173 АПК. Тълкувателно решение № 7 от 30.06.2017 г. по тълк. д. № 7 / 2015 г. на Върховен административен съд

Съдът, от своя страна, разполага с правораздавателна власт, но не и с дисциплинарна власт, поради което не може да осъществява вмешателство в дисциплинарната дейност на Висшия съдебен съвет посредством указания по прилагането на материалния и процесуалния закон или чрез произнасяне по същество, след като отмени по жалба на засегнатия магистрат дисциплинарнонаказателния акт. До същия извод се стига и тълкувайки разпоредбата на чл. 313, ал.2 ЗСВ, когато привлеченото към дисциплинарна отговорност лице не е било изслушано или не са били искани писмените му обяснения, съдът отменя наложеното дисциплинарно наказание, без да разглежда делото по същество, освен ако лицето е отказало да даде обяснения или да бъде изслушано. Тълкувателно решение № 7 от 30.06.2017 г. по тълк. д. № 7 / 2015 г. на Върховен административен съд

Въпросът за правомощията на Върховния административен съд при обжалване на решения на Висшия съдебен съвет, свързани с дисциплинарната отговорност на магистратите може да бъде отнесен, както към случаите когато съдът действа като първа инстанция в тричленен състав по смисъла на чл. 323, ал. 1 и ал. 2 ЗСВ, вр. с чл. 173, ал. 2 АПК, така и когато постановява решение като касационна инстанция в петчленен състав по чл. 323, ал. 4 ЗСВ. Тълкувателно решение № 7 от 30.06.2017 г. по тълк. д. № 7 / 2015 г. на Върховен административен съд

Върховният административен съд няма правомощието след отмяна на решението на Висшия съдебен съвет, с което е наложено дисциплинарно наказание да върне преписката на органа за ново произнасяне. Тълкувателно решение № 7 от 30.06.2017 г. по тълк. д. № 7 / 2015 г. на Върховен административен съд

Решението на Висшия съдебен съвет, с което се отказва образуване на дисциплинарно производство е акт по чл. 197 АПК и подлежи на съдебен контрол по реда на раздел IV, глава десета АПК. Тълкувателно решение № 7 от 30.06.2017 г. по тълк. д. № 7 / 2015 г. на Върховен административен съд

Законодателят утвърждава принципа за еднократност в упражняването на дисциплинарната компетентност от Висшия съдебен съвет. Именно с оглед на този принцип съдът няма правомощието да върне преписката на ВСС, за да упражни последният своята компетентност повторно. Тълкувателно решение № 7 от 30.06.2017 г. по тълк. д. № 7 / 2015 г. на Върховен административен съд

Във всеки конкретен случай съдът, разглеждащ искането за спиране по чл. 166, ал. 4 във връзка с ал. 2 от АПК, на акт издаден на основание чл. 323, ал. 1 от ЗСВ, преценява дали незабавното му изпълнение може да причини значителна или трудно поправима вреда на адресата, която да бъде противопоставена на презумираните предпоставки по чл. 60, ал. 1 от АПК. Нормативните изисквания са в съотношение на алтернативност, а не в кумулативност и при наличието на всяко едно от основанията съдът следва да преценява дали защитата на частния интерес на молителя може да бъде противопоставена на обществения интерес и да го преодолява. Определение № 10584 от 18.07.2012 г. по адм. д. № 9061/2012 на Върховния административен съд

Забраната за *reformatio in re ius* гарантира на магистрата, че неговото положение няма да се влоши след произнасянето на съответния орган, пред който обжалва административния акт. Отмяната на решението на административния орган, с което е наложено най-тежкото дисциплинарно наказание по реда на съдебния контрол обаче не препятства правомощието му след връщането на административната преписка при повторното решаване на въпроса за дисциплинарната отговорност на жалбоподателя да му наложи същото дисциплинарно наказание. При положение, че към този момент е било образувано и друго дисциплинарно производство, същото е правилно да се присъедини, т.к. на първо място няма законова забрана за обединяване на дисциплинарите производства, водени срещу магистрата и на следващо - административният орган разполага с правото и е длъжен да прецени цялостната му професионалната дейност при преценка на дисциплинарната му отговорност. Ето защо, в случая с обединяването на дисциплинарите производства не е нарушена забраната за влошаване положението на жалбоподателя. Решение № 8476 от 13.06.2012 г. по адм. д. № 16428/2011 на Върховния административен съд

Съдът не разполага с дисциплинарна власт и не може да замести преценката на административния орган, а само да упражни контрол за законосъобразност спрямо оспореното решение. Липсата на мотиви в тази насока препятства съдебната проверка за законосъобразно упражняване на дисциплинарите правомощия от органа. Неизпълнението на тези изисквания обуславя незаконосъобразност на административния акт поради нарушение на административнопроизводствените правила, неправилно приложение на материалния закон и несъответствие с целта на закона. Решение № 8476 от 13.06.2012 г. по адм. д. № 16428/2011 на Върховния административен съд

Съдът преценява законосъобразността на акт, единствено на база събраните доказателства и установените факти по делото. Дисциплинарно наказание не може да се наложи единствено в резултат на негативни публикации в медиите, при липса на установени по делото факти и обстоятелства, които да обосноват извод за извършено нарушение от страна на наказания магистрат. Съдът не може да преценява законосъобразността на един акт на базата на обществената нагласа, обществено мнение и медийни публикации, при липса на конкретни доказателства, съдържащи се в кориците на съответното дело. Решение № 3151 от 02.03.2012 г. по адм. д. № 6011 / 2011 на Върховния административен съд

Съдът, като проверява законосъобразността на акта за налагане на дисциплинарно наказание е длъжен да провери фактическите констатации на административния орган относно релевантното поведение, съответстват ли на данните по делото, правилно ли е приложен материалния и процесуалния закон, както и да провери спазването на законовите предели на дискрецията на органа. Съдът преценява законосъобразността на

административния акт, единствено на база събраните доказателства и установените факти по делото. Решение № 3150 от 02.03.2012 г. по адм. д. № 4988 / 2011 на Върховния административен съд

Съгласно чл. 323, ал. 2 от Закона за съдебната власт жалбата срещу решение за Висшия съдебен съвет за налагане на дисциплинарно наказание не спира изпълнението му, освен ако Върховният административен съд не разпорежи друго. Предварителното изпълнение на решението на ВСС се основава на нормативното предписание по чл. 323, ал. 2 от ЗСВ, а не на усмотрението на административния орган, което означава, че по силата на законната презумпция съществуват една или повече от предвидените от чл. 60, ал. 1 от АПК предпоставки за предварително изпълнение на акта. Определение № 694 от 13.01.2012 г. по адм. д. № 15999/2011 на Върховния административен съд

След като разпоредбата на чл. 323, ал. 2 от ЗСВ презюмира наличието на предпоставки за предварително изпълнение от категорията на визираните в чл. 60, ал. 1 от АПК, в тежест на оспорвания е да установи липсата на такива предпоставки или възможността от предварителното изпълнение за него да настъпи значителна или трудно поправима вреда. Определение № 694 от 13.01.2012 г. по адм. д. № 15999/2011 на Върховния административен съд

До момента на постановяване на решение на Върховния административен съд, с което е отменено дисциплинарното наказание, с което магистрат е освободен от длъжност "съдия", същият не е имал качеството на магистрат и следователно не е съществувала законова пречка да упражнява свободна професия по смисъла на чл. 195, ал. 1, т. 5 от ЗСВ. Решение №13349 от 19.10.2011 г. на ВАС по адм. д. № 16315 / 2010 г., докладчик председателя Юлия Ковачева

Етични правила

КЕПБМ съдържа обобщение на етичните правила - т. е. на моралните норми, които магистратът е длъжен да съблюдава. Моралните норми не са правни норми и за тях не се прилага уредбата на ЗНА, включително чл. 13, ал. 1 от ЗНА. Моралните норми са общопризнати правила за поведение, основани на представите за добро и зло, правилно и неправилно. Това, че законът в определени случаи изрично препраща към етичните (морални) норми като източник за регулиране на правоотношения (както е в чл. 307, ал. 3, т. 3 ЗСВ), не заличава различията между моралните и правните норми като правила за поведение. На следващо място, изменението на чл. 30 ЗСВ (ДВ, бр. 28 от 2016 г.) и в частност отмяната на чл. 30, ал. 1, т. 12 ЗСВ има отношение към компетентността на органа, който одобрява КЕПБМ, а не към основанието за съществуването им. Решение № 16819 от 10.12.2019 г. по адм. д. № 6197 / 2019 на Върховния административен съд

Нарушенията на Кодекса за етично поведение на българските магистрати не са посочени от законодателя като основание за обръщане на внимание по чл. 327 от ЗСВ. Решение № 3752 от 01.04.2016 г. по адм. д. № 10943 / 2015 на Върховния административен съд

Прилагането на мярката по чл. 327 от ЗСВ е възможно само в случай на виновно неизпълнение от даден магистрат на служебни задължения по разглеждане и решаване на делата или нарушения по организацията на работата му. Решение № 3752 от 01.04.2016 г. по адм. д. № 10943 / 2015 на Върховния административен съд

Етичните правила, въведени с Кодекса за етично поведение на българските магистрати, имат за цел да гарантират авторитета на юридическата професия и нарушаването им води до недопустимо погазване на Кодекса, което се санкционира от закона. Решение № 7491 от 22.06.2015 г. по адм. д. № 4063 / 2015 на Върховния административен съд

Според принципа за почтеност и благоприличие, благоприличието е въздържане от всякакви действия, които биха могли да компроментират честта на магистрата в професията и обществото. Решение № 7491 от 22.06.2015 г. по адм. д. № 4063 / 2015 на Върховния административен съд

С Кодекса за етично поведение на българските магистрати е въведен стандарт за поведение на магистратите във връзка с професионалния им статус и свързаните с него очаквания за справедливост, безпристрастност, независимост, почтеност и благоприличие на

българския магистрат при изпълнение на функционалните им правомощия. Решение № 7491 от 22.06.2015 г. по адм. д. № 4063 / 2015 на Върховния административен съд

Принципът за почтеност и благоприличие има основно значение за доверието, авторитета и цялостната дейност на магистрата. Решение № 7491 от 22.06.2015 г. по адм. д. № 4063 / 2015 на Върховния административен съд

Поведението на магистрата в обществото трябва да се основава на добри обноски и добро държание, а в обществените и служебни контакти той трябва да бъде учтив и любезен. Магистратът трябва да бъде честен, коректен и учтив, както в работата си, така и в личния си живот и да се отнася с уважение към хората като съблюдава техните права и свободи. Решение № 747 от 16.01.2013 г. по адм. д. № 10657/2012 на Върховния административен съд

Изискванията за вежливост и толерантност в етичните правила за поведение на магистратите се основават на присъщия за магистрата морал и възпитание и допринасят както за по-доброто изпълнение на служебните му задължения, така и за по-ефективното функциониране на самата правораздавателна система. Решение № 747 от 16.01.2013 г. по адм. д. № 10657/2012 на Върховния административен съд

Отклонения от дължимото и очаквано поведение на магистратите, независимо че са провокирани от неточни действия по администриране на едно или няколко дела сочат осъществяване на фактическия състав на дисциплинарното нарушение по чл. 307, ал. 4, т. 3 от ЗСВ, поради което законосъобразно е ангажирането на дисциплинарната отговорност на магистрата. Решение № 747 от 16.01.2013 г. по адм. д. № 10657/2012 на Върховния административен съд

Поведението на магистратите както в службата, така и извън нея трябва да бъде съобразено с обществените очаквания за морал и почтеност. Решение № 1279 от 28.01.2013 г. по адм. д. № 8565/2012 на Върховния административен съд

Магистратите с поведението си следва да бъдат пример за спазване на закона и уважение към правораздавателната система, да пазят авторитета на тази система. Този авторитет се гради също и с принципно отношение и непримиримост към поведение, което е в разрез с независимостта на магистрата при изпълнение на преките му служебни задължения и противоречи на етичните правила, но и със зачитане на права, които магистратите имат като граждани. Решение № 9750 от 04.07.2012 г. по адм. д. № 16611/2011 на Върховния административен съд

Лошото отношение към гражданите и колегите принципно може да бъде отнесено към нарушение на правилата за етично поведение или накърняване престижа на съдебната власт по см. на чл. 307, ал. 4, т. 3 и/ или т. 4 от ЗСВ, но не и към останалите състави по чл. 307, ал. 4 от ЗСВ, още по-малко може да бъде отегчаващо отговорността обстоятелство при определяне на вида на дисциплинарно наказание за нарушение по чл. 307, ал. 1, т. 1, 2 и 5 от ЗСВ. Решение № 8476 от 13.06.2012 г. по адм. д. № 16428/2011 на Върховния административен съд

Етичните правила са норми с морално-оценъчен характер, а не правни норми. Етичните норми нямат хипотеза, диспозиция, санкция. Те предписват определен резултат, но не формулират конкретно поведение на магистрата. Решение № 3537 от 12.03.2012 г. по адм. д. № 14443/2011 на Върховния административен съд

Закупуване на имот от низходящ само по себе си не представлява действие, осъществяващо състава на нарушение по чл. 307, ал. 4, т. 3 или т. 4 от ЗСВ, тъй като същото не нарушава етичните правила и не води до нарушение на правилата за благоприличие и почтеност. Решение № 3151 от 02.03.2012 г. по адм. д. № 6011 / 2011 на Върховния административен съд

Посещаването на строежа на роднина не покрива от обективна страна състава на нарушение по чл. 307, ал. 3, т. 3 или т. 4 от ЗСВ, защото не нарушава почтеността и благоприличието по смисъла на етичните правила и не води до уронване на престижа на съдебната власт. Липсва етична норма, която да забранява на магистрат да посети инцидентно строеж на свой роднина. Решение № 3150 от 02.03.2012 г. по адм. д. № 4988 / 2011 на Върховния административен съд

Проверката за законосъобразността на акта за налагане на дисциплинарно наказание включва фактическите констатации на административния орган относно релевантното поведение, съответстват ли те на данните по делото, правилно ли е приложен материалния и процесуалния закон, спазвани ли са законовите предели на дискрецията на органа. Съдът не може да определя кое поведение на магистрата представлява нарушение на моралните норми. Това е и разликата между съдебната проверка за законосъобразност на един акт, установяващ нарушение на етични правила и налагащ наказание за него, и обществената оценка на същото това нарушение. Обществената оценка санкционира директно поведението, а съдебният контрол е за законосъобразността на акта, който налага наказанието за това поведение. Решение № 1000 от 19.01.2012 г. по адм. д. № 3695/2011 на Върховния административен съд

Дисциплинарнонаказващият орган е длъжен във всеки конкретен случай на твърдено дисциплинарно нарушение на професионалната етика и морал да запълни етичната норма с фактическото съдържание на деянието. Това е изискване за законосъобразност на акта. В противен случай би се стигнало до налагане на наказание, без да е установено нарушението, а с оглед на това и без да може да се установи причинната връзка между противоправния резултат и личното поведение на магистрата. Съдът няма компетентност да извършва тази преценка вместо дисциплинарнонаказващия орган. Решение № 1000 от 19.01.2012 г. по адм. д. № 3695/2011 на Върховния административен съд

Разпоредбата на чл. 162, т. 3 от ЗСВ поставя като условие за заемане на магистратска длъжност високата нравственост съобразно критериите на действащите в различните периоди правила за професионална етика и етични кодекси. Това законово изискване обслужва изключително важният държавен и обществен интерес за спазване на установените в Конституцията и ЗСВ принципи, гарантиращи безпристрастност, точно и еднакво прилагане на законите, справедлив процес спрямо всички и пр. Ето защо, всяко поведение на магистрата, водещо до съмнение относно притежанието на високи нравствени качества, накърнява държавен и обществен интерес по интензитет по-силен от вредата, която би понесъл адресата от предварителното изпълнение на административното решение за налагане на дисциплинарно наказание. Определение № 694 от 13.01.2012 г. по адм. д. № 15999/2011 на Върховния административен съд

**GROUNDS FOR RESUMPTION OF PROCEEDINGS FOR ISSUANCE OF
ADMINISTRATIVE ACTS ACCORDING TO THE CODE OF
ADMINISTRATIVE PROCEDURE**

Mariela Velikova, PhD student

Department of Public Law, Law Faculty

University of Ruse, Ruse

E-mail: mdvelikova@uni-ruse.bg

***Abstract:** In 2006 the first Code of Administrative Procedure was finally prepared and adopted. As a result the codification and improvement of the administrative process in Bulgaria was largely completed. In order to ensure that people who are affected by the actions and decisions of administrative institutions are treated properly and fairly, the Code of Administrative Procedure consistently develops a number of extraordinary control methods.*

This report aims to make a summary analysis of the grounds for resumption of proceedings for issuance of administrative acts according to the Code of Administrative Procedure and their significance with providing an appropriate set of administrative remedies, which is offered as the most effective way to ensure the integrity of the administrative process, the strict observance of the principles of legality, and the expeditious recovery of lawful complaints. More importantly, the Code confirms strictly the conditions under which the reconsideration of an effective administrative act will be permitted due to the nature of the reopening proceedings as an extraordinary remedy which directly affects the stability of the issued acts..

***Key words:** administrative process, extraordinary method of control, resumption, grounds*

The paper is awarded with "Best Paper" Crystal Prize - 60th Science Conference of Ruse University, Bulgaria, 2021, ISBN 978-954-712-793-7.

MON-ONLINE-SSS-LS-05

THE AGE AS A POSITIVE MATERIAL REQUIREMENT FOR A MARRIAGE

Milena Dimova–PhD Student

Private Law Department, Faculty of Law
University of Ruse “Angel Kanchev”
Tel.: +359888919700
E-mail: mdimova@uni-ruse.bg

Assoc. Prof. Krasimir Dimitrov, PhD

Private Law Department, Faculty of Law
University of Ruse “Angel Kanchev”
Phone:
E-mail: kdimitrov@uni-ruse.bg

Abstract: *The paper reviews age of an individual's as a positive premise for marriage capability. It is described the timeline age-ability of individuals and their opportunity to get married from a psychological, biological and physical viewpoint. The paper comments on minors, who are being defined by The Act of Persons and Family also two age provisions for marriage by The Family Code. The conditions for obtaining a permit from the regional judge for the marriage of minors over 16 years and under 18 years of age are considered, the voidable marriage of spouses under 16 years and the last separated category of marriage capacity after 18 years, which coincides with a basic civil majority.*

Keywords: *age, marriage, marital age, marriage capacity, minimum age, voidable marriage, minor, adult, adolescents, spouses*

INTRODUCTION

Taking through a historical perspective, the marriage age has a variety of numerical values (expressions), which have been allowed for the individuals, who will take this main step for common future life. It is very challenging to be proposed one, single, uniform and the worldwide value for marriage age. Marriage is not a single simple act, it is an institution deeply entrenched in religious traditions and cultural practice (Melchiorre, n.d., p. 3). Nevertheless, setting an age is being recommended at the international level, especially as a basic condition allows getting into marriage. In the past, marriage was a contract between families, or an economic deal (transaction), or even a way of settling debts. For some people a religious blessing is enough; for others a civil avowal (recognition) is sufficient; for next traditional and custom rituals are more important. These differences need to find a legal solution in two aspects, the first issue is of marital adulthood and the second issue is an admission only civil partnership under a notion of a civil marriage.

EXPOSITION

To set up a marital age (or minimal marital age) for matrimony in today's society is conditioned by nature, functions and the importance of wedlock. Marriage is a new cell of social society, it is a new environment for creating, raising and up bearing the next generation. By creating a family, we create a new social unit of psychological, biological and economic connections. Marriage satisfies much higher, more complex and qualitatively different personal and public interests. (Nenova, 1990) The Right of marriage is constitutionally based and need to be reasonably determined in positive and negative requirements. The legal regulation of marriage has been developing over time, reflecting marriage's growing importance as the primary social institution within the State. That is why the law cannot remain indifferent and need to fix the values of minimal marital age and marital age. The dimension of this value is individual in different countries and some countries, it is important to mark there is no requirement of a legitimate minimum age of consent. That is, this right is based on allowing

the use of someone's own maturity in decision-making and these decisions will be connected to upcoming responsibilities.

Civil marriage is a part of Family Law, which affects very important and fundamental relationships - between spouses, between parents and children, adoption and wide family relations, including representative, guardianship and trusteeship. The notion "Family" in the meaning of civil marriage, is a legal category, is being a frame of important relationships, which has to be committed to a psychologically and physically mature person. Marriage has to be allowed for a person well-understanding the essence of basic family principles - protecting a civil marriage and family; parity of a man and a woman; voluntary marriage; special protection of children; equality of children; respect for an individual in the family; respect, care and support between family members. Only a physically and mentally mature individual can realize the essential importance of these relations (fundamentals) and upcoming consequences.

The usage of minimum ages is regardful for autonomy and protection, also for the prevention of a reckless youthful marriage. The up passing to maturity period is kind of different to every adolescent and thus hardly can be recognized easily. Minimum ages are very useful in identifying this transformation from childhood to adulthood, likewise, fixing them must be very careful and its purpose should be well-known.

The determination of a minimum age is decisive in the marriage case. Marriage entails adult responsibilities; it requires the full consent of the couple and the full understanding of the consequences of new-emerging engagements and duties (Melchiorre, n.d.). Consequently, setting an age below which, marriage is not allowed and these adult responsibilities are not assigned to children too early is needed, justified and need to be legally determined.

According to Bulgarian legislation and its Act of Persons and Family, in art. 3, is written down - Persons under the age of 14 are minors (under-age). Instead of them and their behalf, legal actions are performed by their legal representatives – parents or guardians.

In the past, the number of early marriages is large, it is determined by the development of society and technical progress, which is expressed in meeting the needs of working in the family community. The development of society and science provides access to education, and the satisfaction of a family's needs is carried by a hired labour. Therefore, in answer to this, the marital age is rising up according to the development of society.

Nowadays, we are not just talking about access to education, above all talking about obligation requirement people as a part of society. Education is crucial for the development of the individual - mentally, socially and psychologically. Education is the basis for the perception of modern reality, including the insured rights and obligations of every member of society. The change in the scope of the same rights and obligations, therefore, a result of a change in the legal capacity and a possibility to be a married person.

According to The Bulgarian Family Code, there is no provision, which allows a person under 14 years to get married. Further, if there is such a marriage, it is voidable marriage. An argument for this is the lack of the notion of 'void marriage' or 'null marriage' in The Bulgarian Code 2009. Prof. Lilyana Nenova shares the idea this marriage would be a voidable marriage if the minimum age is not on a face (Nenova, 1977). The same thesis is admitted by other authors, too. It is important to note a person under 14 years has not got an individual document for identity. Of course, it is an obstruction to getting married without ID.

Groundedly, minors under 16 years are lacking the legal capacity to consent to a marriage. Adolescents are deemed to possess insufficient fair judgment and understanding to enter into marriage, in which they should have responsibilities for adults.

If such a marriage takes place with a minor(s) participation under the age of 14, they would be put in a situation more serious than that of minors. Rather the child's interests by such a marriage are underestimated and disregarded. According to The Bulgarian Law, there is no ability for these minors under the age of 14 years to become emancipated by getting a marriage. They would still be legally incapable. An action for pronouncing a voidable marriage entered into by a minor may be brought by his parents, by the other spouse, if in good faith, and by the prosecutor.

State regulations deny the ability of marriage for youth under 16. The Family Law Code provides age restrictions. Of course, these restrictions do not deny couples the right to marry. Therefore, they delay the entry into marriage due to a lack of maturity and awareness.

According to Bulgarian legislation and its Criminal Code, in art. 176, is written down - A person who, upon entering into marriage, consciously conceals from the civil status person a legal obstacle to the marriage, shall be punished by imprisonment for up to two years.

According to Bulgarian legislation and its Act of Persons and Family, in art. 4, is written down – Persons between 14 years of age to 18 years of age are minors. They perform legal actions with the consent of their parents or trustees, but they can enter into simple, small transactions themselves to meet their current needs and have what they have acquired through their work.

On the other side, the decision to get married could be a conscious choice and a signification of being ready for adult life. Really, it is true that in many child marriages, one or both partners might not be in a position to take the decision to marry with their free and full assent for example – a pregnancy. Although, it is also true that there exist other cases where the adolescent (young) spouse is willing and able to commit to such a responsibility. Here it is a matter of respecting marriage as a civil right, therefore a minimum age for marriage could be set as a way for the State to recognize the child's involving capacity and autonomy.

It is not an easy task to set the minimum marital age. Any solution to this matter keeps dilemmas about criteria, limitations, exceptions, also cultural, religious and traditional values.

According to Bulgarian legislation and its Family Code, in art. 6, par. 2, is written down – Upon exception, in case that important reasons impose this, matrimony may be concluded by a person at the age over 16 with permission by the regional judge of the person's permanent address.

A valid marriage needs adolescents and emerging adults to give consent to marriage. They have the cognitive capacity for understanding marriage consequences. Nevertheless, they lack the psychological capacity to perform the nature of marriage. Thus, the full marital capacity requires a cognitive capacity and a psychological capacity and therefore both types ought to would use for a valid marriage.

The law provides a possibility to get married of persons over 16 years due to important reasons, but this marriage requires the permission of a regional judge. The first prerequisite for allowing such a marriage is the existence of important reasons. The legislation does not determine any list of which reasons are significant. Instead, it provides the interpretation and determination of conclusions about the presence or absence of important reasons to the regional judge. An important reason may be pregnancy or childbirth—the presumptive establishment of the origin of a child born during wedlock. Rather, it should be noted that even if there is an equally important reason, it is not the only condition for allowing a marriage. On the contrary, although having an important reason if the marriage will create a more complex situation that will not form wellness for individuals, a marriage permit will not be issued.

As can be seen from the cited art. 6, par. 2, the minimum age that is defined as possible for marriage is 16 years. Based on the development of the adolescent, psychosocial maturity consists of autonomy, identity and intimacy, which are considered as requirements for a successful transition to adulthood. (Doreen A. Rosental, Ross M. Gurney, and Susan M. Moore, 1981). Therefore, marriage under the age of 16 is inadmissible, in other words, the individual is immature, without the ability to form clearly and reasonably his will and with no opportunity to take on the consequences of his choice. So further, the legislation allows maximum marriage age reduction with only two years for adolescents over 16 years of age. Adolescents under the age of 16 are not allowed to marry, nevertheless, even if they have a permit, due to immaturity and lack of skills and possibilities, to create a new, well-growing social unit.

According to Bulgarian legislation and its Child Protection Law, in art. 2, is written down, a Child for the purposes of this Act is any person less than 18 years. *An argumentum a contratio* the provision sets the boundary of 18 years, further, also corresponds to the age of the civil maturity above which persons are treated as adults.

The right to direct the upbringing and education of children has also been deemed a fundamental right. Therefore, parents keep this right until their children reach the age of majority,

although the State's role as *parens patriae* is based on widespread measures aimed at ensuring the well-being of minors.

Furthermore, marriage under the age of 16, by a person with the legal status of a child, is inadmissible, even though there is a presence of a permit, and nevertheless, it is not possible to eliminate the violation of the provisions. Consequently, this marriage becomes voidable.

The legislation stipulates the two who will get married, and their parents (or the minor's trustee) will be heard. In conclusion, the regional judge-out-forms an impression on the individuals who will get married and up-builds an assessment of the minor's interest in marriage, also its ability to marry and the consequences of the marital relationship. Therefore, this is important due to essential marriage importance and the upcoming of legal capacity earlier than the general age - 18 years. The hearing of the minor has to comply with the provision of Art. 15 of the Child Protection and the court needs to notify the Social Assistance Department, which shall issue a report (Tsanka Tsankova, Metodi Markov, Anna Staneva, Velina Todorova, Veselin Petrov, Emanuela Balevska, Vergiania Micheva, 2015).

The parents or trustees may put forward arguments to support marriage or not support it. Therefore, they have informative value. Consequently, the regional judge is not obligated to accept the arguments. Instead, the regional judge should form his own opinion.

The legislation allows maturity of the individual over 16 years and presupposes a reasonable motivation for marriage. Thus, it is allowed the minor to apply for permission to marry. Therefore, in order to ensure security in society, the assessment of this permission is imputed to the decision of the regional judge. Above all, he issues a permit only after having defined the substantial facts and lack of obstacles to this marriage.

In this order, if a person over the age of 16 is admitted to marriage, he acquires legal capacity, which he would normally acquire at the age of 18. It is important to determine whether the person is able to carry out these rights and obligations.

The cognitive capacity is raised throughout childhood to adult-like levels by mid-adolescence, along with time. There is observed development in learning and understanding of facts. Researchers have consistently found "the logical reasoning and basic information-processing abilities of 16-year-olds" to be "comparable to... or essentially indistinguishable" from those of adults (Steinberg, 2008).

Youthful have reached adult-like cognitive-processing capacities around ages fifteen or sixteen. Therefore, adolescents are able to be accepted adults. Then, this means to obtain, keep and retrieve relevant information and apply it to that information processing that leads to justifiable conclusions. Therefore, adolescents could understand the nature of marriage and its requirements, and they have the potential to make a rational decision whether to marry or not (Hamilton, 2012).

Nevertheless, adolescents tend to make an incorrect decision based on emotional or pressured moments. However, they try to control impulses that define undesirable behaviour.

Age restrictions legislation has reasoned with do not deny couples the right to marry but instead merely delay their entry into marriage and thus do not constitute the sort of substantial interference with the fundamental right to marry.

Here are the following hypotheses for marriage under 14 years:

- Both spouses are married, when they were under 16 years of age
- One spouse was an adult, over 18 years and the other a minor under 14 years
- A minor under 14 years, who has marriage permission of the regional judge, despite the ban on such marriage, the minor gets married

Here are the following hypotheses for marriage over 16 years old:

- Both spouses have been over 16 years without the permission of a regional judge
- One spouse has been an adult and the other is over 16 years old, but does not have permission for marriage
- Both spouses have been over 16 years of age, one spouse has been granted permission to marry and the other spouse has no.

In fact, Bulgarian marital adulthood coincides with adulthood in Civil Law. At the same age – 18 years – the State considers the individual mature in all major areas of life – recognizes his ability to independently perform legal actions, allows him to marry, provides him with the exercise of

suffrage. Marriage is treated as a very important act, requiring a conscious attitude and the ability to responsibly perform marital and parental duties (Nenova, 1990).

Consequently, changes in everyone's work type and participation in the national economic life have interrelated changes in home life. Thus, ongoing evolutions in the nature of marriage, relationships, family functioning in general, and the role that marriage itself plays and is expected to play, in individuals' lives, define its future (Hamilton, 2012).

Above all, individuals make decisions for life and shape their own preferences using cultural factors, social norms, moral values, religious traditions, parental expectations. Therefore, marriage is a social invention and its own development is due to the development of society.

The precise nature and meaning of marriage and the functions it performed in society have been evolved. Time going marriage has become less critical to individuals and to society: individuals' expectations of their marital relationships are now higher and more difficult to meet, and norms that once prevented individuals from exiting marriage are now weaker than they have been.

In addition, mature and economically independent spouses have the opportunity to take care of the new family, which is formed by marriage, as well as to supply conditions for a good and harmonious family environment for raising a generation.

Likewise, marital capacity is generalized decisional capacity, which is required for valid legal consent on the basis of already developed psychological and reached capacities for adults, which young are rare to have until the eighteen age. For a valid marriage, an individual must have the capacity to understand the nature of an agreement and to enter into the marriage willingly (Hamilton, 2012).

According to Bulgarian legislation and its Act of Persons and Family, in art. 2, is written down - At the age of 18, persons become adults and fully capable of acquiring rights and obligations through their actions. Minors gain legal capacity once they reach the age of majority.

According to Bulgarian legislation and its Family Code, in art. 6, par.1, is written down - A person who has reached the age of eighteen may enter into marriage.

The Family Code equates marriage capacity to civil capacity. Likewise, recognizing the civil majority of an individual State provides possibilities for him the ability to participate fully in all spheres of life. Therefore, marriage is also treated as a very important and responsible act, requiring a sober attitude and the ability to responsibly fulfill marital and parental responsibilities.

The outgoing considerations of legislation are connected to the capacity of understanding own rights, duties, responsibilities in marriage in general. Further, that's compared to the level of understanding, thinking and determining the ability to make a voluntary choice, entering a marriage by the individuals.

CONCLUSION

Age as a positive condition for marriage is denoted by the notion of marital adulthood. This is the age at which the law allows the individual to create a union between a man and a woman, called a civil marriage. In conclusion, marriage is an institution in which interpersonal relationships, rights, obligations and responsibilities of spouses are intertwined between them, and other members of the concept of family in a broader sense. That is why this responsibility must be given to a mentally and physically mature individual who is able to understand and comprehend the seriousness of civil marriage and its main function of creating and raising a generation.

Therefore, determining the age of marriage guarantees security in society and allows the creation of a new family of a man and a woman who has reached the age of majority. In addition, the law also allows an exception - marriage before marital capacity, when important reasons so require. The assessment of the causes and the protection of the juvenile's interest are entrusted to the regional judge.

REFERENCES

Doreen A. Rosental, Ross M. Gurney, and Susan M. Moore, 1981. From Trust to Intimacy: A new Inventory for Examining Erikson's Stages of Psychosocial Development. *Journal of Youth and Adolescents, Vol. 10, No 6, 1981, 10(6), pp. 525-537.*

Hamilton, V. E., 2012. *The age of marital capacity: Reconsidering civil recognition of adolescent marriage*, Boston: William & Mary Law School Scholarship Repository.

Melchiorre, A., n.d. *A minimum common denominator? Minimum ages for marriage reported under the Convention of the Rights of the Child*. [Online] Available at: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/ForcedMarriage/NGO/AngelaMelchiorre.pdf>

[Accessed 5 May 2021].

Nenova, L., 1977. *Family Law*. 1 ed. Sofia: Publisher Science and Art.

Nenova, L., 1990. *Family Law - Interpretative guide*. 1 ed. Sofia: State publishing house Dr Petar Beron.

Steinberg, L., 2008. *A Social Neuroscience Perspective on Adolescent Risk-Taking*. [Online] Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2396566/> [Accessed 9 5 2021].

Tsanka Tsankova, Metodi Markov, Anna Staneva, Velina Todorova, Veselin Petrov, Emanuela Balevska, Vergiania Micheva, 2015. *Family Code - Attached Comentary*. 1 ed. Sofia: Publisher Labour and Law.

MON-ONLINE-SSS-LS-06

THE AGE AS A POSITIVE MATERIAL REQUIREMENT FOR A MARRIAGE

Angelina Bogdanova, PhD student

Faculty of Law

University of Ruse, Bulgaria

tel. + 359878885540

E-mail; abogdanova@uni-ruse.bg

***Abstract:** The matter of the child's origin is of great importance for his civil status, from which arise the consequences that accompany him throughout his life. It is also important for the emergence of kinship ties with his parents. That is why this paper is dedicated to the amendments to the Family Code adopted in 2020, related to the origin of the father, to which the legislator granted retroactive effect to 01.10.2009. Through this radical change, the circle of actively legitimated persons to bring an action to challenge paternity has been expanded. The law allows the paternity presumption to be challenged by anyone who claims he is the father, and the recognition to be challenged by any third person. There is also amendments in the terms in which can be took proceeding.*

***Keywords:** origin, child, paternity presumption, recognition, amendment.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Произходът е биологичен факт и като такъв изразява родствената връзка между детето и неговите родители. По своята правна същност представлява юридически факт, който законът свързва с определени правни последици, съпътстващи детето през целия му живот. Правната уредба на произхода е императивна и представлява система от правила за неговото установяване и оспорване.

Разпоредбите, които уреждат разглеждания правен институт се съдържат в Глава шеста на Семейния кодекс (СК`09). С приемането на ЗИДСК през 2020 г.¹ законодателят реализира радикална промяна и въпреки, че тази реформа, която е свързана с бащинството, засяга само няколко разпоредби от закона, то в краен резултат се наблюдава едно преуреждане по същество на правния институт. Основен предмет на това законодателно изменение е оспорването на презумпцията за бащинство и оспорването на припознаването на детето. В мотивите на законопроекта е посочено, че основната цел за предприемането на последната промяна в СК`09 е отстраняването на „констатирано непълно съответствие на действащите норми в Семейния кодекс с чл. 8 (право на зачитане на личния и семейния живот) от КЗПЧОС”. Приемането на ЗИДСК е обусловено от необходимостта от изпълнението на решенията на ЕСПЧ, постановени по обединени жалби „Л.Д и П.К. срещу България” и „Докторов срещу България”.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Произходът от бащата (бащинството) представлява биологична връзка, която възниква между детето и мъжа, от когото е заченато. За разлика от майчинството, което се определя от раждането, мъжът става баща на основание друг житейски и биологически факт, а именно от зачеването, което от своя страна няма външна проявна форма, поради което не подлежи на пряко доказване и се установява по-трудно.

---

¹ Обн. в ДВ, бр. 103 от 04.12.2020 г.

Настоящата законодателна уредба на произхода съдържа както материалноправни, така и процесуалноправни норми. Способите и редът за признаване и установяване на произхода са изчерпателно изброени. Това са презумпцията за бащинство, припознаване и съдебно решение по иск за установяване на произход от бащата. Установеният произход на детето се отразява в акта му за раждане и той има действие *erga omnes*.

Презумпцията за бащинство се основава на брачното правоотношение.² Три са хипотезите, при които тя може да намери приложение. Съвсем естествено е за баща на детето да се счита съпругът на майката ако то е родено по време на брака им. В този случай не е необходимо да се провежда нарочно производство, за да се установи произходът. Разбира се, това правило няма абсолютен характер, тъй като презумпцията е оборима. Изхождайки от нейната правна същност се стига до извода, че от наличието на един известен факт – валидно сключен брак, се прави извод за съществуването на презюмирания факт – бащинството. За да породи своето действие, трябва да са налице определени от СК`09 предпоставки, тъй като когато действа презумпцията за бащинство произходът на детето от съпруга на майката не трябва да се доказва. Преди всичко е нужен валидно сключен брак съобразно изискванията на закона. Към него се приравнява и унищожаваният по смисъла на чл. 48 СК, тъй като той поражда своето правно действие, докато не бъде прекратен. Подобно на правните сделки, унищожаването има действие за напред (*ex nunc*). Обратното на това, презумпцията не поражда действие при нищожен брак, при липсата на такъв (например при фактическо съпружеско съжителство) или при последващ. Макар и да е актуален въпросът, свързан с фактическото съпружеско съжителство, при който има родени деца, то липсва правна регламентация, която да уреди бащинството³. За майчинството въпросът е решен, защото същото се определя от раждането без значение дали тя е в брак или фактическо съжителство.

Следващата предпоставка, която трябва да е налице, за да се установи бащинството посредством този способ е детето да произхожда от съпругата. Произходът от майката се установява отново с три способа – по силата на закона от факта на раждане, припознаване и със съдебно решение по иск за установяване на произход.

Другото необходимо условие е свързано с времето на брака, като това е периодът между сключването и прекратяването му. Презумпцията ще намери приложение ако детето е родено именно по време на брака. Ирелевантен е периодът, след който е родено, както и кога е заченато. СК`09 в чл. 61 урежда една специална хипотеза, при която презумпцията намира действие, а именно ако детето е родено до 300 дни от прекратяване на брака. Основанието за прекратяването на брачното отношение е без значение. Това може да стане чрез всяко едно от трите основания – смърт на единия от съпрузите, унищожаване на брака или развод. В този случай се приема, че то е заченато по време на брака. Срокът, който предвижда законът е максимален и не може да се удължава. В чл. 61, ал. 2 СК е уредена третата хипотеза на презумпцията за бащинство – когато детето е родено преди да са изтекли 300 дни от прекратяването на брака, но след като майката е встъпила в нов брак. Така за баща на детето би могъл да се приеме съпругът на майката от първия брак или съпругът от следващия, но въпреки тази сложна семейноправна обстановка всяко дете си има една майка и един баща. Поради това СК`09 разрешава този проблем, като за баща на детето се приема съпругът на майката от новия брак. Това е т.нар. конфликт на презумпции. На практика бракораздното производство се образува и съответно се постановява съдебното решение в един продължителен период от време след фактическата раздяла на съпрузите, през което те обикновено не поддържат отношения, а много често и отношенията с бъдещия съпруг започват още по време на действието на стария и непрекратен брак.

Освен уредбата на тези основни и често срещани хипотези, СК`09 включва още две презумпции за бащинство, като по този начин се цели да бъдат обхванати всички възможни случаи, свързани с произхода на детето, за да се защити в най-пълна степен неговият интерес.

² В основата на презумпцията за бащинство е залегнало разбирането, което е формулирано в сентенцията на Паул: „*Pater...is est quem nuptiae demonstrant*” (Баща е този, когото бракът посочва).

³ Вж. Цанкова, Ц. *Фактическото съпружеско съжителство и българското семейно право, 2000 г., изд. Феня.*

Това са презумпциите при обявено отсъствие и при обявена смърт на съпруга. Прекратителното основание, което трябва да настъпи е да бъде обявена смъртта на съпруга с влязло в сила съдебно решение по искане на заинтересовано лице или на прокурора. В случай на обявено отсъствие на съпруга презумпцията за бащинство не се прилага ако детето е родено след изтичане на 300 дни от датата на последното известие на съпруга, а при обявена смърт от датата на предполагаемата смърт. Следователно, ако детето е родено в рамките на този 300-дневен срок презумпцията намира действие. Отново срокът, който предвижда СК`09 не може да бъде продължаван, като спецификата тук е началният момент, от който започва да тече – от датата на последното известие, респ. датата на предполагаемата смърт, а не от прекратяването на брака.

Презумпцията за бащинство е оборима. Тази правна възможност се предвижда с цел гарантиране стабилността на установения произход. Оспорването на презумпцията може да се осъществи само по съдебен ред. Законът изрично урежда легитимиранията лица, които могат да предявят иска и преклузивният срок, в който да упражнят това свое право. Процесуалното средство, с което се осъществява оспорването е иск, който е личен, а не чрез възражение.

С приемането на ЗИДСК през 2020 г. се наблюдава постигането на радикална промяна, свързана с института на произхода. В основата да бъде изменен чл. 62 СК`09 е залегнало решението по делото „Докторов срещу България” (жалба № 15074/08), с което е установено непълно съответствие на чл. 8 от КЗПЧОС, поради липсата на правна възможност жалбоподателят да оспори презумпцията за бащинство. В цитираната разпоредба са посочени лицата, които имат активна легитимация да оспорват брачния произход на детето, като с новите изменения на закона кръгът на лицата е разширен и това са съпругът на майката, майката, детето и всяко трето лице, което твърди, че е биологичен баща на детето. Срокът, в който може да реализира това свое субективно право за всяко от лицата е различен. Що се касае до пасивната легитимация, тя се определя в зависимост от това кой е ищецът.

Съпругът на майката т.е. лицето, на което законът приписва бащинството, може да оспори, че е баща на детето, като докаже, че то не е могло да бъде заченато от него. Този иск може да бъде предявен до изтичането на една година от узнаване на раждането. Въз основа на мотивите на ЕСПЧ по цитираното по-горе дело срещу България законодателят предвижда удължаване на срока ако обстоятелствата, опровергаващи бащинството, са узнали по-късно по независещи от ищеца причини, то искът може да бъде предявен до изтичане на една година от узнаване на тези обстоятелства, но не по-късно от навършване на пълнолетие на детето. Правейки съпоставка с уредбата преди промените, то понастоящем се излиза от кръга на заинтересованите лица, каквито са съпругът на майката, майката и детето.

От 1968 г. СК овластява и майката на детето да оспорва бащинството на своя съпруг. По силата на чл. 62, ал. 2 СК`09 майката може да оспорва произходът от бащата, като искът може бъде да предявен в едногодишен срок от раждането. Тя разполага с това право и при наличието на конфликт на презумпции в установената им поредност на действие, като първо оспорва презумпцията за бащинство по отношение на втория си съпруг, а ако тя е оборена има възможност да оспори бащинството по презумпция на съпруга си по предходния брак.

Основно право на всяко дете е да познава своите родители и да получава грижи от тях, поради което законът му дава правната възможност да оспорва бащинството на съпруга на майката до една година от навършване на пълнолетие. С промените от 2020 г. се поставя и начален срок – от навършване на четиринадесетгодишна възраст. Съгласно Тълкувателно решение № 2 от 05.02.2015 г. по тълк. д. № 2/2014 г. на ОСГК на ВКС детето разполага със свое самостоятелно право на оспорване, независимо от правото на майката, както и че няма пречка тези искове да бъдат съединени. Решението и по двата иска трябва да бъде еднакво. За детето винаги съществува правен интерес от установяване на действителния му произход, който е от значение за личните му и имуществени отношения.

С приемането на нова ал. 5 на ал. 62 СК се разширява кръгът на активно легитимирани лица, като се добавя към тях трето лице, което твърди, че е биологичен баща на детето.^{4 5} Срокът е кратък – до навършване на една година от узнаване на раждането. Самото „узнаване“ обаче е един несигурен критерий, защото може да са изминали години преди узнаването или пък детето вече да е навършило пълнолетие. В този случай законодателят поставя задължително изискването да се съединяват искът за оспорване с иска за установяване на произход.

В чл. 62, ал. 6 СК е уредено едно изключение съгласно, което не се допуска оспорване на бащинството, когато детето е родено при условията на асистирана репродукция, ако съпругът на майката е дал информирано писмено съгласие за извършването ѝ. При тази хипотеза се установява необорима презумпция. В основата на института на произхода стои интересът на детето, поради това се забранява оспорването на презумпцията. Биологичният баща не може да се търси, поради факта, че детето е родено от две чужди полови клетки. В противен случай детето ще се окаже в доста по-неблагоприятно положение в сравнение с извънбрачно родените деца.

Както майчинството, така и бащинството могат да бъдат установени и по съдебен ред чрез предявяване на иск за установяване на произход, които са уредени в чл. 68 и чл.69 СК`09. Основна предпоставка за предявяване на иска е детето да е с неустановен произход. Постановеното съдебно решение също има обратно действие (*lat. ex tunc*), тъй като декларира произхода от момента на раждане. Установеният по този ред родител автоматично става носител на родителски права.

В чл. 69 СК`09 се съдържа уредбата на иска, чрез който може да се търси произходът от бащата. Право да го предявят имат само майката и детето. Характерна особеност е, че бащата не е активно легитимиран, защото законът му предоставя друга правна възможност да установи своето бащинство – чрез припознаване. Хипотезата, в която може да предяви иск за установяване на бащинство е ако припознаването бъде оспорено по реда на чл. 66, ал.2 СК. Въпреки това, искът съществено се различава с този по чл. 69 СК`09 – по легитимация, срок и предпоставки. Обикновено се предявява в случаите на извънбрачно родени деца.

Ищец по иска може да бъде майката. Това е жената, която е придобила правното качество, без значение чрез кой способ – поради това, че е посочена в акта за раждане на детето, защото го е припознала или въз основа на предявен иск за установяване на майчинство. Правото ѝ на иск по чл. 69 СК`09 е самостоятелно. Майката може да го предяви както от свое име, така и от името на малолетното си дете като негов законен представител⁶, в условията на субективно съединяване на исковете. Това свое право може да упражни в тригодишен преклузивен срок, който тече от момента на раждането на детето. Пропускането му преклудира правната възможност за дирене на бащинство.

Активно легитимиран по иска е и детето. То може да го предяви ако е малолетно чрез законния си представител или лично ако е непълнолетно без попечителско съдействие. В последната хипотеза тази специална процесуална дееспособност му е предоставена от чл. 331, ал. 2 ГПК⁷. В случай, че детето вече е пълнолетно може да предяви иска в тригодишен срок от навършване на 18-годишна възраст. По този начин на практика му се предоставя един сравнително дълъг период от време, в който да упражни правото си.

В производството по това дело, СК`09 изисква да се призовава и майката. Съдебната практика приема, че тя не става ответник. Призоваването ѝ има за цел да подпомогне детето в искането му да установи произхода си от бащата. В чл. 70 СК`09 е предвидено съдът служебно да постанови в решението си при кого от родителите да живее детето, мерки за упражняване на родителските права, режима на личните отношения между детето и родителите, както и неговата издръжка, като се прилага съответно чл. 59 СК`09 (родителски права след развода).

⁴ Определение № 292/28.06.2019 г. по ч.гр. д. № 1634/2019 г. на III г.о. ВКС.

⁵ Решение по дело „Георгиев срещу България“ (жалба № 50856/16 г.) от 29.09.2020 г.

⁶ Вж. чл. 28, ал.4 от Граждански процесуален кодекс

⁷ Определение № 1117 от 25.10.2012 г. по гр.д. № 403/2012 г. IV г.о. на ВКС.

Следващият правен способ за установяване на произход, който урежда законодателството ни, е припознаването. То представлява титул за произход. Могат да бъдат припознати само деца с неустановен или с оборен по съдебен ред произход. Съгласно съдебната практика по смисъла на чл. 64, ал. 1 СК, припознаването е способ за установяване на произход и от двамата родители без намесата на съда и представлява едностранно и формално заявление на едно лице, че дадено дете произхожда от него. Волеизявлението не може да бъде контролирано относно верността от административния орган, който го приема, но същевременно той няма нито правото, нито пък задължението да прави това⁸. То може да бъде отправено и от двамата родители. Единственото задължение, което има длъжностното лице по гражданско състояние, е да съобщи за припознаването в 7-дневен срок от извършването му на другия родител ако той е известен, на детето ако то е навършило четиринадесет години, както и на Дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето. Законът признава дееспособност за припознаване от родител, който е навършил 16-годишна възраст. За да бъде осъществен този правен способ не е необходимо съгласие на припознаването лице, както и на другия родител. Възможно е припознаването дете да не произхожда от припознаващия. Съображенията да се извърши този доброволен акт на признаване на родителство не подлежат на проверка.

Припознаването е формален акт и като такъв съществуват три начина за неговото извършване. Чл. 65 СК`09 предвижда лично с писмено заявление пред длъжностното лице по гражданското състояние, декларация с нотариално заверен подпис, подадена до длъжностното лице по гражданското състояние или чрез управителя на лечебното заведение, в което се е родило детето. Изборът относно начина, който ще се използва е предоставен на припознаващия. За разлика от презумпцията за бащинство, законът не е предвидил срок, в който може да бъде извършено.

На следващо място припознаването има декларативно действие, тъй като не създава произхода, а само го обявява. Този правен способ има обратно действие. Припознатият се счита за дете на припознаващия от момента на неговото раждане, а не от припознаването. Припознаването също има действие *erga omnes*.

С промяната през 2020 г., която претърпя СК`09, бе засегнато и оспорването на припознаването. То може да бъде извършено само от легитимирани за това лица по съдебен и административен ред. Родителят или навършилото четиринадесет години дете може да оспори припознаването с писмено заявление до длъжностното лице по гражданското състояние в тримесечен срок от съобщението. Дирекция "Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето може да оспори припознаването чрез възражение по същия ред, ако е в интерес на детето. Ако припознаването не бъде оспорено, то се вписва в акта за раждане. В случай обаче, че то бъде оспорено, припознаващият може в тримесечен срок от получаване на съобщението да предяви иск за установяване на произход. Ако не стори това или искът бъде отхвърлен, то припознаването се счита за неизвършено. Когато припознаването бъде извършено, преди да е съставен акт за раждане на детето, и родителят заяви по реда на [чл. 65, ал. 1](#) СК`09, че няма да го оспорва, припознатият се вписва веднага в акта за раждане като родител. Оспорване на припознаването от родителя след съставяне на акта за раждане не се допуска. Ако при припознаването детето е малолетно, то може да го оспори по съдебен ред до една година от навършването на пълнолетие или от узнаването на припознаването, ако узнаването е станало по-късно.

С приемането на новата ал. 5 на чл. 66 СК бе разширен кръгът на активно легитимирани лица. Основна причина за това е решението на ЕСПЧ, което е постановено по обединени жалби „Л.Д. и П.К. срещу България“ (жалби № 7949/11 и № 45522/13), тъй като до приемането на реформата в семейното ни законодателство е липсвала правна възможност предполагаемият биологичен баща на детето, чийто произход вече и бил установен чрез припознаване, да го успори и да установи своето бащинство. Именно така установената у нас

⁸ Решение № 2200 от 17.02.2014 г. по адм. дело № 6287/2013 г., III о. на ВАС

съдебна практика е водела до нарушаване на чл. 8 от КЗПЧОС. Понастоящем с приемането на новата ал. 5 се позволява на всяко лице, което твърди, че е родител на припознатия, чрез иск, предявен в едногодишен срок от узнаването на припознаването да го оспори. Узнаването може да е настъпило преди или след съставянето на акта за раждане. В последния случай ще се оборва не акта, а произходът. Особеното в тази хипотеза е, че ищец може да бъде лице, което не е посочено в чл.62, ал.2 СК. Този иск задължително се съединява с иск за установяване на произход. Това се прави с цел да бъде избегната несигурността, свързана с произхода на детето. Изискването произтича от чл. 71 СК`09 съгласно, който иск за установяване на произход не може да се предяви и припознаване не може да се извърши, докато не бъде оборен по исков ред наличният произход, установен с акта за раждане, с предположението по чл. 61 или с припознаване. Третото лице не може да оспорва по административен ред пред длъжностното лице по гражданско състояние.

Друго лице, което може да заеме качество на ищец в производството по оспорване на припознаването е прокурорът. Целта му е защита на обществения интерес. Процесуалното средство, което може да използва е иск, предявен в едногодишен срок от узнаването му. Като ответници се призовават припозналият, припознатият и другият родител.

Припознаването е неотменим акт, защото не може да бъде оттеглено от припознаващия. Той не може и да го оспорва, поради което законът му дава друга възможност като средство за закрила на правата му, а именно да поиска неговото унищожаване. По своята правна същност припознаването е волеизявление и като такова то може да страда от пороци във волята. Унищожаването се извършва само по съдебен ред при наличие на грешка, измама, заплашване и недееспособност. Това потестативно субективно право принадлежи само на припознаващия и той може да го упражни в едногодишен преклузивен срок като началният момент, от който започва да тече е различен за всеки порок. При грешка и измама - от извършване на припознаването, при заплашване от прекратяване му, а при недееспособност – с придобиване на дееспособността. Конститутивното решение, което постановява съдът при унищожаване на припознаването има обратно действие и всички последици, основани на този несъществуващ произход ще отпаднат. Така ще се счита, че припознаващият никога не е бил родител на конкретното дете.

Нашето законодателство не предвижда изрично нищожност на припознаването, въпреки че такава не е изключена. Така например, то ще бъде нищожно ако не е спазена формата или ако е извършено припознаване на дете с установен произход, на заченато, но неродено дете или пък ако е починало и не е оставило наследници.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Правната уредбата на произхода има голяма важност тъй като той стои в основата на гражданския статус на човека, а произтичащите от него последици го съпътстват през целия му живот. Безспорен е фактът, че с приемането на новите промени в СК`09 законодателят е целял да бъдат обхванати интересите на възможно по-голям кръг лица, но въпреки това приоритет трябва да имат правата на детето.

REFERENCES

Nenova, L. (2010). Family law. Sofia: „Sofi – R”. (*Оригинално заглавие: Ненова, Л. (2009), Семейно право. София: „Софи - Р”*).

Cankova, C., Metodi, M., Staneva, A. (2015.). Family codex – Comment, Sofia: Labor and Law. (*Оригинално заглавие: Цанкова, Ц., Методи, М., Станева, А. (2015) Семейен кодекс – приложен коментар, София: ИК”Труд и право”*).

Cankova, C. „Society and Law” 2/2021 – Contesting the paternity on a child. (*Оригинално заглавие: Цанкова, Ц. сп. „Общество и право” 2/2021 – Оспорване на бащинството на дете*).

Konstantinov, D. (1982) Who is the father? (*Оригинално заглавие: Константинов, Д. (1982) Кой е бащата?*).

<https://legalworld.bg/72401.bashtinstvo-problemi-pri-ospovane-na-prezumpciiata-za-bashtinstvo-v-hipotezata-na-chl-62-al-4-ot-semejniia-kodeks.html>

<https://news.lex.bg/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8-%D0%B2-%D1%81%D0%BA-%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D1%82-%D1%88%D0%B0%D0%BD%D1%81-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D0%B0%D1%89%D0%B8-%D1%87%D0%B8%D0%B8%D1%82%D0%BE-%D0%B4/>
<http://humanrights.bg/Contents/Item/Display/18583>

USE OF LIQUIDATED DAMAGES AS MEANS TO ABUSE OF DOMINANT POSITION

Toshko Ivanov, PhD Student

Faculty of Law

University of Ruse, Bulgaria

Tel.: +359 88 611 4874

E-mail: tivanov@uni-ruse.bg

***Abstract:** The report reviews the law institute of liquidated damages, as a expression of abuse with the dominant position. The report aims to highlight key moments linked with the determination of the market state of a given enterprise as a dominant position, to present the mains forms of abuse, to review certain hypotheses of liquidated damages obligations. The writing of this report is caused by the lack of literature regarding the matter and the necessity of reviewing the matter in its entirety.*

***Keywords:** Liquidated damages, Abuse of dominant position*

Политика в областта на конкуренцията.

Една от основните политики, които Европейският съюз си поставя като наднационално обединение е тази в областта на конкуренцията. Тя има за цел да обезпечи свободното движение на икономически ресурси в рамките на общия европейски пазар. Възприемайки един от основните принципи на демократичното общество, именно този на свободния пазар, Съюзът ясно съзнава, че свободната конкуренция е механизмът, който кара стопанските субекти да се съревновават в борба за потребление. По този начин, посредством надпревара за дял от пазара се стига до повишаване на качеството и снижаване цените на стоки и/или услуги.

Конкурентното право в рамките на общността, преследва две цели: създаване на благоприятни условия за развитие на свободна конкуренция и предоставяне на защита от страна на държавата в определени случаи. Именно намесата на държавата в свободния пазар е необходима, за да остане той такъв. Както отбелязва Лудвиг Ерхард *“Държавата е длъжна да се намеси в защитата на конкуренцията, макар и това да означава ограничаване на свободата на картелните групировки да правят каквото си искат. Оставен изцяло на самотек, пазарът ще роди монополистични образувания, които след това постепенно ще ликвидират самия пазар, налагайки порядки, подобни на тези в централизираната планова икономика.*“⁹

Именно въз основа на всичко това, следва да се стигне до заключението, че политката на ЕС в областта на конкуренцията е призвана да подsigури нормалното функциониране на върешния пазар, защитавайки потребителите и малкия бизнес. Способът за това е създаването на равни условия, при които участниците в икономиката да могат ефективно да се състезават помежду си.

Следва да се има предвид обаче, че политката, която ЕС провежда в областта на конкуренцията, в никакъв случай не е политика, имаща за цел пряка защита на конкурентите. Целта на тази политика е подsigуряването на ефективна пазарна конкуренция, а не да се подава ръка на неспособните и икономически слабите участници, на които с неухота да се предлага изкуствена защита. Това би нарушило нормалните конкурентни отношения между

⁹ Лудвиг Ерхард. Благодарение за всички. С.: Център за икономически теории и стопански политики към СУ “Св. Климент Охридски”, 2019.

участниците на пазара, а не трябва да се забравя, че конкуренцията не следва да се отъждествява като средство за осигуряване на повече участници на пазара.

В тълкуването на термина “конкуренти”, би могло да се отграничат два вида конкуренти: фактически и потенциални.

Фактически конкурент може да бъде това предприятие, което работи на даден пазар или е способно бързо да реорганизира производството си към създаването на конкурентен продукт, търгувайки с него без значителни разходи или рискове, реагирайки на неголямо и постоянно увеличаване на относителните цени.

Потенциален конкурент ще е това предприятие, което следва да направи значителни корекции на съществуващите активи, допълнителни инвестиции и множество оперативни решения, ако има доказателства че вероятно ще предприеме необходимите допълнителни разходи за реорганизация, с цел достигане до определен пазар, отговаряйки на малко и постоянно относително увеличение на цените.¹⁰

Господстващо положение на пазара.

Понятието господстващо положение няма своя легална дефиниция в чл. 102 от ДФЕС. Практиката на Съда на Европейския съюз /СЕС/ разбира господстващото положение като икономическо господство на дадено предприятие, което му позволява ограничаване на свободната конкуренция в определени пазарни сфери, като това ограничаване на конкуренцията предоставя на предприятието възможност да запази своята независимост от своите конкуренти, клиенти и потребители като цяло. Това положение за разлика от монополното не изключва конкуренцията като цяло, но дава възможност на доминиращото предприятие да определи или поне да повлияе на условията, при които конкуренцията може да се развива.¹¹

От практиката по прилагане на чл.102 от ДФЕС, СЕС поставя ясни критерии, които следва да са кумулативно налични, за да се определи дадено фактическо положение като господстващо такова. Може да се стигне до заключението, че е необходимо да са налице пет условия, при наличието на които да се стигне до извода за това, че дадено предприятие се ползва с господстващо положение. На първо място следва да се извърши проучване и идентифициране на спецификата на пазара. На второ място следва да се определи какво място в пазарната конюнктура заема конкретното предприятие и дали положението му би могло да се определи като господстващо. На трето място трябва да се определи дали конкретният участник в общия пазар има господстващо положение на него като цяло, или в значителна част от него. На четвърто място - ако отговорите на предходните три критерия са положителни, то тогава е необходимо да се направи оценка дали предприятието злоупотребява с господстващото си положение на пазара. На пето място е необходимо да се установи възможността за съществуване на обективна основа за злоупотреба с господстващо положение, която е способна да го оправдае.

Същевременно, за да е налице господстващо поведение, необходим критерий е обстоятелството участникът на пазара да има възможността, икономическата мощ, която му позволява да влияе върху конкуренцията на определен пазар.

Необходим критерий, за да е налице господстващо положение, се явява пазарният дял, който дадено предприятие заема на конкретния пазар. СЕС приема, че особено висок дял на пазара е този между 100 и 50 процента.¹² Стойността на дела на участието следва да се оцени в зависимост от естеството на условията на конкуренция. Абсолютизирането на тези критерии е неправилно и би довело до нарушаване принципите на конкуренцията между пазарните субекти, оставяйки безнаказана злоупотребата с господстващо положение на субект, който

¹⁰ Commission notice on the definition of relevant market for the purposes of Community competition law. Official Journal. 1997, p. 372.

¹¹ EuGH 13.02.1979, Slg. 1979, 461, 520 Rn 38f. - Hoffmann-La Roche/Komission.

¹² EuGH 03.07.1991 I 3351, 3452 Rn. 61-AKZO/Komission.

отново има значителен дял от даден пазар, но под 50%. Именно поради тази причина жизнено важно е да се установи дали дела на най-близките конкуренти на предприятието с доминираща пазарна позиция не са значително по-ниски. Така по делото *Virgin v. British Airways*¹³, Европейската комисия установява, че *British Airways* играе водеща роля с пазарен дял от 39,7 процента, тъй като най-близкият му конкурент има дял от едва 5,5%.

Чл.102 от ДФЕС, говори за злоупотреба с господстващо положение "... в рамките на вътрешния пазар или в съществена част от него...". Вътрешният пазар в допълнение към универсалните задачи на общността, се характеризира с териториален пазар, към който принадлежи господстващото положение. Ограниченията в пазарното пространство често се явяват недостатъчно за оценка на господстващото положение. Възможно е да се наложи допълнително изследване на предлагания продукт. Пазарът и неговите пространствени и предметни характеристики при оценка на господстващото положение, представлява относителния пазар. За относителния пазар дялът на участието подлежи на оценка в зависимост от оборота. Оборътът може да се основава на обема или на цените. Високият пазарен дял, заедно с други фактори, принадлежи към най-важните доказателства за господстващо положение.¹⁴

Практиката на СЕС недвусмислено показва, че всяка страна-членка се счита за значителна част от вътрешния пазар. Нещо повече, по делото *Suiker Unie v. Commission*¹⁵, СЕС стига до заключението, че част от държава-членка на ЕС, дори отделни инфраструктурни съоръжения могат да се считат за значителна част¹⁶.

Злоупотреба с господстващо положение.

Злоупотребата с монополно положение е нормативно установена в чл. 102 от ДФЕС, Като така представен, текстът има необходимост от разяснение на термина "предприятие", който съществено се разминава с определението, което българският законодател дава в чл. 15 от ТЗ, описвайки го "*.. като съвкупност от права, задължения и фактически отношения ...*"¹⁷.

СЕС в своята практика недвусмислено - в няколко последователни свои решения - стига до извода, че под термина "предприятие" се разбира "*всяко образувание, което е заето в икономическата дейност, независимо от неговото правно положение и начина на неговото финансиране.*"¹⁸ Следователно, за целите на конкурентното право, не следва да се взема предвид правноорганизационната форма на даден субект, а само участието му в икономическия живот. В тази насока нашият законодател излишно стеснява персоналният обхват на определението за предприятие, като го определя като "*...всяко физическо, юридическо лице или гражданско дружество, което извършва стопанска дейност на съответния пазар независимо от правната и организационната си форма.*"¹⁹ Така напълно нескопосано в § 1, т.7 от Допълнителните разпоредби на ЗЗК, дебело се подчертава, че единственото юридическо изискване е наличието на правосубектност на дадено лице, като условие за извършване на каквато и да е икономическа дейност.

Закона за защита на конкуренцията в чл. 21 - напълно дословно с чл. 102 от ДФЕС посочва формите на злоупотреба с господстващо положение. Следва да се има предвид, че изброените хипотези на злоупотреба не са изчерпателно посочени. Така например с господстващо положение може да бъде злоупотребено чрез манипулиране на цените или

¹³ Commission Decision of 14.07.1999 *Virgin/British Airways*. Official Journal L 030, 04/02.200 P. 0001-0024.

¹⁴ EuGH 08.10.1996, Slg. 1996 II 1201, 1234 Rn.76 - *Compagnie maritime belge transports u.a./Kommission*.

¹⁵ EuGH 16.12.1975, 1663 *Suiker Unie v Commission*.

¹⁶ EuGh C-179/90 *Merci Convenzionali Porto di Genova v Siderugica Gabriella* (1991) ECR I-5889 / EuGh C-163/99 *Portugal v Commission* (2001) ECR I-2613.

¹⁷ Търговски закон, Обн. ДВ. Бр.48 от 18.06.1991., в сила от 01.07.1991.

¹⁸ EuGH 23.04.1991., *Klaus Hafner et Fritz Elser v. Macrotron*, C-41/90, EU:C:1991:161.

¹⁹ § 1, т.7 от Допълнителните разпоредби на Закон за защита на конкуренцията, Обн. ДВ. Бр. 102 от 28.11.2008.

експлоатация по друг начин на клиенти или увреждането на конкуренти. СЕС изрично в своята практика посочва, че не е необходимо да се доказва намерението за злоупотреба.²⁰

Устнаовяването на злоупотреба с господстващо положение често е нелесна задача. Така например в хипотезата, в която злоупотребата се изразява в налагането на несправедливо завишени цени няма да е лесно да се определи, кои цени ще се дефинират като несъразмерно високи. Например в делото *United Brands v. Commission*²¹ Европейската комисия стига до заключение, че начислената от търговеца цена за банани в Германия е необосновано висока в сравнение с цената, която начислява в Ирландия. СЕС критикува този подход на Комисията, определяйки го като неразумен, поради причината, че не е поискала от *United Brands* информация за всички производствени разходи, за да установи разликата между тях и установената цена. Така СЕС пояснява, че ако разликата е значителна все пак ще трябва да се определи дали цената е нечестна сама по себе си или в сравнение с цените на конкуриращите се стоки.

Видно от гореизложения пример не е лесно да се установи дали господстващото предприятие злоупотребява като начислява прекомерно високи цени или просто печели в рамките на нормалното осъществяване на търговската си дейност.

Друг пример на злоупотреба с господстващо положение е предоставянето на отстъпки за клиенти, които са необосновани или дискриминационни спрямо другите участници на пазара. По делото *Hoffmann-La Roche v. Commission*²². СЕС признава, че е имало злоупотреба с господстващо положение чрез привличане на клиенти посредством така наречените “отстъпки за лоялност”. *Hoffmann-La Roche* е предоставял отстъпки на тези от тях, които са закупили всички или по-голямата част от стоките, от които са имали нужда, независимо от тяхното количество. Именно липсата на конкретен критерии на който даден клиент следва да отговоря и произволният принцип за предоставяне на отстъпки, могат да доведат до злоупотреба с господстващо положение. Оценката на политиката за отстъпки в рамките на чл.102 от ДФЕС, може да доведе до неправилни решение, поради простата причина, че предоставянето на отстъпки е нещо нормално в търговската практика. В същото време Европейската комисия призна, че предоставянето на такива отстъпки от предприятия, които имат господстващо положение на пазара, са допустими, при условие, че са обективно обосновани. Например, ако доминиращ участник на пазара прави отстъпки, които се определят въз основа на броя на закупените стоки и ако такива отстъпки са предоставени на всички клиенти на господстващото предприятие, това не нарушава чл.102 от ДФЕС.

Описаните примери на злоупотреба с господстващо положение са малка част от формите, които биха могли да се определят като такива. В настоящата работа ще разгледам неустойката като форма на злоупотреба с господстващо положение.

Неустойка, основна характеристика.

Неустойката такава каквото я познаваме днес идва от латинското (*stipulatio poenae*). Под неустойка римските юристи разбирали: условно съглашение, предполагащо задължение на лицето нарушило договора, да заплати “глоба” в полза на увредената страна. Смисълът който римляните влагали в подобен вид съглашение е да се упражни натиск върху длъжника, като по този начин се осигури точното изпълнение на задължението. Условието за възникване на неустоечното задължение е неизпълнението на целия или част от договора, като по правило задължението било определяно като определена сума пари, като по този начин предварително се оценят последиците от неспазването на поетите задължения, доколкото това бивало определяно в съответния договор. Така погледнато, неустойката представлявала механизъм за упражняване на косвен натиск върху длъжника за изпълнението на поетото от него задължение.²³

²⁰ EuGH 13.02.1979, Slg. 1979, 461, 520 Rn 38f. - *Hoffmann-La Roche/Komission*.

²¹ EuGH 27/76 *United Brands v Commission* (1978) ECR 207.

²² EuGH 13.02.1979, Slg. 1979, 461, 520 Rn 38f. - *Hoffmann-La Roche/Komission*.

²³ Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов. М., 2003. С. 479.

Институтът на неустойката намира своето приложение в правото на повечето развити страни по света. Така правната фигура на неустойката в България е уреден в чл. 92 от Закона за задълженията и договорите (Наричан за краткост ЗЗД).

Така определена, уредбата на неустойката в нашето гражданско законодателство, изрично посочва две от функциите, които тя изпълнява:

На първо място следва да се признае обезпечителният характер, тъй като неустойката обезпечава изпълнението на договора, иманно под страх от това, че при неизпълнение длъжникът следва да престава неустойката, длъжникът е мотивиран да изпълни своето задължение точно.

На второ място, неустойката има обезщетителна функция. Тя изначално има за цел да обезщети причинените от неизпълнението вреди. Обезщетителната функция е подчертана и от факта, че кредитора няма задължение да доказва претърпените от неизпълнението вреди, достатъчен е само факта на неизпълнението. Дори предвидената неустойка да е по-малка от действително причинените вреди от неизпълнението, кредиторът не е лишен от възможността да получи и обезщетение за вреди - така чл.92, ал.1, изр.2 от ЗЗД. Нещо повече, възможно е от неизпълнението да не са настъпили вреди, но въпреки това неустойка ще се дължи.²⁴

На последно място, следва да се признае санкционната функция на неустойката, именно поради възможността тя да бъде уговорена в по-голям размер от действително претърпените вреди.

Но наказателната функция на неустойката в никакъв случай не следва да се абсолютизира до степен в която да е непосилна и обременяваща за длъжника. Именно поради тази причина в ал.2 на чл. 92 от ЗЗД се предвижда правната възможност за съдебно намаляване на неустоечното задължение поради “прекомерност”.

Именно тук както в теорията, така и в практиката, не може да се намери единодушие относно дефиницията на термина “прекомерно голям”. От една страна, законът мълчаливо признава наказателната функция на неустойката, но никъде не определя границата с прекомерността. Дали следва да се възприеме, че критерият за това дали дадена неустойка е “прекомерно голяма”, следва да се изразява в дадено цифрово-стойностно изражение или следва да се вземе друг критерии, който следва да се определи като нравствено-етичен.

Въпросът, който се поставя относно намаляването на неустойката, поради нейната прекомерност, следва да бъде решен от съда по справедливост, с оглед на социалното и икономическо положение в което се намира длъжникът, който следвала да е изпаднал в състояние на “почти” невъзможност да понесе финансовата тежест на и без това прекомерната неустойка.

Не по този начин стои въпроса с прекомерността, когато неустойката е уговорена между търговци при сключена от тях търговска сделка - чл. 309 от ТЗ.

С оглед приложимостта на чл. 309 от ТЗ, който не допуска намаляване на неустойката поради прекомерност, следва да са налице две кумулативно свързани предпоставки. Страните следва да имат търговско качество, както и правоотношението между тях следва да произтича от абсолютна търговска сделка. Така например чл. 309 от ТЗ няма да намери приложение тогава когато една страна по съглашението няма търговско качество и не е налице двустранна търговска сделка, тогава сделката ще е търговска само за другата страна, тогава когато е свързана с упражняването от него занятие - чл. 286, ал. 1 от ТЗ. В посочения пример, сделката няма да е от категорията на абсолютните търговски сделки - чл. 286, ал. 2 от ТЗ във връзка с чл. 1, ал. 1, т. 1-15 ТЗ.²⁵ От друга страна се застъпва становището, че неморално високата неустойка ще е нищожна на основание чл. 26, ал. 1, пр. 3 от ЗЗД, поради това, че излиза извън пределите на нравствено допустимото.²⁶

²⁴ Сборник “Практика на Арбитражния съд при БТПП 1989-1995”, С.,1996, с.106.

²⁵ Решение по ВАД №60/2014, постановено на 02.07.2014 г.

²⁶ Кристиан Таков. Гражданско право - правни изследвания. Сиби 2018. С 371.

Не мога да се съглася с изложеното становище, именно поради принципа застъпен в нашата цивилистика, че преди всичко при сключване на дадена търговска или облигационна сделка, страните изхождат от принципа на автономия на волите. Възникването на каквото и да е правоотношение, зависи изцяло от съгласието на страните, иначе казано те са напълно наясно както с изхождащите от съответното правоотношение права, така и задължения. На второ място, уговорената неустойка между страните, не би могла да въздейства до такава степен на обществения морал и нравствените нагласи за справедливо и несправедливо, добро и зло, в степен в която да бъде характеризирана като нищожна поради накърняване на добрите нрави. Нещо повече, ако приемем, че уговорената между търговци “свръхвисока неустойка” е нищожна, то тогава биха се нарушили функциите, които неустойката като институт на правото има. Обезпечителната и наказателна функция, остават на заден план и тогава кредиторът по едно правоотношение, ще може само да се обезщети, без да накаже за неизпълнението неизправния търговец. Търговеца като изключителен професионалист би могъл да прецени с изключителна точност възможността за изпълнение на поетите от него задължение и да си “направи сметката” за разлика от обикновения гражданин. Ако признаем възможността на длъжника да се освободи от задължението си да заплати неустойка на основание нищожност на неустоечната клауза, той индиректно се стимулира не към изпълнение а към НЕизпълнение. Допустимостта за обявяване на неустоечната клауза за нищожна, противоречи на обезпечителната функция, тъй като НЕ мотивира длъжника да изпълни задължението си точно.²⁷

Неустойката като израз на злоупотреба с господстващо положение.

В определени хипотези, характерът на нормата на чл. 309 от ТЗ, може да се определи като антипазарен. Забраната за намаляване на неустойката поради прекомерност, може да доведе търговец страна по търговска сделка до състояние на неплатежоспособност или несъстоятелност, докато при големите стопански субекти съществува възможността за довеждането ѝ до състояние на системоен риск, който от своя страна в зависимост от положението което даден субект заема на пазара, може да бъде толкова негативно, че да доведе до сриването на даден пазар (териториален или общностен).

Следва да се отбележе, че неустойката в конкретни хипотези, следва да бъде разгледана като форма на злоупотреба с господстващо положение - чл. 102 от ДФЕС и чл. 21 от ЗЗК.

Такава ще бъде например хипотезата, при която поради по-силната си икономическа позиция при договаряне, в резултат на относително големия си пазарен дял, предприятието, което заема господстващо положение на даден пазар (териториален или общностен), налага едностранно договорни условия на другата страна по договора. Една от формите на злоупотреба ще е налагането на прекомерно висока неустойка, която има единствена цел да въздейства върху стопанското поведение на икономически по-слабата страна в правоотношението, която под страх да не изпадне в неизпълнение се съобразява едностранно с наложените изисквания на господстващото предприятие. В същото време уговорената между предприятията неустойка, е неоправдано висока спрямо поетите задължения на икономически по-слабата страна.

Общата уредба на нищожността на договорите, уредена в чл. 26, ал.1, намират своето приложение по отношение на неустоечната клауза като форма на злоупотреба с господстващо положение по смисъла на чл. 102 от ДФЕС и чл. 21 от ЗЗК. В конкретния случай нищожността на клаузата следва да бъде обоснована с противоречие на закона. При наличие поведение, което може да се характеризира като противоправно, нарушавайки изискванията на чл. 21 от ЗЗК и чл. 102 от ДФЕС, паралелно настъпват две правни последици:

²⁷ Решение по МАД №40/2015, постановено на 11.07.2016г.

1. Отговорност на господстващото предприятия - този вид отговорност следва да се квалифицира като административна. Европейската комисия или Комисия за защита на конкуренцията ще са компетентните органи, които да я реализират.
2. Нищожност на клаузата, която засяга конкурентните правила. Следователно при установяване на злоупотреба с господстващо положение и евентуално възникване на спор относно наличието на нищожност на неустоечната клауза, страните по договора и всяко заинтересовано лице може да предяви пред компетентния съд иск за установяване на нищожността. Освен това, установяване на нищожност може да бъде поискано и във висящо гражданско дело, при положение, че въпросът за наличието на господстващо положение и злоупотреба с него е от съществено значение за изхода на делото.

Като заключение на изложеното следва да се вземе предвид необходимостта от всестранното и пълно разглеждане на неустойката като израз на злоупотреба с господстващо положение. Неналичието на литература по засегнатата тема, провокира детайлното разглеждане на неустойката като институт на гражданското право и различните форми на злоупотреба с нея в светлината на конкурентните правила.

REFERENCES

Ludwig Erhard (1957). Prosperity for All. (2019). *Center for Economic Theories and Economic Policies at Sofia University "St. Kliment Ohridski". (Оригинално заглавие: Лудвиг Ерхард. Благоденствие за всички: Център за икономически теории и стопански политики към СУ "Св. Климент Охридски", 2019.)*

Commission notice on the definition of relevant market for the purposes of Community competition law. Official Journal. 1997, p. 372.

Commission Decision of 14.07.1999 Virgin/British Airways. Official Journal L 030, 04/02.200 P. 0001-0024.

EuGH 08.10.1996, Slg. 1996 II 1201, 1234 Rn.76 - Compagnie maritime belge transports u.a./Komission.

EuGH 16.12.1975, 1663 Suiker Unie v Commission.

EuGh C-179/90 Merci Convenzionali Porto di Genova v Siderugica Gabriella (1991) ECR I-5889 / EuGh C-163/99 Portugal v Commission (2001) ECR I-2613.

EuGH 23.04.1991., Klause Hafner et Fritz Elser v. Macrotron, C-41/90, EU:C:1991:161.

EuGH 13.02.1979, Slg. 1979, 461, 520 Rn 38f. - Hoffmann-La Roche/Komission.

EuGH 27/76 United Brands v Commission (1978) ECR 207.

EuGH 13.02.1979, Slg. 1979, 461, 520 Rn 38f. - Hoffmann-La Roche/Komission.

Dozhdev D.V (2003). Roman private law: A textbook for universities, p.479. (Оригинално заглавие: Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов.)

Collection "Practice of the Arbitration Court at the BCCI 1989 - 1995", Sofia (1996) (Оригинално заглавие: Сборник "Практика на Арбитражния съд при БТПП 1989-1995", София.,1996, с.106.)

Decision on Internal Arbitration Case №60 / 2014, issued on 02.07.2014

Christian Takov., (2018) Civil law - legal research. Sibi, p. 371 (Оригинално заглавие: Кристиан Таков. Гражданско право - правни изследвания. Сиби 2018. С 371)

Decision on Internation Arbitration Case №40 / 2015, issued on 11.07.2016

POWERS OF THE COURT IN PROCEEDINGS UNDER ARTICLE 127, PARAGRAPH 2 OF THE FAMILY CODE²⁸

Denitsa Petrova, PhD Student

Private Law Department, Faculty of Law

„Angel Kanchev“ University of Ruse, Bulgaria

Lawyer in the Ruse Bar Association

E-mail: dpetrova@uni-ruse.bg

***Abstract:** In the proceedings under Art. 127, paragraph. 2 of the Family code, the court is obliged to monitor the interest of the child ex officio at any moment of the process. Frequently the interests of the child are endangered by the parental behavior. After gathering the necessary evidence and being convinced of the parental conflict the court ex officio can make a proposal/request to the Social Assistance Directorate for providing protection measures under Art. 23 of the Child Protection Act. The aim of this report is to analyze the acting legislation regarding the topic and to propose a legislative amendment which will improve it.*

***Key words:** child protection; official powers of the court; parental capacity*

ВЪВЕДЕНИЕ

Производството по чл. 127, ал. 2 от СК започва по инициатива на единия от родителите, когато те не живеят заедно и не могат да постигнат съгласие относно местоживеенето на детето, упражняването на родителските права, личните отношения с него и издръжката му. Спорът се решава от районния съд по настоящ адрес на детето. Невъзможността да постигнат съгласие относно някои или всички изброени въпроси в разпоредбата на чл.127, ал. 1 от СК поставя интересите на децата в риск. В тези случаи съдът разглеждащ делото е длъжен да защитава този интерес чрез дадените му по- широки правомощия и засиленото служебно начало характерно за производствата по спорна съдебна администрация. В настоящия доклад ще бъдат разгледани целта на закона и в какво се изразяват служебните правомощия на съда в конкретната хипотеза.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Целта на производството е да се регламентират отношенията между родителите и децата като последица от раздялата на родителите, а особената цел е да се защитят интересите на децата.

Според т. 5 от Параграф 1 на Допълнителните разпоредби на Закона за закрила на децата най-добър интерес на детето е преценка на: желанията и чувствата на детето; физическите, психическите и емоционалните потребности на детето; възрастта, пола, миналото и други характеристики на детето; опасността или вредата, която е причинена на детето или има вероятност да му бъде причинена; способността на родителите да се грижат за детето; последиците, които ще настъпят за детето при промяна на обстоятелствата; други обстоятелства, имащи отношение към детето. Списъкът не е изчерпателен и преценката се прави винаги с оглед на конкретното дете.

Призвани да защитават интересите на децата са на първо място техните родители. Родителските задължения включват в себе си грижата за физическото, умственото, нравственото и социалното развитие на детето, за неговото образование и за неговите лични и имуществени интереси- арг. от чл. 125, ал. 1 от СК. Родителските права и задължения се упражняват в интерес на детето от двамата родители заедно и поотделно и по общо тяхно

---

²⁸ Оригиналното заглавие Служебните правомощия на съда в производството по чл. 127, ал. 2 от СК

съгласие. Ако родителите са зрели и отговорни, те лесно биха постигнали съгласие относно последиците от тяхната раздяла и районният съд ще утвърди споразумението им съгласно чл. 127, ал. 1 от СК. В повечето случаи обаче такова разбирателство липсва, интересите на децата са поставени на последно място, водещи са желанието за реваншизъм и децата се използват като средство във войната с другия родител²⁹. В тази хипотеза интересите на децата остават незащитени, призованите да ги защитават не го правят, защото са погълнати от собствените си проблеми. В тези случаи съдът е призован да следи служебно за този интерес, разпоредбата на чл. 127, ал. 2 от СК е ясна „ако родителите не постигнат споразумение по ал. 1, спорът се решава от районния съд по настоящия адрес на детето, който се произнася относно местоживеенето на детето, упражняването на родителските права, личните отношения с детето и издръжката му съгласно разпоредбата на чл. 59 СК“.

Нормата на чл. 59, ал. 2 СК предвижда **служебно** постановяване от съда при кого от двамата родители да живеят децата, на кого от тях да се предостави упражняването на родителските права определя мерките относно упражняването на тези права, както и режима на личните отношения между децата и родителите и издръжката на децата. В този случай не е необходимо да има насрещен иск от другия родител, а е достатъчно страните да не са се споразумели³⁰. Съдът се произнася вземайки предвид всички правнозначими обстоятелства. Такова засилено служебно начало е изключено в исковия процес, когато обаче спорът касае интересите на дете в производство по спорна съдебна администрация, съдът е длъжен във всеки момент от процеса служебно да следи за този интерес³¹. Приложението на служебното начало води до отпадане на преклузиите, свързани със събирането на доказателствата³².

Служебните правомощия на съда условно биха могли да бъдат разделени на служебни правомощия съгласно процесуалния закон и служебни правомощия по материалния закон.

Процесуално правните са освен традиционно по движение на делото, още и по събиране на доказателства, което включва изслушването на родителите и децата и назначаване на експертиза, вземане на становище от Дирекция „Социално подпомагане“ и изслушване на други лица ако е необходимо. За тези действия не е необходимо да има искане от страна, даже напротив ако някое от тях не е извършено, а е имало необходимост от същото за изясняване на обективната истина, то последващото решение може да бъде отменено поради нарушение на процесуалните правила. Служебното начало е такъв принцип на гражданския процес, по силата на който съдът е длъжен служебно, без изрично искане за това, да предприеме необходимите процесуални действия по движението и разглеждането на делото до постановяване и обявяване на съдебното решение³³.

Разбира се, това не изключва възможността страните да правят доказателствени искания, те са длъжни да докажат твърденията от тях факти и обстоятелства по законоустановения ред с допустимите за това способности. Това отклонение от общото правило за диспозитивно начало на процеса е допустимо и законосъобразно, тъй като се касае за определен кръг от субекти- в настоящия случай ненавършили пълнолетие деца. Според Решение № 8 от 15.02.2019г. по гр. д. № 1953/2018г., г. к., III г. о. на ВКС когато законът е възложил на съда служебно да следи за интереса на някоя от страните в процеса, негово задължение е да събере, включително и служебно, доказателства в подкрепа или опровержение на правнорелевантните факти, както и да допусне поисканите от страните допустими и относими доказателства. По този начин се гарантира, че съдът ще се произнесе след обективно и обстойно изследване на всички правнорелевантни обстоятелства по делото.

Изслушването на страните е необходимо, за да може съдът да събере лични впечатления за личността на родителите и с оглед на това да прецени доколко те са годни да

²⁹ Решение № 207 от 25.06.2014г. по гр. д. № 251/2014г. на Районен съд- Нови пазар

³⁰ Определение №151 от 14.03.2013г. по гр. д. № 141/2013г. на Районен съд- Нови пазар

³¹ Решение № 33 от 25.03.2019г. по гр. д. № 1370/2018г. г.к. III г.о. на ВКС

³² Определение № 460 от 28.03.2011г. по гр. д. № 1659/2010г., IV г.о. на ВКС

³³ Сталев, Ж., Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В. и Иванова, Р. Българско гражданско процесуално право. Девето преработено и допълнено издание. Първо по действащият ГПК С., 2012 стр.95-96

бъдат преимуществено носители на родителските права и задължения. Тези впечатления се вземат не сами по себе си а с оглед на целия доказателствен материал.

Изслушването на детето при условията на чл. 15 от ЗЗДт е задължително ако детето е навършило 10-годишна възраст, в случай, че това би навредило на неговите интереси разпоредбата не се прилага. Децата ненавършили 10-годишна възраст се изслушват в зависимост от тяхното психическо развитие, като решението за изслушване се мотивира. Съдът трябва да осигури необходимото информация, която да помогне на детето да формира мнението си и да го уведоми за евентуалните последици от неговите желания, от поддържаното от него мнение, както и за всяко решение на съдебния орган.

Становище от Дирекция „Социално подпомагане“ се взема при всички случаи касаещи интересите на не навършили пълнолетие деца. Становището се изготвя и представя преди първото заседание по делото и съдържа данни за материалната обезпеченост на родителите, родителския им капацитет, желанието да се грижат за децата, възможността да ползват помощ от близки и роднини и заключение относно пригодността им да упражняват приоритетно родителските права.

Изслушване на други лица се налага, ако от събрания доказателствен материал не може да се стигне до мотивирано заключение относно пригодността на родителите да упражняват родителските права, в качеството на свидетели се призовават близки, роднини и съседни, които могат да дадат сведения относно личността на родителите и възможността им да полагат трайни грижи за своите деца.

Назначаване на съдебно- психологична експертиза се налага при наличие на родителско отчуждение, тя се извършва от вещо лице психолог и отговаря на въпроси поставени от съда. Страните също имат право да задават въпроси към вещото лице. Експертизата се изготвя и депозира в съда минимум седем дни преди съдебното заседание, като страните имат право да се запознаят със становището на вещото лице да приемат, да оспорят експертизата, както и да задават допълнителни въпроси за изясняването ѝ в откритото съдебно заседание, за което се призовава и самото вещо лице.

Служебните правомощия по материалния закон се състоят в това съдът служебно, без искане на страните, да се произнесе по предмета на делото, нещо, което в исковия граждански процес е недопустимо и такова решение се отменя като постановено при свръхпетитум. В хипотезата на чл. 127, ал. 2 във вр. с чл. 59, ал. 2 от СК, съдът служебно постановява:

При кого от родителите да живеят децата. Водещ принцип в семейното право е, че родителите и децата живеят заедно, освен ако важни обстоятелства не налагат да живеят разделено арг от чл. 126, ал. 1 от СК. Фактическата раздяла е такова важно обстоятелство и не постигането на съгласие между родителите задължава съда да се произнесе служебно, не е изключено при необходимост съдът да постанови детето да бъде настанено извън семейството, т. е. при нито един от двамата родители³⁴ в тези случаи той действа съгласно направените изводи на базата на събраният доказателствен материал и с оглед най- добрия интерес на конкретното дете.

На кого от тях да се предостави **упражняването на родителските права** като определя мерките относно упражняването на тези права. От решението на този въпрос зависи отговорът и на въпросите относно личните отношения и издръжката, както и ползването на семейното жилище. Не е задължителен елемент на решението определянето на мерките относно упражняването на родителските права. Такива мерки се предвиждат в отделни случаи по усмотрение на съда. Законът не съдържа по- подробна уредба нито дава пример за такъв вид мерки. Критериите по които се преценява пригодността на родителя да поеме грижата за децата са неизчерпателно изброени в разпоредбата на чл. 59, ал. 4 от СК и по- широко разгледани в ППВС № 1 от 1974г., което с известни резерви може да се приеме, че не е изгубило актуалността си и днес.

Режимът на лични отношения между децата и родителя, който не упражнява родителските права. Интензитетът на лични отношения се определя от съда с оглед

³⁴ Ненова, Л., Семейно право- книга втора, С., 2010г., стр. 368

конкретните обстоятелства и интереса на детето. Съдът може да определи по-ограничен или по-либерален режим на лични отношения, но само в изключителни случаи е възможно съдът да не определи такива мерки-основание за това е наличието на опасност за интересите на детето от такъв контакт с другия родител. В разпоредбата на чл. 59 ал. 3 от СК са дадени някои насоки за начинът по който да се осъществява режима, но задължение на съда е да обследва всички критерии задълбочено и всеотстранно и да постанови режим, който да защитава в най-пълна степен интересите на детето и конкретно правото му на лични отношения с неотглеждания го родител³⁵.

Издържката на децата е задължение и на двамата родители арг. от чл. 143, ал. 2 от СК, но докато отглежданият родител освен парична издръжка дължи и полагането на непосредствени грижи за децата, този който не ги отглежда дължи само ежемесечна парична издръжка до навършване на пълнолетието им в размер на минимум една четвърт от минималната работна заплата за страната. Нормата е императивна и се прилага дори когато неотглежданият родител няма постоянни доходи. Издръжка може да бъде поискана и за минало време ако родителите са били вече разделени.

Защитните мерки по чл. 59, ал. 8 СК са три, но изброяването им е примерно. Те се прилагат за обезпечаване на изпълнението на решението по чл. 59, ал. 2 и 7 от СК, когато от доказателствения материал събран по конкретното дело може да се направи обоснован извод за наличие на евентуални пречки, затруднения или реална опасност за детето свързани с осъществяване на режима на лични отношения.

Мерки за закрила по чл. 59, ал. 10 СК са с по-широко приложение и включват всички мерки по Закона за закрила на детето, които могат да бъдат приложени съгласно изискванията на съответният казус. Освен обезпечителен характер, мерките по ал. 10 се прилагат и като санкция към родителя, който с поведението си накърнява интересите на ненавършилите си пълнолетие деца. Прегледът на съдебната практика показва, че тази норма не намира широко приложение в съдебните решения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Видно от направеният кратък анализ на служебните правомощия на съда в производството по чл. 127, ал. 2 от СК става ясно, че постановеното решение освен да реши възникналия спор, трябва да защити в най-пълна степен интересите на децата. Въпреки усилията на съда да реши спора по целесъобразност единствено от страните зависи спазването на решението и последващите им действия. Практиката показва, че при влошени отношения и съществуващ остър конфликт между родителите, решението на съда не слага край на спора³⁶, напротив, обикновено следват серия от производства и по този начин интересите на децата реално се застрашават. В тези случаи е необходимо съдът по своя инициатива да постановява мерки за закрила на осн. чл. 23 от ЗЗДт, като изисква от органите призвани да я осъществят последващ доклад за развитието на всеки отделен случай. Както бе споменато, в Семейния кодекс има такава норма-чл. 59, ал.10, но прегледът на съдебната практика показва, че тя не намира широко приложение, ето защо смятам за удачно *de lege ferenda* да се допълни чл. 24 от ЗЗДт като се добави изрично, че съдебният състав разглеждащ делото може да прави искане за налагане мерки за закрила в семейна среда по чл. 23 от ЗЗДт. По този начин интересите на децата ще бъдат защитени в най-пълна степен, каквато е и целта на разглежданото производство.

REFERENCES

Valkova, G., Petrov, R. Semeiniat conflict i spravedlivoto mu razreshavane ot sada. Advokatski pregled 4-5/ 2015 (*Оригинално заглавие: Вълкова, Г., Петров Р., Семейният конфликт и справедливото му разрешаване от съда, Адвокатски преглед 4-5/2015г.*)

³⁵Цанкова, Ц., Марков, М., Станева, А., Тодорова, В., Петров, В., Балевска, Е., Дечева, Б., Мичева, В., Семейен кодекс- приложен коментар, С., 2015г., стр. 197

³⁶ Вълкова, Г., Петров, Р. „Семейният конфликт и справедливото му разрешаване от съда “Адвокатски преглед 4-5, 2015г. стр. 50-59

Grigorova S., *Prakticheski problemi na novia Semeen kodeks*, Sofia, 2011. (**Оригинално заглавие:** Григорова, Ст. *Практически проблеми на новия Семейен кодекс, София, 2011г*)

Nenova, L., *Semeino pravo – kniga vtora*, Sofia 2010 (**Оригинално заглавие:** Ненова, Л., *Семейно право- книга втора, С., 2010г.*)

Stalev, G., Mingova, A., Stamboliev, O., Popova, V., Ivanova, R., *Balgarsko graddansko protsesyalno pravo. Deveto preraboteno i dopalнено izdanie* (**Оригинално заглавие:** Сталев, Ж., Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В. и Иванова, Р. *Българско гражданско процесуално право. Девето преработено и допълнено издание. Първо по действащият ГПК С., 2012г.*)

Tsankova, Ts., Markov, M., Staneva, A., Todorova, V., Petrov, V., Valevska, E., Decheva, B., Micheva, V., *Semeen kodeks- prilogen komentar*, Sofia, 2015 (**Оригинално заглавие:** Цанкова, Ц., Марков, М., Станева, А., Тодорова, В., Петров, В., Балеvsка, Е., Дечева, Б., Мичева, В., *Сemeen кодекс- приложен коментар, С., 2015г.*)

PARTICIPATION OF MEMBERS, EMPLOYEES IN MANAGEMENT AS A PRINCIPLE OF SOCIAL AND SOLIDARITY ECONOMY

Plamen Petkov – PhD Student

Department of Private Law, Faculty of Law,

University of Ruse “Angel Kanchev”

Tel.: +35988 3498994

E-mail: pvpetkov@uni-ruse.bg

***Abstract:** According to Art. 4, item 5 of the Law on Enterprises of Social and Solidarity Economy (LPISA), the participation of members, employees or employees in making management decisions is one of the 5 principles of this economy, which actually applies to its subjects. According to Art. 5 of the Law on Public Procurement, these entities are three - cooperatives, non-profit legal entities for the implementation of public benefit activities and social enterprises. It is for the social enterprises that the considered principle has priority importance, as it is included in the very definition of the social enterprise under § 1, item 5 of the additional provisions of the LPISA and is a condition (prerequisite) for acquiring the status of such enterprise under Art. 7, item 2 of LPSIA.*

***Keywords:** participation of members, employees in management, LPISA.*

ВЪВЕДЕНИЕ

При социалните предприятия прилагането на принципа за участие на членовете, работниците или служителите в управлението на даденото предприятие се преценява конкретно при неговото вписване в регистъра на социалните предприятия, който е единен административен регистър към Министерството на труда и социалната политика.

ИЗЛОЖЕНИЕ

За кооперациите и ЮЛНЦ за осъществяване на общественополезна дейност такава преценка от съдебен или административен орган не се прави, тъй като те стават субекти на социалната и солидарна икономика автоматично (ex lege) с вписването им в регистъра на ЮЛНЦ, воден от Агенция по вписванията (АВ) към министъра на правосъдието. С това вписване кооперациите стават едновременно субекти на гражданското право (ЮЛ), търговци и субекти на социалната и солидарна икономика, а ЮЛНЦ за осъществяване на общественополезна дейност – субекти на гражданското право и на социалната и солидарна икономика.

По тази причина участието на членовете в управлението на кооперациите и ЮЛНЦ за осъществяване на общественополезна дейност в качеството им на корпоративни ЮЛ се извършва по общите правила на Закона за кооперациите (ЗК) или по Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ). Тези закони не уреждат участие на работниците или служителите при вземане на управленски решения, поради което в това отношение разглеждания принцип има по-скоро пожелателен характер спрямо кооперациите и ЮЛНЦ за осъществяване на общественополезна дейност.

По правило се приема, че принципът за участие на членовете в управлението се проявява най-пълно при кооперациите. Това се отнася както до приемане на основните (стратегически) управленски решения чрез участие на членовете в общото събрание на кооперацията, което е неин върховен орган за управление, така и до участие в оперативното управление. При вземането на решения от общото събрание се прилага правилото „един член – един глас“, което е и международен кооперативен принцип. В останалите органи за управление на кооперацията (управителен съвет, контролен съвет и председател) също могат да участват само нейни членове.

Прилагането на правилото „един член – един глас“ се свързва и с проявление на принципа за равенство между членовете на кооперацията, тъй като означава, че е недопустимо да има както членове с няколко гласа, така и членове без право на глас. Всъщност значението на разглежданото правило не трябва да се надценява, въпреки че е свързано с появата на кооперацията като правноорганизационна форма. Изключенията от прилагане на правилото „един член – един глас“ не дисквалифицират една кооперация като субект на социалната и солидарна икономика.

Съгласно чл. 19 ЗК, независимо от размера на дяловите вноски, всеки член има право на един глас. В този смисъл е и чл. 59, ал. 1 от Регламент 1435/2003/ЕО, според който всеки член на Европейското кооперативно дружество разполага с право на глас независимо от броя на дяловете, които притежава.

В правната доктрина се приема, че чл. 19 ЗК дава възможност за уставно предоставяне на повече гласове по други критерии, стига то да не води до отнемане на правото на глас на други членове, т.е. допустимо е да има членове с повече от един глас, но не и членове без право на глас¹.

Чл. 59, ал. 1 от Регламент 1435/2003/ЕО също допуска член на Европейското кооперативно дружество да има повече от един глас съобразно неговото участие в дейността на дружеството, ако тази възможност е допустима според приложимото национално законодателство и устава. Членовете с повече от един глас не могат да надхвърлят 1/5 от всички членове или 30 на сто от общия брой гласове. По изключение броят на гласовете може да е в зависимост от капиталовото (дяловото) участие на членовете на Европейското кооперативно дружество (напр. на членовете – инвеститори²).

Съгласно чл. 39, ал. 1 ЗЮЛНЦ, ЮЛНЦ за осъществяване на общественополезна дейност има колективен върховен орган и управленски орган.

За сдруженията за осъществяване на общественополезна дейност върховният колективен орган замества общото събрание на сдружение в частна полза, въпреки че това не е предвидено изрично в закона, а чл. 39, ал. 2 ЗЮЛНЦ препраща към реда за вземане на решения от управителния съвет на сдружение в частна полза – този по чл. 32, ал. 4 ЗЮЛНЦ. Следва да се приеме обаче, че тази разпоредба се отнася само за реда за приемане на решения от колективния върховен орган, а не до неговата компетентност, която би трябвало да съвпада с тази по чл. 35, ал. 1 ЗЮЛНЦ на общо събрание на сдружение в частна полза. Само по този начин би се проявило посоченото в чл. 39, ал. 1 ЗЮЛНЦ върховенство на колективния орган (напр. да изменя и допълва устава, да избира и освобождава членове на управителния орган, да приема и изключва членове, да взема решение за прекратяване с ликвидация на сдружението и др.). Този извод следва и от чл. 37, ал. 1 ЗЮЛНЦ, съгласно който разпоредбите на закона относно ЮЛНЦ се прилагат спрямо организациите, определени за извършване на общественополезна дейност, доколкото в глава трета на закона не е предвидено друго. От това следва, че в колективния върховен орган участват всички членове на сдружението за осъществяване на общественополезна дейност, ако в устава не е предвидено друго (вж. чл. 24 ЗЮЛНЦ). Приложим е и чл. 28, ал. 1 ЗЮЛНЦ, според който всеки член има право на един глас. За приемане на определени решения се изисква мнозинство не от присъстващите, а от всички членове.

ИЗВОДИ

От изложеното може да се заключи, че колективният върховен орган на сдружението за осъществяване на общественополезна дейност има компетентността както на общо събрание, така и на управителен съвет на сдружение в частна полза.

За разлика от кооперациите и ЮЛНЦ за осъществяване на общественополезна дейност, които формално и абстрактно придобиват статус на социално предприятие, останалите правни субекти и други социални образувания могат да придобият този статус след конкретна преценка от регистърния орган за наличието на две постоянни предпоставки (условия) по чл. 7, т. 1 и 2 ЗПССИ – осъществяване на социална дейност и участие на членовете, работниците или служителите в управлението, както и на един от два алтернативно посочени в чл. 7, т. 3 и

4 ЗПССИ критерия – финансово-социален, обусловен от разходването на положителния счетоводен финансов резултат в определена част за извършване на социална дейност или трудово-социален, според който най-малко 30 на сто и не по-малко от три лица от наетите в предприятието да бъдат от посочените в чл. 4 ЗПССИ социални групи (напр. продължително безработни, хора с увреждания, бездомни, пострадали от домашно насилие и др.).

Правноорганизационната форма на социалното предприятие е без значение. Именно по тази причина социалните предприятия могат да бъдат изключително разнообразни. Като такива могат да се регистрират както ЮЛ, така и неперсонифицирани образувания. С голямо разнообразие се характеризира и прилагането на принципа за участие на членовете, работниците или служителите при вземане на управленски решения, тъй като то е обусловено от вида на социалното предприятие. Може да се приеме, че социално предприятие може да бъде всяко едно от търговските дружества – СД, КД, ООД (ЕООД), АД, ЕАД, КДА, клон на търговското дружество, публично предприятие, общинско предприятие, ЮЛНЦ в частна полза, гражданско дружество, ЕТ.

На първо място следва да се отбележи, че участие в управлението на членовете е възможно само в социални предприятия, които са корпоративните ЮЛ или са корпоративно устроени неперсонифицирани образувания. Такива са: търговските дружества, сдруженията в частна полза, публичните предприятия, които са търговски дружества³, образувани по Закона за задълженията и договорите (ЗЗД), гражданско дружество. При неперсонифицираните образувания (фондации, клонове, държавни предприятия по чл. 62, ал. 3 ТЗ, общински предприятия по чл. 52 – 55 от Закона за общинската собственост (ЗОС), участниците в тях не са членове, поради което не може да се поставя въпрос за участието им в управлението.

При търговските дружества участието на членовете в управлението най-силно е проявен в СД, в което членовете императивно имат по един глас, а по правило решенията се вземат с единодушие. В КД оперативното управление е възложено на неограничено отговорните съдружници (комплиментарите), но за вземане на стратегически управленски решения (напр. за прехвърляне на цялото предприятие на дружеството) е необходимо съгласие и на ограничено отговорните съдружници. В този смисъл трябва да се тълкува чл. 105, изр. второ ТЗ, според който ограничено отговорният съдружник няма право на управление и не може да спира решенията на неограничено отговорните съдружници. В ООД общото събрание на членовете е върховния орган за управление (има най-широка компетентност). По-различно е положението при АД, при управлението на което е налице тенденция за разширяване компетентността на съветите (на директорите, управителен и надзорен), в които могат да участват и лица, които не са акционери, за сметка ограничаване тази на общото събрание на акционерите. При определени условия АД може да издава акции без право на глас. При КДА компетентността на общото събрание, в което право на глас имат само командитистите, може уставно да бъде ограничена. В публичните предприятия (ООД или АД с държавно или общинско участие в капитала) и внасяне на обект, който е частна или общинска собственост, държавата или общината има блокираща квота при вземане на решения с основно значение за дружеството (напр. за увеличаване или намаляване на капитала, за преобразуване или прекратяване).

Участието на членовете в управлението на сдружения в частна полза отчасти бе разгледано.

Управлението на неперсонифицираното гражданско дружество е близко до това на СД – по правило решенията се вземат със съгласие на всички съдружници, ако дружественият договор не предвижда това да става с мнозинство на гласовете, като всеки съдружник има право на един глас. По отношение на оперативното управление всеки съдружник има право на вето, т.е. на противопоставяне срещу дадено управленско действие на друг съдружник, преди то да бъде извършено⁴.

Както се отбеляза ЗПССИ и ППЗПСИИ се задоволяват само да прокламират принципа за участие на работниците или служителите в управлението на социалното предприятие, но не визират конкретни форми на това участие. По правило такъв е подходът и на останалото законодателство.

Известно изключение в тази насока прави ТЗ, който в чл. 136, ал. 2 и 3 и чл. 137, ал. 7 предвижда участие на наетите лица в управлението на ООД, както и чл. 220, ал. 3, който урежда участие на наетите лица в корпоративното управление, когато работодател е АД. На основание чл. 253, ал. 2 ТЗ разглежданото участие на работниците и служителите се прилага и за КДА. Тези разпоредби предоставят ограничена възможност за участие на работниците и служителите в корпоративното управление. На това основание в доктрината се поддържа, че само условно (с резерви) това участие може да се разглежда като реално участие в управлението⁵.

Съгласно чл. 136, ал. 3 ТЗ, когато наетите лица в ООД са повече от 50, те се представляват в общото събрание с право на съвещателен глас. Според чл. 137, ал. 7 ТЗ общото събрание взема решения по трудови и социални въпроси след изслушване становището на представителя на персонала на дружеството. Това становище не е задължително, но би следвало да се приеме, че неизслушването му е процесуално нарушение, което прави приетото решение на общото събрание отменимо по реда на чл. 74 ТЗ.

Съгласно чл. 220, ал. 3 ТЗ, когато наетите в АД лица са повече от 50, те се представляват в общото събрание от едно лице с право на съвещателен глас. Представителят е приравнен на акционер по отношение представянето на писмените материали, свързани с дневния ред на общото събрание. Не е предвидено обаче изискване за изслушване на представителя при вземане на решение по трудови и социални въпроси от общото събрание на акционерите. Този пропуск на закона може да се запълни с аналогичното прилагане на чл. 137, ал. 7 ТЗ⁶, но липсата на изслушване едва ли може да обоснове възможността да се иска отмяна на приетото решение от общото събрание на акционерите по чл. 74 ТЗ, след като законът изрично не е предвидил задължение за изслушване на представителя на наетите в АД лица.

Следва да се отбележи, че участието на работниците и служителите в корпоративното управление е най-дискусионния въпрос на европейската дружествена интеграция, тъй като националните законодателства предвиждат разнообразни разрешения относно това участие. Това е и причината участието на работниците и служителите в управлението да не се урежда в Регламент 2157/2001/ЕО относно устава на Европейското дружество, а като компромисен вариант се регламентира в Директива 2001/86/ЕО, според която участието на работниците и служителите в управлението е задължително, само ако то е било такова в поне едно от ЮЛ – учредители на Европейското дружество⁷.

За да бъде признат за социално предприятие, заявителят трябва да уреди участието на работниците или служителите при вземане на управленски решения по процедура, предвидена в учредителния договор, устава или друг устройствен акт (срв. чл. 7, т. 2 ЗПССИ и чл. 4, т. 2 ППЗПСИИ). Въпреки че за вписването в регистъра на социалните предприятия се изисква само да е уредена процедурата, на практика, по необходимост, това изисква да са предварително регламентирани материалните (субективните) управленски права на наетите лица. При определяне на тяхното съдържание от значение е и правноорганизационната форма на социалното предприятие.

Участието на работниците и служителите в управлението на социалните предприятия основно може да се прояви в две форми, които имат множество варианти – участие в състава на органите за управление на предприятието или в създаването на специален управленски орган на наетите лица. Така например участието на работниците и служителите в управлението на АД може да бъде в надзорния съвет (както в Германия) или в съвета на директорите (както в Швеция). Може да се предвиди също създаване на синдикална комисия или комисия за управленски контрол (както в Италия) или съвет на работниците и служителите (както в Нидерландия).

При липсата на специални законови изисквания, относно процедурата за участие на работниците и служителите в управлението, са възможни два подхода на регистърния орган – формален, при който да се следи само за наличието на такава процедура в представените от заявителя актове (документи), или по същество, при който да се преценява целесъобразността на представените процедурни правила. Тези два противоположни подхода дават основание *de lege ferenda* да се предложи предвиждането на минимални изисквания относно процедурата за

участие на наетите лица в управлението, като е по-удачно те да се уредят в ППЗПССИ, а не в закона (преди всичко по отношение на управленските решения, при чието приемане е необходимо такава участие).

REFERENCES

¹Stefanov, G. Cooperative law. V. Tarnovo, 2014, p. 53. The German cooperative legislation allows one member to have up to 3 votes depending on his contribution to the achievement of cooperative goals. (**Оригинално заглавие:** Стефанов, Г. Кооперативно право. В. Търново, 2014, с. 53. Германското кооперативно законодателство допуска един член да има до 3 гласа в зависимост от неговия принос за постигане на кооперативните цели)

²Stefanov, G. European Company Law. V. Tarnovo, 2011, p. 244 et seq. (**Оригинално заглавие:** Стефанов, Г. Европейско дружествено право. В. Търново, 2011, с. 244 и сл.)

³Georgiev, A. Legal regime of public enterprises in Bulgaria. С, 2021, p. 92-122. (**Оригинално заглавие:** Георгиев, А. Правен режим на публичните предприятия в България. С, 2021, с. 92-122.)

⁴Chanachev, S. The contract for a company. S. 2002, p. 115 et seq. (**Оригинално заглавие:** Чаначев, С. Договорът за дружество. С. 2002, с. 115 и сл.)

⁵Stoychev, K. Capital Companies. Management and its legal regulation. S., 1992, pp. 43. (**Оригинално заглавие:** Стойчев, К. Търговски дружества на капитала. Мениджмънт и неговата правна регламентация. С., 1992, с. 43.)

⁶Kalaydzhiev, A. Joint-stock company. S., 2019, p. 208. (below the line). (**Оригинално заглавие:** Калайджиев, А. Акционерно дружество. С., 2019, с. 208 (под линия))

⁷Stefanov, G. European Company Law, p. 195-203. (**Оригинално заглавие:** Стефанов, Г. Европейско дружествено право, с. 195-203.)

ESTABLISHMENT OF A LIMITED LIABILITY COMPANY WITH SHARES

Mihail Milanov, PhD student

Department of Private Law, Law Faculty

University of Ruse, Ruse

***Abstract:** The most important feature of a limited partnership with shares (KDA), which distinguishes it from other companies is the membership of two types of partners - unlimited liability for company obligations (complements) and limited liability for these obligations (limited partners), which are mandatory shareholders.*

***Key words:** limited partnership, shareholders*

1. Най-съществената особеност на командитното дружество с акции (КДА), която го отграничава от останалите търговски дружества е членуването на два вида съдружници - неограничено отговорни за дружествените задължения (комплементарни) и ограничено отговорни за тези задължения (командитисти), които задължително са акционери. Тази *differentia specifica* обуславя, както уреждането от Търговския закон (ТЗ) на КДА, като самостоятелен вид търговско дружество, така и неговия сравнително най-комплициран законов режим, тъй като по неуредените от особените разпоредби (чл.253-260 ТЗ) въпроси за това дружество се прилага законовата уредба, относно акционерното дружество (АД) или тази относно командитното дружество (КД). Прилагането на двата субсидиарни режима следва да е съответно, а не пряко. Първият се отнася преди всичко до правното положение на командитните акционери, а вторият режим се прилага за комплементарите, но тъй като по правило техният правен статус съвпада с този на съдружници в събирателно дружество (СД), за КДА се прилагат разпоредби и относно това персонално дружество. На това основание КДА се определя, като хибридно дружество, което е приоритетно капиталово, тъй като акционерните характеристики преобладават пред тези на КД (СД).

Този хибриден характер и комплициран законов режим в значителна степен се проявяват в особеностите на учредяването на КДА в сравнение с останалите търговски дружества и другите юридически лица (ЮЛ). Такава специфика е налице още в законовото изискване в КДА да участват минимум четири лица, от които три да са командитни акционери (срв. чл.253, ал.1, изр. второ ТЗ).

2. Съгласно чл.254, ал.1, изр.1 ТЗ, КДА се учредява от неограничено отговорните съдружници. На основание буквалното тълкуване на тази разпоредба в нашата доктрина доминира становището, според което учредители на КДА са само всички комплементарни, но не и командитните акционери. Това становище се основава и на предвиденото в закона задължително участие на комплементарите във всички елементи от фактическия състав на учредяването на КДА. Този фактически състав включва: сключване на договор; провеждане на подписа; избиране на акционерите между участниците в подписката; провеждане на учредително събрание; приемане на устава; вписване на дружеството в търговския регистър.

Командитните акционери участват само в подписката за набиране на капитала, в учредителното събрание и при приемане на устава на КДА.

3. Първият елемент от фактическия състав на образуването на КДА е сключването на договор. Това изрично е предвидено в чл. 253, ал.1, изр. първо ТЗ, но без да се определя съдържанието, формата и последиците на този договор. Не е посочено изрично и между кои лица той се сключва, но безспорно това са комплементарите.

В доктрината се поддържа, че тъй като КДА се учредява с договор, то е договорно дружество, подобно на СД, КД и ООД. На това основание се приема, че в договора трябва да се определят не само фирмата, седалището, предметът на дейност, имената и адресите на неограничено отговорните съдружници, начинът на представяване (подобно на съдържанието на учредителен договор на КД), но и размерът на капитала, броят и номиналната

стойност на акциите, емисионната им стойност (подобно на съдържанието на устава на АД). Следователно според това становище сключеният между комплементарите договор е не само учредителен, но и устройствен акт на КДА.

Според доминиращото в нашата литература становище КДА има два учредителни и устройствени акта – договор и устав. Приема се, че договорът трябва да има съдържанието на договор за учредяване на КД по чл.102 ТЗ, а уставът следва да уреди само условията за записването на командитния капитал и отношенията между командитните акционери. Поддържа се също, че договорът между комплементарите трябва да се сключи в изискуемата в чл.100 ТЗ форма за дружествен договор на КД – писмена с нотариална заверка на подписите на съдружниците. На това основание се приема, че липсата на учредителен договор или неспазването на предписаната от закона форма за сключването му е основание за обявяване на КДА за недействително по чл.70, ал.1, т.1 ТЗ.

По мое мнение сключеният между комплементарите договор по чл.253, ал.1 ТЗ не е нито учредителен, нито устройствен акт на КДА. Основната цел на този договор е да подготви учредяването на КДА, което е сравнително най-усложнено, като постави неговото начало и определи последващи действия по образуването на дружеството. Действието на договора е ограничено до вписване на КДА в търговския регистър, като основното му значение се проявява до провеждането на учредителното събрание. По тази причина основното съдържание на договора би следвало да се отнася до предложението за подписка за набиране на капитала и нейното провеждане, избирането на командитните акционери и критериите за това, начина на свикване и провеждане на учредителното събрание, необходимите действия по изготвяне на устава и др.

Гореизложеното дава основание разглежданият договор да се определи, като подготвителен по смисъла на чл. 66 ТЗ. Този договор е неформален, организационен и облигационен договор, при чието изпълнение се носи отговорност за причинените на другите учредители вреди. Но докато при останалите търговски дружества сключването на подготвителен договор е факултативен елемент от фактическия състав на тяхното учредяване, то при образуването на КДА, този договор е задължителен и има сравнително по-широко съдържание от подготвителните договори на другите търговски дружества.

Когато в учредяването на КДА участва един комплементар, договорът по чл. 253, ал. 1, изр. първо ТЗ следва да се замести от извършена от него едностранна сделка, която да има аналогично на договора съдържание.

По мое мнение липсата на сключен между комплементарите договор (едностранна сделка) не е основание за обявяване на КДА за недействително, ако въпреки този пропуск то е вписано в Търговския регистър, тъй като чл. 70, ал. 1, т. 1 ТЗ се отнася само до липсата на учредителен договор, какъвто трябва да имат СД, КД и ООД. Член 70, ал. 1, т. 1 ТЗ е изключителна разпоредба, поради което не следва да се прилага по аналогия. КДА може да бъде обявено за недействително, но по чл. 70, ал. 1, т. 2 ТЗ (при непровеждане на учредително събрание или неприемане на него на съответните решения).

4. Съгласно чл. 254, ал. 1, изр. второ ТЗ за образуването на КДА е необходимо да се проведе подписка, измежду участниците, в която да се определят командитните акционери.

В доктрината се приема, че горепосочената разпоредба е неприложима, като *de lege lata* КДА не може да бъде учредено, чрез подписка за набиране на капитала му, а само на учредително събрание (подобно на АД). В основата на това корективно тълкуване е, че от 2000г. ТЗ вече не урежда сукцесивната система за образуване на АД, а чл. 253, ал. 2 ТЗ препраща към правилата за АД, от което се прави извод, че и КДА може да бъде образувано само по симултанната система (без подписка).

Член 254, ал. 1, изр. второ ТЗ обаче изрично постановява провеждане на подписка, което изключва прилагането на чл. 253, ал. 2 ТЗ, който се прилага само при липса на специална уредба. Вярно е, че чл. 254, ал. 1, изр. второ ТЗ не предвижда условие и ред за набиране на капитала на КДА, чрез подписка, но императивно командитните акционери следва да бъдат избрани от комплементарите измежду участниците в нея, а не на самото учредително събрание, на което могат да участват само избраните вече лица. Характерно за подписката за набиране

на капитала на КДА е, че нейното провеждане може свободно да се определи от комплементарите, без да е необходимо да се спазват императивни изисквания (условия, ред) в това отношение. Такива условия и ред би следвало да се предвидят в сключвания между комплементарите подготвителен договор.

5. Следващият елемент от фактическия състав на образуването на КДА е изборът на командитните акционери от комплементарите. Начинът за избиране също би следвало да се определи в сключения между комплементарите договор по чл. 253, ал. 1, изр. първо ТЗ, т.е. с единодушие. Не е задължително комплементарите да избират по равен брой командитни акционери.

6. Следващият по време елемент от фактическия състав на учредяването на КДА е провеждането на учредително събрание, на което да се вземат решения за образуване на дружеството и за приемане на устава му. Учредителното събрание се свиква и проектът за устав се изготвя от комплементарите.

На учредителното събрание трябва да участват и двата вида съдружници, които с единодушие да вземат и двете решения - за учредяване на КДА и за приемане на устава му. Предпоставка за гласуване от командитните акционери е записването на акции от капитала на КДА. Със записването командитните акционери също придобиват правното положение на учредители на КДА. До този момент учредители на КДА са само комплементарите, които придобиват това качество със сключването на договора за образуване на КДА.

Освен решение за учредяване на КДА и за приемане на устава му, чл. 163, ал. 3 ТЗ изисква на учредителното събрание да се вземат още две решения – за установяване на разносните по учредяване на дружеството и за избор на съвет на директорите. Всъщност комплементарите по право са членове на съвета на директорите, т.е. те не се избират (за разлика от АД с едностепенна система за управление). По тази причина решение за избор би имало практическо значение, ако по искане на комплементар той не е включен в състава на съвета на директорите. Още повече, че комплементарите и членовете на съвета на директорите се вписват в две отделни полета на търговския регистър. В съвета на директорите не могат да участват командитни акционери, както и външни за дружеството лица (също в различие от едностепенната система за управление на АД).

В доктрината се поддържа, че решението по чл. 163, ал. 3, т. 3 ТЗ по установяване на размера на разносните по учредяването може да се приеме с обикновено мнозинство, като комплементарите и командитните акционери гласуват отделно. По мое мнение, това решение следва да се приеме по определени от учредителите ред и условия – по общо решение на двата вида учредители, поотделно от тях, с единодушие, квалифицирано или с обикновено мнозинство.

Непровеждането на учредително събрание или неприемане на посочените в чл. 163, ал. 3, т. 1, 2 и 3 ТЗ решения (за учредяване на КДА, за приемане на устава му и за установяване размера на разносните по учредяването) са основание за обявяване на регистрираното КДА за недействително по реда на чл. 70, ал. 1, т. 2 ТЗ.

От изложеното следва, че КДА има един учредителен и устройствен акт – неговият устав. Този извод следва и от други разпоредби на закона. Съгласно чл. 255 ТЗ размерът на вноските на съдружниците (комплементарите и командитните акционери) се определя в устава. Според чл. 257, ал. 2 ТЗ компетентността на общото събрание се определя в устава. Съгласно чл. 259, ал. 2 ТЗ КДА не се прекратява със смъртта или обявяването в несъстоятелност на ограничено отговорен съдружник, освен ако в устава не е предвидено друго. По тази причина уставът трябва да урежда не само правното положение на командитните акционери, но и това на комплементарите. Неговото съдържание следва да съответства (но не напълно), както на устава на АД, така и на дружествения договор на КД.

7. Последният елемент от фактическия състав на учредяването на КДА е вписването му в търговския регистър по заявление на комплементарите. Към заявлението за вписване следва да се приложи сключеният между комплементарите договор и учредителният протокол със списък на лицата, записали акции при учредяването (ограничено и неограничено отговорни съдружници), заверен от съвета на директорите. Учредителният протокол следва да има

посоченото в чл. 232 ТЗ съдържание на водения протокол за заседанията на общото събрание на акционерите на вписано в регистъра АД. Този протокол е частен свидетелстващ документ. Въпреки че не е форма за действителност на приетите решения, липсата на протоколиране в писмена форма е пречка за вписване на КДА в търговския регистър.

Приложим към учредяването на КДА е и чл. 166, ал. 3 ТЗ, според който ако в тримесечен срок съветът на директорите не удостовери пред банката, в която е открита специалната набирателна сметка, че КДА е заявено за вписване, записалите акции могат да изтеглят обратно направените вноски в пълен размер. Членовете на съвета на директорите (комплементарите) отговарят солидарно за изплащане на вноските.

За вписването на КДА в търговския регистър е необходимо да бъдат спазени изискванията на чл. 174, ал. 1 ТЗ относно вписването на АД: да е приет уставът; да е записан целият капитал; да е внесена предвидената в устава част от стойността на всяка акция, но не по-малко от 25% от номиналната или от предвидената в устава по-висока емисионна стойност на всяка акция.

Следва да е спазено и специфичното за КДА изискване броят на командитните акционери да не бъде по-малък от три лица.

ANALYSIS OF THE LEGAL NORM OF ARTICLE 78 OF THE PROPERTY ACT AND QUESTIONS THAT ARE BEING BROUGHT UP IN ITS INTERPRETATION

Georgi Krastev – Student
Faculty of Law,
University of Ruse “Angel Kanchev”
Tel.: +359 88 3321512
E-mail: georgikr99@gmail.com

Anastas Georgiev
Faculty of Law
University of Ruse “Angel Kanchev”

Abstract: The legal norm of Article 78 of the Property Act as part of the norms regulating the acquisition and loss of the subjective right of ownership is of exceptional importance for the property law matter. The purpose of this norm is to achieve security and speed in the civil turnover by creating an independent primary way of acquiring property rights. Despite its importance, however, in paragraph 2, it is not fully regulated and brings with it the defect of the so-called “gap in the legislation” and it is necessary in its interpretation to take into account other norms and provisions of the law on property when making a decision on a specific case. As the legislator has not comprehensively regulated the legal norm in the legislative process, it should be amended and / or supplemented in order to cover and serve the public interest for which it is intended.

Keywords: Property, Law, Article 78, Ownership, Legislation, Analysis,

1. INTRODUCTION

Нормата на чл. 78 от Закона за собствеността (ЗС), регламентирана в глава VIII, «Придобиване и изгубване на правото на собственост» и озаглавена като «Придобиване на движима вещ чрез добросъвестно владение», е от особено значение за вещноправната материя.

Необходимостта от създаването ѝ се дължи на развитието на стоко-обменните отношения между частноправните субекти. В Римското частно право не е бил познат такъв първичен придобивен способ и единствената възможност за приобретателя, сключил транслативната сделка с неособственика, е била придобивната давност. А що се отнася до откраднатите и изгубени вещи, то те са били изключени от приложното поле на горепосочения институт (придобивната давност).

В периода на феодализма тази уредба е задоволявала стокообмена, който не е бил толкова динамичен и се е осъществявал главно между търговците от различни държави.

С развитието на капиталистичните отношения, вътрешната и международната търговията е достигнала до невиджани до този момент размери. Съответно, въпросната консервативна уредба създавала затруднения в стокообмена.

Отклонение от принципа, че «собствеността върху движимите вещи не може да се придобие от неособственик», за пръв път е било регламентирано изрично в чл. 2279 от Наполеоновия кодекс (1804 г.). Съгласно тази норма: «владението върху движимата вещ е равно на юридическо основание». В своята същност, цитираната разпоредба разрешава противоречието между интересите на добросъвестния приобретател на движимата вещ и тези на собственика. Според някои френски автори, при такива сделки (с движими вещи), всеки купувач се доверява на факта на владението на своя праводател и практически няма възможност да провери дали последният е титуляр на правото или не. Ето защо, би следвало да се ограничи приложното поле на *rei vindicatio* (ревандикационния иск) спрямо добросъвестния приобретател, който трябва да бъде освободен тежестта да доказва правното основание, по силата на което е придобил спорната движима вещ.

Такъв подход е логичен и практичен, поради факта, че сделките с движими вещи са изключително повече на брой от тези с недвижими имоти и би било изключително трудно на

купувача да проследи цялата хронология на правоприемството. Още повече, че в съвременните условия, наличието на така наречени верижни продажби, при които една стока преминава през няколко търговци преди да стигне до крайния потребител, обуславя нуждата от горепосоченото придобивно основание. Уредбата на въпросното правило се наблюдава и в множество съвременни правни системи.

Направеният дотук анализ показва, че Римското частно право защитавало интересите на собственика, докато в периода на капитализма, а също и социализма, се отчитат интересите и на добросъвестния приобретател при придобиване на движима вещ *a non domino*. (от несобственик)

2. EXPOSITION

2.1. Правилото на чл. 78, ал. 1 ЗС

Разпоредбата на чл. 78, ал. 1 от действащия българския ЗС гласи:

„Който придобие по възмезден начин владението на движима вещ или на ценна книга на приносител на правно основание, макар и от несобственик, но без да знае това, придобива собствеността, освен когато за прехвърлянето на собствеността върху движимата вещ се изисква нотариален акт или нотариална заверка на подписите. Това правило се прилага и за придобиване на други вещни права върху движима вещ.“

Анализът на тази норма, показва, че този първичен (оригинерен) способ за придобиване на вещни права върху движима вещ или ценна книга на приносител, „сработва“ при кумулативното наличие на следните елементи от фактическия състав:

- Първо – следва да е налице възмезден договор от категорията на транслативните (в повечето случаи продажба), сключен между приобретателя и несобственика – прехвърлител. От своя страна, към изтъкнатото условие следва да се добави, че към този момент между неправомерния отчуждител и действителния собственик трябва да е съществувало договорно облигационно отношение (например заем, наем, влог и пр.). По силата на сключената между сделка последният (собственикът) доброволно е предал на насрещната страна владението на вещта или ценната книга на приносител, която впоследствие е била незаконно отчуждена в полза на третото лице (добросъвестния приобретател). Това би могло да се илюстрира по следния начин:

предоставя велосипед в заем за послужване на:

• А	Б
/заемодател -собственик/	/заемател- държател/

продава велосипеда на

• Б	В
/заемателят - държател/	/добросъвестния купувач/

Фигура 1: Механизмът на чл. 78, ал. 1 ЗС

От посочения пример, може да се стигне до извода, че липсата на предходна облигационна връзка между собственика и държателя (заемателя) би могло да осуети механизма на действието на чл. 78 а ал. 1 ЗС. Защото, ако титулярът на правото е бил лишен от владението върху вещта против волята си (например в резултат на кражба), попадаме в хипотезата на чл. 78, ал. 2 ЗС.

- Второ - обектът на възмездната транслативна сделка, следва да е движима вещ или ценна книга на приносител. Приема се единодушно в българската правна доктрина, че вещите се характеризират със своята материалност (телесност) и самостоятелност. Чл. 110 ал. 1 от ЗС дава подробно изброяване на вещите, които се считат за недвижими. Това са: „растенията, сградите и другите постройки и въобще всичко, което по естествен начин или от действието на човека е прикрепено трайно към земята или към постройката“. А съгласно ал. 2 от цитираната норма, „всички други вещи са движими“. В това число влиза и енергията, която не притежава признака телесност, но се използва за производствени цели и целите на потреблението.

- Трето – владелецът - приобретател следва е бил добросъвестен, тоест да не е знаел, че неговият праводател (продавач) не е бил титуляр на правото;

- Четвърто – за сключената транслативна сделка не следва да се изисква нотариален акт или нотариална заверка на подписите като условие за формалната действителност. Това изискване е било добавено с изменението от 1997 г., а логиката е следната: за този вид сделки (с нотариална форма) купувачът няма как да не знае, че придобива вещь от неособственик. В Република България писмена форма с нотариална заверка на подписите е необходима при придобиване на собственост върху регистрираните в страната моторни превозни средства. Аргумент – чл. 144, ал. 1 от Закона за движение по пътищата. Автомобилите, които не са регистрирани у нас се придобиват в обикновена писмена форма, което би означавало, че те следва да попаднат в приложното поле на чл. 78, ал. 1 ЗС.

Следва да се отбележи, че законодателствата на такива държави като Франция (ФГК - чл. 2276), Германия (BGB - § 932); Чехия (§ 1109 – 1111 ЧГК), Русия (чл. 302, ал. 1 ГК РФ), регламентирайки въпросното първично придобивно основание, не ограничават неговото действие, ако за сключената транслативна сделка с движимата вещь, се изисква нотариална форма.

- На последно място – фактическата власт върху вещта или ценната книга на приносител следва да е била предадена на добросъвестния приобретател (например купувача);

При наличието на горепосочените условия, последният ще придобие собствеността или друго вещно право върху движимата вещь или ценната книга на приносител по силата на закона (ex lege), тоест първично.

От своя страна, неправомерният прехвърлител (например заемателя по договора за заем, сключен с титуляра на вещното право – заемотателя), ще трябва да обезщети собственика, който изгубва правото на собственост.

2.2. Изключение по чл. 78, ал. 2 ЗС

Съгласно чл. 78, ал. 2, изр. 1. ЗС: „Собственикът на открадната или загубена вещь може да я иска от добросъвестния владелец в тригодишен срок от кражбата или изгубването.“

Езиковото тълкуване на тази разпоредба поставя въпроси за характера на правното положение на собственика и добросъвестния владелец (приобретател). За да отделим безспорното от спорното:

- първо - следва да се отбележи, че правната сделка с открадната или загубената вещь не поражда вещнотранслативно действие. Собственикът запазва собствеността, а приобретателят се превръща в добросъвестен владелец с установяването на фактическата власт върху вещта;

- второ – движимата вещь се придобива по давност с непрекъснато владение в продължение на 5 години (чл. 80 ЗС). Разпоредбата на чл. 108 ЗС регламентира възможността собственикът да я виндицира от всяко лице, което я владее или държи без да има основание за това. Тези две норми са от значение да се изтъкнат следните изводи:

А) Първо - тригодишният срок по ал. 2 за ревандикациране на открадната или изгубената вещь, не трябва да се разглежда като погасителна давност спрямо собственика. Това е така, защото *rei vindicatio* може да се предявява по всяко време. Такъв извод следва от чл. 108 ЗС, където не е уреден срок за предявяване на иска.

Ако ставаше дума за погасителна давност, законодателят е щял изрично да въведе нова алинея в цитираната норма, където да спомене хипотезата на чл. 78, ал. 2 ЗС. Щом не го е направил, то тригодишният срок би следвало да се разглежда като нещо друго. Възниква и друг въпрос: какви последици настъпват в края на третата година, ако *rei vindicatio* не бъде предявен срещу добросъвестния приобретател, придобил откраднатата или изгубената вещь?

За да се даде отговор, следва да се обясни в най-общ план значението на понятието погасителна давност. С изтичането на законоустановения срок, се погасява възможността за защита на едно субективно гражданско право. Така, в рамките на един съдебен процес, ако титулярът на вземането е просрочил предявяването на иска, ответникът може чрез възражение

да се позове на изтеклата давност. Субективното материално право, от своя страна, продължава да съществува и доброволното изпълнение е напълно възможно.

Ако тригодишният срок по чл. 78, ал. 2 ЗС беше погасителна давност, това би означавало, че след изтичането му, собственикът на откраднатата или загубената вещ щеше да запази правото си на собственост, но да няма възможност за защита на това абсолютно вещно право.

От друга страна, добросъвестният владеец би трябвало да упражнява владението още 2 години, и то ако преди това годподството е било постоянно и непрекъснато в продължение на 3 години, с оглед придобиването на собствеността *ex lege*. Разбира се, това е лишено от всякаква правна логика и с оглед гореизложените аргументи, тригодишният срок по чл. 78, ал. 2 ЗС не трябва да се квалифицира като погасителна давност.

Б) Горепосоченият срок не следва да се възприема и като придобивна давност по отношение на добросъвестния приобретател. Това е така, защото, както сме посочили по – горе, за движимите вещи тя е пет годишна. Ако ставаше дума за този институт (придобивна давност), това би означавало, че мълчаливо се въвежда нов срок за придобиване на вещни права по давност, което не би следвало да е така. Още повече, че в чл. 78, ал. 2 ЗС липсва условие за непрекъснато владение.

От своя страна, както е известно, единият от елементите на фактическия състав на придобивната давност е упражняване на постоянно, непрекъснато, явно, несъмнено и спокойно владение върху дадената вещ. Съответно, е немислимо, след три години от момента на придобиването на откраднатата или изгубената вещ, добросъвестният владеец да се трансформира в собственик по силата на горепосочения институт.

В) Тригодишният срок по чл. 78, ал. 2 ЗС би следвало да се третира, едновременно като преклузивен срок за собственика и с изтичането му, добросъвестният приобретател автоматично се превръща в титуляр на правото. За разлика от погасителната давност, в дадения случай отпада самото субективното материално право на досегашния носител. Тоест, собственикът на откраднатата или изгубената вещ, от този момент изгубва собствеността и тя автоматично се поражда в патримониума на добросъвестния приобретател. Това е оригинерен (първичен) придобивен способ, тъй като субективното вещно право възниква *ex lege* след изтичане на три години от момента на сключването на сделката между добросъвестния приобретател и лицето, откраднало вещта (или намерило изгубената вещ), ако действителният собственик не я виндицирал в рамките на този срок. Другояче казано, липсва правоприемство между последния (собственика) и третото лице (приобретателя).

Друг съществен въпрос, който се поставя при тълкуването на чл. 78 ал. 2 ЗС е: дали българският законодател е защитил изцяло интереса на действителния собственик предвид изчерпателно визираните в нормата хипотези относно откраднатите или изгубените вещи? Съществуват обаче и други случаи, при които би следвало да му се предостави защита:

- на първо място – става дума за съставното престъпление „грабеж“ по чл. 198 и сл. от Наказателния кодекс, включващо две престъпни деяния: принуда плюс кражба. За разлика от кражбата, тук от обективна страна е необходимо деецът да употреби сила или заплашване, за да отнеме чуждата движима вещ от владението на собственика. Последният се лишава от фактическата власт против волята си;

- на второ място е изнудването по чл. 213а. и чл. 214 от Наказателния кодекс. В наказателноправната доктрина, авторите са на мнение, че принудата се използва за да възбуди страх у жертвата, че ще настъпят неблагоприятни последици. За разлика от престъплението „грабеж“, извършителят не отнема вещта от собственика, а го принуждава да се разпорежи с нея в полза на друго лице. Следователно, тя (вещта) изпада от господството на титуляра въпреки волята му;

Възможно е към тези хипотези да се добавят и други, при които би следвало собственикът да може да виндицира вещта. По тази причина вместо изброяване на всички възможни случаи, по-подходящ за усъвършенстване на нормата, е законодателният подход, използван в редица чужди държави като Германия, Русия, Естония, Молдова и др. Според тези правни системи, собственикът може да насочи исковата си претенция срещу добросъвестния приобретател, не само когато вещта е била открадната или изгубена, а и във

всички останали случаи, ако е изпаднала от владението му против неговата воля. В този смисъл би следвало чл. 78, ал. 2, изр. 1 ЗС да се промени по следния начин: „Собственикът на вещта, която е изпаднала от владението му против неговата воля, може да я иска обратно от добросъвестния приобретател в тригодишен срок от момента на изгубване на владението.“

3. CONCLUSION

Разпоредбата на чл. 78 ЗС играе изключително важна роля в регулирането на вещните отношения. Целта на тази норма, както е било установено, е постигане на сигурност и бързина в гражданския стокооборот чрез създаване на самостоятелен първичен способ за придобиване на вещни права.

С ал. 1 българският законодател е уредил възможността за добросъвестния приобретател да придобие вещни права върху движима вещ или ценна книга на приносител от несобственик при наличие на определени условия.

Срокът по ал. 2 от цитираната разпоредба следва да бъде квалифициран като преклузивен срок по отношение собственика и с неговото изтичане добросъвестният приобретател придобива оригинална собствеността върху вещта.

При направения анализ на тази норма, е било установено, че изчерпателно посочване на случаите, при които собственикът би могъл да виндицира своята вещ, не защитава напълно неговия интерес, което е пропуск в действащото вещноправно законодателство. Ето защо, с оглед подобряването на уредбата, би следвало цитираната норма да се промени, обхващайки и други престъпления, при които вещта е изпаднала от господството на собственика въпреки волята му.

REFERENCES

1. Таджер, В., Владение, С. 1991;
2. Василев, Л., Българско вещно право, С. 1995;
3. Венедиков, П., Ново вещно право, С. 1995;
4. Боянов, Г. Вещно право, С. 2014;
5. Стойнов, Ал. Наказателно право, Особена част, Престъпления против собствеността, С. 2013;
6. Гиргинов, А., Наказателно право на република България, Особена част, С. 2005;
7. Калинков, С., Добросъвестно придобиване на движими вещи с международен елемент, Ролята на криминологията и сродните ѝ науки противодействието на престъпността, 2018;
8. Калинков, С., Ограничаване автоматичното действие на чл. 78, ал. 2 от Закона за собствеността, Ролята на криминологията и сродните ѝ науки противодействието на престъпността, 2018;
9. Bourjon, Droit commun de la France et la coutume de Paris reduits en principes”;
10. Pothier R., Traite des donations entre mari et femme;

CONTRIBUTIONS OF THE MEMBERS OF THE COOPERATIVE³⁷

Melvin Achmed- Student

Law Faculty
“Angel Kanchev” Univesity of Ruse
e-mail: melahmed9898@gmail.com

Yoana Kaneva, PhD, assistant professor

Department of Civil Law,
Law Faculty,
„Angel Kanchev” Univesity of Ruse
e-mail: ykaneva@uni-ruse.bg

***Abstract:** The Law on Cooperatives regulates four types of contributions of the members of the cooperative. These are: entrance fees, share contributions, additional contributions and earmarked contributions. The first two types are mandatory. For this reason, they must be defined in the cooperative statute. The obligation to pay additional and targeted contributions can be provided by a decision of the general meeting of the cooperative, without the need for this competence to be explicitly regulated in the statute, as it derives from the Act. The obligation to pay entrance and share contributions cannot be waived, even if this is provided for in the cooperative statute. Only the share contributions of the members of the cooperative are reflected in value in its capital. The other three types of contributions are only the source of her property. The differentiation of four types of contributions of the members of the cooperative in comparison with the commercial companies is one of the most characteristic features of the cooperatives.*

***Keywords:** cooperative, capital, property, members' contributions, entrance fees, share contributions additional contributions, earmarked contributions.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Законът за кооперациите урежда четири вида вноски на членовете на кооперацията. Това са: встъпителни вноски, дялови вноски, допълнителни вноски и целеви вноски. Първите два вида са задължителни. По тази причина те трябва да бъдат определени в кооперативния устав. Задължението за внасяне на допълнителни и целеви вноски може да се предвиди с решение на общо събрание на кооперацията, без да е необходимо тази компетентност изрично да бъде уредена в устава, тъй като тя произтича от Закона. Задължението за внасяне на встъпителни и дялови вноски не може да отпадне, дори това да е предвидено в кооперативния устав. Само дяловите вноски на членовете на кооперацията се отразяват стойностно в нейния капитал. Останалите три вида вноски представляват само източник на нейното имущество. Обособяването на четири вида вноски на членовете на кооперацията в сравнение с търговските дружества една от най-характерни особености за кооперациите.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Според легалното определение, съдържащо се в чл.1 от Закона за кооперациите (ЗК), кооперацията е сдружение на физически лица с променлив капитал и променлив брой членове, които чрез взаимопомощ и сътрудничество осъществяват търговска дейност за задоволяване на техни икономически, социални и културни интереси. Кооперацията е юридическо лице. Законът не предвижда изискване за наличието на минимален капитал с оглед вписването на кооперацията в Търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел (ТРРЮЛНЦ), воден от Агенцията по вписванията (АВ) към министъра на правосъдието. Променливостта на капитала е функция на свободата на встъпване и напускане на членовете.

---

³⁷ Докладът е представен на Научната сесия за студенти, докторанти и млади учени 2021 г., Русенски университет „Ангел Кънчев“, секция „Правни науки“ с оригинално заглавие на български език: „Вноски на членовете на кооперация“.

От друга страна, това не означава, че капиталът на кооперацията е неопределен. Той представлява сумарна величина от дяловите вноски на членовете, чийто размер задължително се определя в устава. Източниците на капитала и имуществото на кооперацията са посочени в чл.30 от ЗК. Това са – встъпителни, дялови, допълнителни и целеви вноски на членовете, доходи от дейността, заеми и други постъпления. Вноската основно представлява парична сума, която се внася за изплащане на задължение или за добиване на определени права. При търговските дружества (ТД) също има вноски, които могат да бъдат основни и допълнителни; парични, непарични и смесени. Обособяването на четири вида вноски на членовете на кооперацията в сравнение с ТД една от най-характерни им особености.

Встъпителните вноски на членовете на кооперацията са задължителни и трябва да бъдат определени по вид и размер в устава на кооперацията. Тези вноски трябва да бъдат фиксирани. Обикновено се определят в минимален размер, но има и кооперации, при които те са в по-висок размер в сравнение с дяловите вноски. За този вид вноски се определя срок в устава, в който те трябва да бъдат внесени реално. Ако не е определен срок, трябва да се внесат до момента на вписване на кооперацията в ТРРЮЛНЦ. Встъпителните вноски са еднократни (не подлежат на периодично изплащане). Следва да бъде определен и редът им за внасяне, както и формата. Тъй като ЗК не урежда предназначението на встъпителните вноски, то трябва да бъде определено в устава. Могат да се използват за покриване на разходите по учредяване на кооперацията, за прибавяне стойностно към дяловите вноски или се внасят във фонд „Резервен”.

Встъпителните вноски не подлежат на връщане по номинал или след актуализация при прекратяване на членството в кооперацията. Това е една от разликите им с другите вноски. Когато са включени във фонд „Резервен”, това косвено се отразява на имуществените дялове при прекратяване на кооперацията. В случай, че встъпителните вноски се правят от непълнолетни или поставени под ограничено запрещение – изисква се съгласието на родител или попечител. Същото изискване е предвидено и при дяловите вноски.

Взаимозастрахователните кооперации изплащат встъпителните вноски на членовете за своя сметка от частта на застрахователните премии, която остава за застрахователя.

Дяловите вноски имат най-голямо значение за кооперацията и нейните членове. Правната уредба на тези вноски в ЗК е твърде лаконична – в закона са регламентирани само размера на дяловите вноски и реда за внасянето им от ограничено дееспособни. Всички останали въпроси, свързани с тях, трябва да намерят уредба в кооперативния устав. Във връзка със забраната за опрощаване и прихващане на задължението на членовете на кооперацията да направят дялови вноски, тъй като не е уредена в ЗК, допуска се, че е възможно да се направи прихващане или опрощаване за внасяне на дялови и встъпителни вноски с вземане на член срещу кооперацията.

Дяловите вноски могат уставно да бъдат определени по четири начина – като абсолютна величина, като минимална величина, като максимална величина, едновременно в минимален и максимален размер. Възможността за определянето на максимален размер на дяловите вноски е една от особеностите, по които кооперацията се отличава от ТД.

Този вид вноски могат да бъдат парични, непарични и смесени. Непаричната дялова вноска или т.нар. апортна вноска се оценява от три вещи лица, които се назначават от управителния съвет на кооперацията, а не от длъжностно лице по регистрацията към АВ което е една от спецификите на кооперациите в сравнение с ТД. По оценяването непаричните вноски кооперациите приличат по тези в капиталовите ТД и се различават от персоналните ТД. Това е така, защото при персоналните ТД кредиторите се удовлетворяват от личното имущество на съдружниците и за тях е без значение стойността на апортните вноски. Възможно е дяловата вноска да има за предмет бъдещ труд или услуги на член на кооперация. Това е друга съществена разлика с ТД, при които това е изключено според общото правило на чл.72, ал.5 от Търговския закон (ТЗ). Бъдещият труд или услуги следва да получат косвено парична оценка от вещите лица. Членовете на кооперациите сами могат да определят вида на дяловите си вноски. Забрани и ограничения по отношение на непаричните вноски могат да бъдат определени само със закон и то изрично. От основно значение са и предвидените ограничения

при ползване на земеделски земи и земи от горския фонд, върху които членовете на кооперацията запазват правото си на собственост в реални граници. Има три начина за ползване на земите от член на кооперацията – отдаване под аренда или наем на кооперацията или други физически лица (ФЛ) или юридически лица (ЮЛ), самостоятелно обработване и ползване само на производствени услуги от кооперацията или други сдружения и ФЛ, предоставяне за съвместно обработване на кооперацията с писмен договор, който не подлежи на нотариална заверка и вписване. Кооперацията може да ползва земеделски земи и земи от горския фонд само на гражданскоправно основание, т.е. извън членството. Членовете не могат да апортират земите (да ги предоставят в нейна собственост и да учредят ограничени вещни права върху тях). Тези забрани са въведени с цел по-пълна и ефикасна защита на интересите на членовете на кооперацията, които са собственици на земеделски земи или земи от горския фонд. Кооперацията може да придобие от свои членове чрез апорт само земя, която не е земеделска или от горски фонд.

В уставът на кооперацията трябва да се посочва редът за плащане или внасяне на дяловите вноски. В сравнение с ТЗ, ЗК предоставя по-голяма автономия относно реда за извършване на вноските. Трябва да се прави разлика между поемането на задължение да се направят определените в устава вноски и изпълнението на това задължение чрез реалното им извършване в полза на кооперацията. Възможно е уставът да предвижда, че паричните вноски на членовете могат да се платят в брой, по банкова сметка или на кредитор на кооперацията, а непаричните могат да се внесат чрез устава или по общия ред, който се предвижда за тяхното учредяване или прехвърляне. Може и да се приеме комбиниран начин за внасяне. Уставът на кооперацията, може да предвиди ред, който се различава от общия. В такъв случай общия ред няма да е приложим. Това е една съществена разлика с учредителният акт на ТД. Уставът може да уреди и еднакъв ред за внасяне както на дяловите, така и на встъпителните вноски, но това не е задължително.

Специфичен е редът за плащане и внасяне на определените в устава вноски за ненавършилите пълнолетие и поставените под ограничено запрещение членове на кооперацията. Съгласно чл.10, ал.2 от ЗК, ограничено дееспособните лица правят вноски със съгласие на родител или попечител. Освен това, за тези лица се изисква предварително писмено съгласие от родител или попечител, за да станат членове на кооперацията. Следователно, съгласие на родител или попечител се изисква два пъти – един път като предпоставка за възникване на членството и втори път за плащане или внасяне на вноските. Всъщност второто съгласие е свързано с реалното плащане или внасяне. То може да се даде преди, по време или след плащането или внасянето на вноските. Възможно е да се даде на ограничено дееспособния или пряко да се предостави на управителния съвет на кооперацията. Нужно е да се приложи и разрешение от районния съд, ако извършването на вноските същевременно може да се окачестви като разпоредително действие на ограничено дееспособния по смисъла на чл.130, ал.3 от Семейния кодекс.

Ако съгласието не се представи към молбата за членство, управителния съвет няма право да приеме ограничено дееспособния за член на кооперацията. В случай, че управителния съвет го е приел въпреки това, общото събрание не трябва да утвърждава неговото решение. Може да го направи, само ако преди приемане на решението се представи липсващото съгласие. Решението на общото събрание е отменимо по реда на чл.58 от ЗК.

Формата за внасяне на непарични вноски също трябва да бъде предвидена в устава. Тя може да се различава от тази, която е предвидена в закона или ако не предвижда такава форма или тя е по-облекчена. Възможно е да се определи и неформален ред. Ако не са посочени редът и формата за внасяне на непарични вноски, трябва да се спазва общата законова форма, предвидена за учредяване или прехвърляне на правата върху съответната вноска.

В кооперативният устав трябва да бъде определен и срок за реалното плащане или внасяне на дяловите вноски от членовете. Няма определен и максимален законови срок за пълно плащане на вноските. По това кооперациите се доближават до персоналните ТД. Другата прилика с персоналните ТД е, че не се изисква определена минимална част от капитала да е реално внесена и това да е условие за вписването на кооперацията в ТРРЮЛНЦ. Приема се,

че ако уставът не предвижда срок за плащане или внасяне на встъпителните или дяловите вноски, те трябва да се направят в пълен размер към момента на регистриране на кооперацията.

За да се докаже дали е изпълнено това задължение на членовете, се изисква в книгата на кооператорите да бъдат вписани видът, размерът и датата на плащане или внасяне на вноските. Това се отнася за всички вноски на членовете, а не само на встъпителните и дяловите.

За разлика от ТЗ, в ЗК не са уредени последиците от неизпълнение на това задължение. Ако те не бъдат уредени и в устава се прилагат облигационноправните последици при неизпълнение на парично или непарично задължение. На неизправния член могат да се наложат наказанията – бележка, предупреждение за изключване, изключване от кооперацията. До изключването неизправният член на кооперацията не може да упражнява или само частично може да упражнява своите имуществени права, без да е лишен от управителните и контролните си права.

Исковете на кооперацията за дължимите от членовете вноски – встъпителни или дялови, се погасяват с общата погасителна давност.

Следващият вид вноски, които са източник на имуществото на кооперацията, са допълнителните. Те разкриват прилики с допълнителните вноски на ООД, които са само парични. За разлика от тях, допълнителните вноски в кооперацията могат да бъдат и непарични. Тези вноски се правят с различна цел. Решение за тяхното внасяне може да взема само общото събрание, защото това е част от неговата изключителна компетентност. Решението трябва да се приеме при спазване на изискванията за наличието на обикновен кворум и квалифицирано мнозинство от 2/3 от присъстващите. В това решение трябва да се посочи редът за внасяне, както и целта. Не се изисква да се посочва форма за внасяне. Нужно е да се посочи и срок за връщане на вноските. Това означава, че тези вноски се предоставят на кооперацията като вид заем. По тази причина те не водят до увеличаване на дяловия капитал на кооперациите. Ако не е посочен срокът, целта или ред за внасяне, решението подлежи на отмята по съдебен ред. В случаи, в които не е отменено решението на общото събрание, кооперацията трябва да върне вноските в едномесечен срок от поканата. Въпреки, че не е уредено в ЗК, това че за вноските кооперацията може да дължат лихви, и че вноските са съразмерни на дяловите, може да бъде предвидено в решението на общото събрание. Връщането на допълнителните вноски винаги предхожда евентуалното възстановяване на дяловите вноски на членовете.

Всичко, което е характерно за допълнителните вноски е характерно и за целевите вноски. Целевите са вид допълнителни вноски. Разликите с тях са, че целевите трябва да бъдат парични и могат да се използват само за конкретна цел.

Освен предвидените в ЗК вноски, членовете на кооперацията могат да ѝ предоставят заеми, който не се отразява на дяловите вноски. Размерът на лихвите се определя от общото събрание на кооперацията. Заемното правоотношение е доброволно. Това е разлика с допълнителните и целеви вноски, които могат да се определят по-скоро като задължение за предоставяне на заем или вид задължителен заем. Това правоотношение е гражданско и стои извън членственото правоотношение. Налице е предоставяне на паричен заем на кооперацията от неин член, т.е. сключен договор за заем за потребление. Пораждат се облигационноправни последици.

Въпросът за увеличаването и намаляването на капитала на кооперацията до голяма степен е свързан с въпроса за вноските на членовете. Способите за увеличаване или намаляване на капитала не са уредени в ЗК, но при всички случаи изменението на дяловия капитал се свързва с е следствие от изменението по брой или размер на дяловите вноски на членовете. Най-характерният способ за увеличаване на капитала, това е приемане на нови членове, които поемат задължение да направят нови дялови вноски. Следващият способ е увеличаване размера на дяловите вноски на членовете. Ако размерът на дяловите вноски в устава е определен в минимален, в максимален или в минимален и максимален размер, членовете на кооперацията могат доброволно да увеличат размера на своите дялови вноски. При определен максимален размер увеличаването е до него.

Не е допустимо увеличаване на дяловия капитал по решение на общото събрание, освен ако с него се изменя и допълва кооперативния устав. Членовете не могат да бъдат задължени да увеличат размера на дяловите си вноски, защото това е тяхно право, а не задължение.

Увеличаването на дяловите вноски може да бъде и за сметка на неразпределените печалби или резерви на кооперацията. Това може да стане с решение на общото събрание, ако е в уставно определените размери на дяловите вноски или с решение за изменение и допълнение на устава, ако в него е фиксиран твърд размер на вноските или увеличението е над уставно посочения им максимален размер.

Способът за намаляване на капитала е при прекратяване на членството в кооперация – това е основният способ.

Друг способ е чрез намаляване размера на дяловите вноски на членовете. В този случай е необходимо решение за изменение и допълнение на устава, ако в него дяловите вноски са определени в точен или минимален размер и намаляването е под този размер. Намаляването до уставно определения минимален размер може да стане по оперативно решение на общото събрание. От тези решения следва връщане на съответната част от дяловите вноски или освобождаване на членовете от задължението да доплатят неизплатената част от първоначалния размер на вноските, съответстваща на намаляването. Възможно е да се допусне и уставно овластяване на членовете да искат връщане на част от направените от тях вноски до уставния минимален размер. Допуска се и в устава да се предвиди ограничение при упражняване на това право, като е нужно съгласието на кооперативен орган за връщане на частта от дяловите вноски до определения минимален размер. ЗК за разлика от ТЗ не урежда защитата на кредиторите при намаляване на капитала.

Дяловият капитал на кооперацията може да се увеличи и намали едновременно.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Встъпителните и дяловите вноски на членовете на кооперацията са задължителни във всички случаи и следва да бъдат уредени в устава. Допълнителните и целевите не са задължителни, а могат да бъдат предвидени в решение на общото събрание на кооперацията. Задължението за внасяне на встъпителни и дялови вноски не може да отпадне на основание уставна клауза. Само дяловите вноски на членовете на кооперацията се отразяват стойностно в нейния капитал. Встъпителните, допълнителните и целевите вноски са източници на имуществото на кооперацията.

ИЗТОЧНИЦИ

Stefanov G., "Cooperative Law", part one, 1996. Veliko Tarnovo, Abagar Publishing House (*Оригинално заглавие: Стефанов Г., "Кооперативно право", част първа, 1996. Велико Търново, издателство "Абагар"*).

Stefanov G., "Cooperative Law", part two, 2002. Veliko Tarnovo, Abagar Publishing House (*Оригинално заглавие: Стефанов Г., "Кооперативно право", част втора, 2002. Велико Търново, издателство "Абагар"*).

Stefanov G., "Cooperative Law", (2014). Veliko Tarnovo, Abagar Publishing House (*Оригинално заглавие: Стефанов Г., "Кооперативно право", 2014. Велико Търново, издателство "Абагар"*).

Kalaydzhev, An., (2021). "Cooperative", Sofia, Sibi Publishing House (*Оригинално заглавие: Калайджиев, Ан., 2021. "Кооперация", София, издателство "СибИ"*).

ИНТЕРНЕТ РЕСУРСИ

<http://talkoven.onlinerechnik.com/duma/%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%B0>

<https://lawfirm.bg/publikatzii/aport>

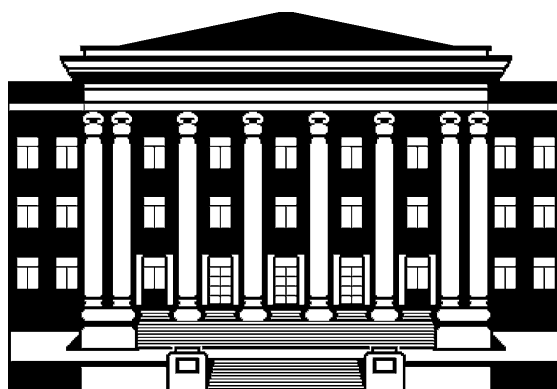

UNIVERSITY OF RUSE „ANGEL KANCHEV“

UNION OF SCIENTISTS - RUSE

**61-TH ANNUAL SCIENTIFIC CONFERENCE
OF UNIVERSITY OF RUSE „ANGEL KANCHEV“
AND UNION OF SCIENTISTS – RUSE**

OCTOBER 2022

INVITATION

**Ruse, 8 Studentska str.
University of Ruse
Bulgaria**

PROCEEDINGS
Volume 60, Series 7.3

Law

Under the general editing of:
Assoc. Prof. Elitsa Kumanova, PhD
Assoc. Prof. Kremena Rayanova, PhD

Editor of Volume 60:
Prof. Diana Antonova, PhD

Bulgarian Nationality
First Edition

Printing format: A5
Number of copies: on-line

ISSN 1311-3321 (print)
ISSN 2535-1028 (CD-ROM)
ISSN 2603-4123 (on-line)

The issue was included in the international ISSN database, available at <https://portal.issn.org/>.
The online edition is registered in the portal ROAD scientific resources online open access

PUBLISHING HOUSE
University of Ruse "Angel Kanchev"